

banka ve ekonomik yorumlar

BU SAYIDA:

Okurlara Mektup	3
Düşmanın En Büyüğü : Enflasyon Prof. Dr. Mustafa A. Aysan	5
Ekonomik Göstergeler	8
Ekonomik Yorumlar - I	9
Dr. Öztin Akgüc Prof. Dr. Mustafa A. Aysan Prof. Dr. Nasuhi Bursal Prof. Dr. Sevim Görgün Adnan Başer Kafaoğlu	
Ekonomik Yorumlar - II	33
Dr. Öztin Akgüc Prof. Dr. Erdoğan Alkin Prof. Dr. Mustafa A. Aysan Kemal Kurdaş Osman Nuri Torun	
Ayın Ekonomik Olayları	49
Doc. Dr. Yıldırım Kırkış	
Sermaye Piyasası	55
Doc. Dr. Şeref Türen	
İ.S.O.'nca Düzenlenen Türkiye'nin 300 Büyük Firması ile İlgili Anket Sonuçlarının Değerlemesi	63
Dr. Ahmet Yüksel	
Euromoney	73
Hülya Kabaalloğlu	

«1980 Yılı Bütçesi,
Özellikleri ve Türk
Ekonomisine Olabilecek
Etkileri»

«Alınan Son Ekonomik
Kararlar ve Önlemler
Demedi»

Ekonomik Yorumlar

ÇBS

BELCO

otonuzun boyası



ÇBS
güçlü boya

çbs pazarlama ve boya yatırımı a.ş.
Fermonociler Cad. No. 56 Karaköy - İstanbul Tel: 43 49 55

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

ÇANAKKALE SERAMİK fayansları

banyo
ve mutfagınız
için

sihhî

ucuz

dayanıklı

temiz

modern

renkli

KE

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

YAPI ve KREDİ BANKANIZ

Türkiye'nin her iline yayılmış
576'yi aşkın
şubesi ile sizlere
daima en iyi ve en yeni
Bankacılık
hizmetlerini
sunmaktadır.



YAPI ve KREDİ BANKASI

Daima en iyi hizmet

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.
Adına Sahibi

Bülend Çorapçı

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Mustafa A. Ayşan

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Erol Aksoy • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altın • Prof. Dr. O. Fikret Arkun • Besim Baykal • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Mehmet Gün Çalılık • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Ahmet Demirel • Necdet Durakbaşa • Aydın Dündar • Kaya Erdem • Özhan Eroğuz • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferhan • Prof. Dr. Emre Gönensay • Memduh Güpgüpoğlu • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Av. Dr. Halûk Kabaalloğlu • Adnan B. Kafaoğlu • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kılıkış • Kemal Kurdaş • Doç. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Ertuğrul Soysal • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Prof. Dr. Baran Tuncer • Av. Fikret Tuncer • Doç. Dr. Gül G. Turan • Turhan Tümay • Dr. T. Güngör Uras • Dr. Halûk Ünal • Doğan Yalım • Prof. Dr. Yüksel Koç Yalın •

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tanık Yaşar

OKURLARA MEKTUP

1971-1972

Sevgili Okurlarımız,

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle, Dergi'nizin fiyatı Ocak 1980'den itibaren 40.— TL.'na çıkarılmıştır. Bir başka deyişle, Dergi'nin daha önce 360.— TL. olan yıllık abone bedeli 480.— TL.'na yükselmiştir. Tatsız fakat zorunlu olan bu fiyat artışını, abonele-
rimizin anlayışla karşılayacaklarına inanıyorduk. Nitekim ilk değerlendirmeler, yanılmadığımızı ortaya koymuştur. Dergi'nin abone sayısında genel bir eksilme olmadığı gibi, özellikle öğrenci abone-
lerinde oldukça hızlı bir artış görülmektedir. Çalışmalarımıza hız katan bu ilgi ve destek için, abone olan tüm okurlarımıza bir kez daha teşekkür ederiz.

Bu arada bir noktaya değinmek istiyoruz. Son zam furyasından en çok etkilenen maddelerden biri kâğıttır. Dergi'nin halen basıldığı kâğıdın fiyatı, yaklaşık % 300 yükselmiştir. Ayrıca P.T.T. ücretlerine, elektrik, matbaa mürekkebi, klîşe, selefona kâğıdı ve sair maddelere yapılan zamlar; maliyetleri dev boyutlara ulaştırmıştır. Nitekim tüm yayın organları, haklı olarak, fiyatlarını % 100'e yakın oranlarda arttırmışlardır. Bu ağır koşullara rağmen, Dergi'nizin fiyatında bugün için yeni bir artış düşünülmemektedir. «Bugün için» diyoruz, çünkü önümüzdeki günlerin neler göstereceğini şimdiden kestirmek güçtür.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ ŞUBAT 1980 YIL : 17 SAYI : 2 40 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak No.17, Kat:4; Cağaloğlu-İstanbul • **TELEFON:** 26 34 11

• **YAZIŞMA:** P.K. 769; Karaköy-İstanbul • **AÇIKLAMA:** Dergimizde çıkan yazılar

kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • **YILLIK ABONE:** 480.— TL.; Öğrencilere:

240.— TL. • **İLÂN FİYATLARI:** Arka kapak, 6.000.— TL., Kapak içleri 4.500.— TL.

Tam Sayfa 3.500.— TL., **Yarım Sayfa** 2.000.— TL., **Renk Farkı** 1.000.— TL. • **BASKI:**

Met/Er Matbaası, Çemberlitaş-İstanbul; Telefon: 28 28 90 • **TARİHİ:** 8 Şubat 1980.

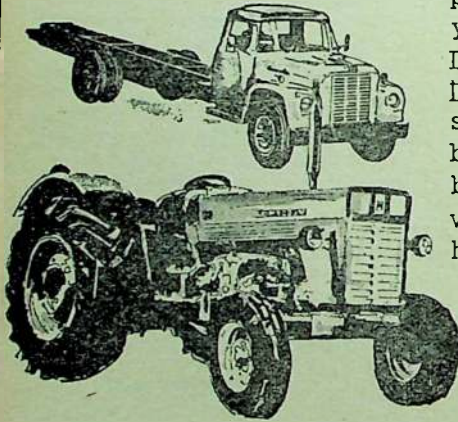
güçlü yatırım International

Adana 1981



INTERNATIONAL, traktörü, kamyonu, değişik modeldeki iş makineleri, pamuk toplama makineleri, yükleyicileri ve çekicileri ile Dünyada ve Türkiyede önderdir. INTERNATIONAL satış sonrasında da gülyüzle süren bakım ve onarım hizmetleri, bol orijinal yedek parça stokları, ve gezici servisleri ile her zaman, her yerde hizmetinizdedir.

International en güçlü yatırımdır
International alın
geleceğe güvenle bakın



İmalatçı Şırma



**TÜRK
OTOMOTİV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.**

Türkiye Genel Distribütörü:



**MOTORLU
ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

Merkez 4. Levent Tel. 64 49 90-91-92
Telex: 26239 İSTANBUL

TOE ve MAT Ordu Yardımcılığı Kurumu'nun (OYAK) İştirakidir.

DÜŞMANIN EN BÜYÜĞÜ: ENFLASYON

Prof. Dr.
MUSTAFA A. AYSAN

HÜKÜMET, pazar ekonomisini tek-
rar yürürlüğe koymak amacıyla
önemli bir başlangıç yapmıştır. Der-
ginizde son yıllarda savunulan görüş-
lerin genel çerçevesine uygun olan
bu çabaların desteklenmesi, alınan
kararların eksiklerinin tamamlanması
ve hükümetin bu çabasında başarılı
olması için teşvik edilmesi, kaçınıl-
maz bir görev sayılmalıdır.

Enflasyonun yıllık hızı % 80'e
ulaşmışken yapılan devalüasyona hü-
cum etmek, ejderha sanarak yelde-
ğirmenine hücum etmeye benzer. Bir
sonuç ve görüntüden oluşan bu ayar-
lama işleminin temelindeki asil ej-
derha, son yıllarda hızlanarak 1979'
da Türk Lirası'nın canına kastetme-
ye yönelmiş olan enflasyondur. Cum-
huriyet'in ilk 50 yılında basılan 25
milyar TL. tutarındaki banknot hac-
mini 1973'ten 1977'ye kadar 3 kat
arttırarak 77 milyar TL.'sına, son iki
yılı da yaklaşık iki kat arttırarak
180 milyar TL.'sına çıkardıktan son-
ra, devalüasyon yapmamak, Türk
Ekonomisi'ni döviz geliri olmadan
yaşatmak demektir. Ekonomiyi dö-
vizsiz yaşatmak ve geliştirmek ola-
nağı olmadığı için, son yıllarda en-
flasyon hızlandıkça devalüasyonlar da
hızlanmış ve sıklaşmıştır. 1973'ten
beri çalışan hükümetler sık sık ve
yüksek oranlarda devalüasyon yap-
mamış olsalardı, 1979'da ne ihracat

3 milyar dolara yaklaşabilirdi ne de
işçi dövizleri 1,5 milyar dolara. Onun
için yapılan devalüasyonları eleştir-
mek yerine, onun arkasındaki asil
düşmana, enflasyona saldırmak da-
ha akılcı bir davranıştır.

Enflasyonu önlemeye gücü yet-
meyen hükümetlerin, Türk Lirası'nın
dış değerini sık sık ve kendiliğinden
enflasyon hızına göre ayarlayacak
bir yöntemi bulup uygulamaya koy-
maları gereklidir. Bu yöntem, bütün
Batı ülkelerinde uygulanan, paranın
dış değerinin dalgalanmaya bırakıl-
ması yöntemidir. Bu yapıldığı takdir-
de, durup durup ekonomi lyice tıka-
nınca yüksek oranlı devalüasyonlar
yapmak yerine, paranın dış değer-
nin, yöntem gereğince ülkedeki en-
flasyon hızına göre ayarlanması sağ-
lanmış olacaktır. Böylece «devalüas-
yon, iyidir»; ya da «devalüasyon cin-
netdir» gibi hiç anlamsız tartışmalar
içine girilmesine gerek kalmayacak-
tır. Çünkü devalüasyon, enflasyonist
bir ortamda uygulanan sabit kur po-
litikasının doğal sonucunu oluşturan
bir araçtır. Bu araç iyi kullanılırsa
iyi, kötü kullanılırsa kötü sonuçlar
verir. Bu araç; 1946, 1958 ve 1970
devalüasyonlarında iyi kullanılmış ve
iyi sonuçlar vermiştir. 1978 ve 1979'
da kötü kullanılmış, kötü sonuçlar
vermiştir. 1980'in son devalüasyonu-
nun iyi sonuçlar vermesi, Türk Lira-

si'ni kurtarmanın belki de son şansdır. Bu şans iyi kullanılamazsa, ölçüsü kaçırılan hızlı enflasyon dönemlerinde her ülkede yapıldığı gibi Türk Lirası'nın değiştirilmesi, sıfırların atılması, ya da Yeni Türk Lirası adıyla daha değerli bir paranın yaratılması gibi çok güç işlemlerin uygulanmasını zorunlu kılacaktır.

Hükümetin hızla uygulamaya koyduğu tedbirler, başarı için umut vermektedir. Devalüasyonla, zam kararlarının aynı zamanda uygulamaya konması, Kamu İktisadi Teşebbüsleri fiyatlarının ayarlanma yetkisinin kuruluş yönetim kurullarına verilmesi, fiyat denetimlerinin azaltılmış olması, bu umudu destekleyen uygulamalardır.

Birlikte uygulanmaya konan bu kararlar, bizim hesaplarımıza göre 265 milyar TL., daha iyi bilgi kaynaklarına sahip olan Sayın Başbakan'ın açıklamalarına göre 351 milyar TL. tutarındaki KİT açıklarını 62 milyar TL.'sına indirecektir. Bu ölçülerdeki bir gelir artışının hükümet için para basma ihtiyacını azaltacağı kabul edilmelidir. Ancak bu, yeterli değildir. Geri kalan 62 milyar TL. tutarındaki KİT zararlarıyla, 1980 bütçesi açıklarının da sağlıklı kaynaklardan karşılanması gereklidir. Bu 62 milyar TL. tutarındaki KİT zararının, fonlardan, yani T.C. Merkez Bankası'ndan karşılanacağı açıklanmış bulunmaktadır. Oysa, bu kaynak enflasyon açısından sağlıklı değildir. Bu alanda asıl sağlıklı kaynak, KİT maliyetlerinin düşürülmesi için çalışmaya başlamaktır. Karar verildiği takdirde, bu alanda da geniş imkânlar olduğu görülecektir.

Ayrıca, 1980 Mali Yılı Bütçesi, Karma Komisyon'dan çıktığı gibi 770 milyar TL. düzeyinde sağlam gelir kaynaklarına dayanmamaktadır. Son beş yıllık uygulama, bütçe ödeneklerinin yıl içindeki ek ödeneklerle T. B. M. Meclisi'nden çıktığı düzeyin % 30 - % 71 oranında arttırıldığını göster-

mektedir. Diğer bir deyişle devlet bütçelerinde belirtilen harcama tahminleri, yıl içinde ortaya çıkan zorunlu devlet harcamalarına yetmemektedir. Devlet bütçesini, bütçe olmaktan, devlet harcamalarını da T. B. M. Meclisi denetiminden çıkaran böyle bir uygulamaya son verilmelidir. Bu uygulama, bütçe kanunlarıyla Maliye Bakanlığı'na verilen ödenek artırma yetkilerinden kaynaklanmaktadır ve Anayasa ile Devlet Maliyesi'nin temel ilkelerine aykırı bulunmaktadır. 1980 Mali Yılı Bütçesi, son beş yıldaki uygulamayı izlerse, bu bütçenin yıl sonu ödeneklerinin 1,1 trilyona ulaşacağı ve yaklaşık olarak 160 milyar TL. açık vereceği tarafımızdan tahmin edilmiştir. Bütçe uygulamasında ortaya çıkabilecek bu ek harcamanın da enflasyon yaratmayacak kaynaklardan sağlanması gerekecektir. Bu gelir kaynağının adı vergidir ve ek vergi geliri sağlayacak tedbirlerin hemen uygulamaya konması istikrar programının başarısı için şarttır.

Bu amaç için vergi, resim ve harçlardan, ilgili kanunlarda TL. tutarlarla belirtilen «maktu vergiler»in enflasyona göre ayarlanması kısa sürede sonuç verecek bir yoldur. Hükümetçe hazırlandığını öğrendiğimiz bu tedbirin uygulaması geciktirilmemelidir.

Yükümlünün, beyanına dayanan Gelirler ve Kurumlar Vergisi alanında ek gelir sağlanması, vergi denetiminin etkinleştirilmesinden ve yaygınlaştırılmasından geçmektedir. Maliye Bakanlığı'nın vergi yönetim ve denetiminde kısa sürede sonuç verecek bir çok tedbiri olduğunu biliyoruz. Bu tedbirlerin uygulamaya konması geciktirilmemelidir. Bu alanda ünlü «Serbest Mali Müşavirlik» Kanun Tasarısı'nın kanunlaştırılmasına çalışılmalıdır. Vergi denetiminin iyileştirilmesi konusunda çok çeşitli araştırma ve öneriler yapılmıştır; bu görüşlerden yararlanılmalıdır.

Son yılların hızlı enflasyonu sabit ve düşük gelirli yurttaşlarımızı ve

enflasyona göre aylıkları ayarlanamayan devlet memurlarını perişan etmiştir. Ücretlilerden, sendikalı olanların ücretleri bir dereceye kadar enflasyona uyduzlabilmiş olsa da; sendikası çalışanlar, çok güç hayat şartları altında ezilmektedirler.

Bu nedenlerle gelir vergisinde asgari geçim indiriminin asgari ücret düzeyine göre ayarlanması ve gelir vergisi dilimlerinin enflasyona göre düzeltilmesi, hemen sağlanmalıdır. Bu iki tedbirin Hazine'yi 150 milyar TL. tutarında gelirden mahrum edeceği öne sürülmektedir. Bu tedbirin sağlayacağı vergileme adaletinin yükümlülerde yaratacağı psikolojik etkinin sonucu olarak sağlanabilecek ek vergi gelirlerini hesaba katmadan tahmin edilen böyle bir gelir kaybı olsa da, bu tedbirin alınmasından kaçınılmamalıdır. Gelir Vergisi'ndeki istisna ve muafiyetlerin de enflasyona göre ayarlanması sağlanmalıdır. Çünkü, vergilemede asıl sorunumuz olan yüksek gelirliilerden daha yüksek vergi alma ihtiyacı, daha belirli olarak ortaya çıkacak ve vergi denetimini muhakkak yaygınlaştırılacaktır. Bu yapılmca, bazı tahminlere göre yılda 500 milyar TL.'sına ulaşacak yıllık ek gelir sağlama olanağı vardır. 1980 Mali Yılı'nda bunun üçte biri sağlanabilse, sözkonusu gelir kaybı giderilmiş olacaktır.

Hükümet, yukardaki vergi tedbirlerini hemen parlamentoya götürmelidir. Ve orada, bu hükümete programını uygulayabilme olanağı verilmelidir.

Daha önemlisi, hükümetin programını uygulayabilmesi için hiç olmazsa 7-8 ay iş başında kalması gereklidir. Yukardakilere benzer tedbirlerin bütünü alınmadan bir hükümet değişikliği, uygulamayı durduracak, enflasyon hızlanarak devam edecek, programı destekleyecek döviz gelirleri sağlanamayacak ve ekonomi çok daha şiddetli sıkıntılar içine düşecektir. Çünkü hükümet değişikliği halin-

de, programın en önemli desteği olan döviz kaynakları bulunamayacaktır.

Onun için eski hatalar, kinler, sen-ben kavgaları bir yana bırakılmalı, bütün ülke bu sancılı programın destekçisi olmalı ve bir başarı elde edilirse bunu hepimiz paylaşmalıyız. Aksi halde Türk Lirası ile birlikte, ekonomik kalkınma hızımızın ve hatta demokratik rejimimizin korunması gittikçe güçleşecektir.

Son istikrar programı, yıllardır derginizde öne sürülen reçetelere en yakın gelenidir. 1978-1979'da denenlerden daha kararlı, daha cesaretli, daha inançlı ve daha tutarlı görünmektedir. Bu nedenle ilgili bütün çevrelerce desteklenmelidir. Biz, programı destekleyecek ve eksik gördüğümüz uygulamaları da sürekli işaret edeceğiz. Bu sayıda yayınlanan Ekonomik Yorumlarımız, bu amaca hizmet etmeye çalışmaktadır.

Bütün ilgililer, siyasiler, iş ve işçi çevreleri, üniversiteler ve bütün toplum, hükümetlerimizin arkasında destek olduğumuz zaman, yenemeyeceğimiz güçlük yoktur; geçmişte de olmamıştır. Son yılların siyasal ve toplumsal bölünmeleri ve şiddetli kavgaları olmasa, ekonomi bu hollere düşmezdi. Bu kötü sonuçta, 1973'ten beri görev almış bütün hükümetlerin sorumluluğu vardır.

Derginiz, 1978 yılbaşında göreve başlamış Ecevit Hükümeti için de böyle yapmıştır; bu hükümete de böyle yapacaktır. Çünkü hükümetlerimizin başarısından hepimizin alacağı paylar olmalıdır; başarısızlıklarından da... Bizi bu hollere ne sadece Ecevit Hükümetleri, ne de sadece Demirel Hükümetleri düşürmüştür. Başarısızlık hepsinin ve hepimizin toplu eseridir. Şimdiki başarı, hepimizin toplu eseri olacaktır. Siyasilerimiz de böyle görebilseler, bu geniş kaynaklı cefakâr milletimiz daha ne mucizeler yaratacağıdır. Bu başarıları kolaylaştırılmalı, ama sonuçları paylaşmasını öğrenmeliyiz.

ekonomik göstergeler

	1977	1978	1979		
			Eylül	Ekim	Kasım
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	547.8	645.8	906.2	815.0	717.8
Tedavüldeki banknotlar (milyon TL.)	77881	113662	153711	184853	173031
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	45178	56639	83810	90217	83810
BANKALAR (milyon TL.)					
Toplam Mevduat	243537	322916	408722	420582	438294
Ticari	63936	87280	117489	128099	132423
Tasarruf	123245	160757	206690	211630	216165
Vadesiz Tasarruf	83897	105380	125832	129934	133352
Vadeli Tasarruf	39348	55377	80858	81696	82813
Resmi	26080	35348	41899	38146	47838
Bankalar	30276	39531	42644	42708	41869
Toplam Krediler	234492	297603	368491	389167	401102
Tarım	54533	61156	74651	85813	92652
Kalkınma Bankaları	8601	13415	23206	23108	22986
Küçük Esnaf ve Sanatkâr	9516	13707	20082	21099	22129
İpotek Karşılığı	6896	10807	11746	11996	12214
Muhtelif	148390	190352	229692	237996	241844
İller Bankası	6556	8165	9114	9154	8977
FİYATLAR (1963 = 100; Tlc. Bak.)					
Toplan Eşya Fiyatları	584.8	869.9	1334.8	1402.8	1513.7
Gıda Maddeleri ve Yemler	596.8	813.9	1159.0	1201.7	1285.9
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	564.8	963.1	1627.8	1773.9	1893.4
İstanbul Geçinme İndeksi	681.3	1049.0	1620.4	1732.4	1822.2
Ankara Geçinme İndeksi	574.7	873.7	1308.1	1354.7	1420.1
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	5796.3	4599.0	3631.8	4063.8	4427.1
Dışsatım	1753.0	2288.2	1665.5	1840.2	2043.0
İşçi Dövizleri	982.0	983.0	1411.3	1512.0	1601.2

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmeli (kümülatif)'dir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankaları kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Mustafa A. AYSAN
- Prof. Dr. Nasuhi BURSAL
- Prof. Dr. Sevim GÖRGÜN
- Adnan Başer KAFAOĞLU

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

1980 YILI BÜTÇESİ, ÖZELLİKLERİ VE TÜRK EKONOMİSİNE OLABİLECEK ETKİLERİ

AKGÜÇ — Toplantıya katıldığınız için Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi adına teşekkür ederim. Bugün tartışmak istediğimiz konu, **1980 yılı Bütçesi**, bu bütçenin özellikleri ve Türk ekonomisine olabilecek etkileridir. Müsaade ederseniz 1980 yılı bütçesini genel hatları ile özetlemeğe gayret edeyim. T.B.M.M.'ne sunulan 1980 konsolide bütçesinde başlangıç ödenekleri 739,1 milyar lira olarak öngörülmüştür. Bunun 344,2 milyarı (% 46,6'sı) cari gider niteliğinde; 141,3 milyarı, (% 19,1'i), yatırım ödeneği niteliğindedir. 253,6 milyarı diğer bir deyişle % 34,3'ü de transfer harcamasıdır. Konsolide bütçe gelirlerine baktığımızda konsolide bütçe gelirlerinin % 83,9'unun vergi gelirlerinden oluştuğunu görüyoruz ki, vergi geliri tahmini önümüzdeki bütçe dönemi için 620,3 milyar liradır. Konsolide bütçe gelir tahminlerinin % 6,7'sini

vergi dışı normal gelirler oluşturmaktadır. Bu kaynağın tutarı da 49,4 milyar olarak tahmin edilmiştir. Gelirlerin ancak 11 milyarı özel gelirlerden ve fonlardan oluşmaktadır; bunun da toplam gelirler içindeki payı % 1,5'dur. 45 milyar olarak öngörülen iç istikrazın tüm konsolide bütçe gelirlerine oranı % 6,1'dir. 13,4 milyar olarak tahmin edilen katma bütçe gelirlerinin konsolide bütçe gelirleri içerisindeki payı % 1,8'dir.

1980 bütçesini değerlendirebilmek için geçen yılki bütçeye de bir göz atmamızda yarar olacaktır. Anımsanacağı gibi, 1979 yılı bütçesinin başlangıç ödeneği 406,9 milyar lira idi. Ancak son tahminlere göre, fiili bütçe harcaması 536 milyar lira düzeyinde olacak ve belki de aşabilecektir. Geçen yıl bütçesinin başlangıç ödeneklerinin ekonomik açıdan ayırımına baktığımızda durum şöyle idi:

Cari harcamalar % 44,9, yatırım harcamaları % 25,6, transfer harcamaları % 29,5. Buna karşılık gerçekleşme tahminleri şöyle... Tabii, 536 milyar liralık harcama tahmini Şubat ayı sonuna kadar aşılmazsa, harcamaların % 45'i cari harcama, % 17,2'si yatırım harcaması, % 37,8'i de transfer harcaması niteliğinde olacaktır. Başlangıç ödeneklerine kıyasla geçen yıl bütçesinde fiili harcamalardaki sapma % 32 oranındadır. 1980 bütçesinin başlangıç ödeneklerinde geçen yıl bütçesinin başlangıç ödeneklerine kıyasla artış % 81,6'dır. Ancak fiilen gerçekleştiği tahmin edilen harcamalara nazaran 1980 yılı konsolide bütçe ödeneklerindeki artış % 37,9 oranındadır. Bütçe % 33'lük bir enflasyon beklentisine göre hazırlandığından reel büyüme, harcamalar başlangıç ödenekleri düzeyinde tutulabilirdi takdirde, ancak % 4 oranındadır. Bununla beraber son yıllarda başlangıç ödeneklerine nazaran fiili bütçe harcamaları büyük sapmalar göstermektedir. Geçen yıl olduğu gibi bu yıl da bütçe harcamaları tahminlere kıyasla eğer % 32 oranında bir sapma gösterirse, fiili harcama toplamı 975 milyar liraya kadar yükselebilecektir. Kaldı ki, enflasyon hızının, beklenen düzeyin üstünde çıkması kuvvetli bir olasılıktır. Bu takdirde bütçe ödeneklerinin trilyonu aşması hatta 1.200 milyar liraya kadar yükselmesi beklenebilir.

Sayın Kafoğlu, bütçe hakkında sizin görüşlerinizi alayım. 1980 bütçesinin ekonomiye olabilecek etkilerini, bu bütçede görmüş olduğunuz özellikleri, lütfen açıkla mısınız?

özellikli olmayan bütçe

KAFAOĞLU — Teşekkür ederim Sayın Akgüç. 1980 bütçesi, herhangi bir özellik taşımayan son yıllarda alışıldığı şekilde rakam yığınlarını yine bir araya getiren bir bütçedir. Bu sebeple herhangi belirli bir ekonomik hedef yahut da sosyal politika hedefi bu bütçenin içerisinde aranırca bulunamaz. Gün-

delik yaşayışı sürdürmek için hazırlanmış bir bütçe görünümünde... Bunun böyle olmasının başlıca sebeplerinden birisi, bütçenin Meclis'e takdim ayı olan Kasım ayı içerisindeki hazırlıkların iki iktidar tarafından paylaşılmış olması... Yalnız siyasi güç değil, bütçeyi hazırlayan bürokratlar dahi Kasım ayının 15'ine kadar değişmemiş, ve yeni gelen siyasi kadro ile beraber alıncaya eldeki mevcut bütçeye bazı ilâvelerden öteye bir şey yapılmadan, yeni bütçe tasarısı, Anayasa'nın öngördüğü süre içerisinde Meclislere takdim edilmiştir. Bu sebeple; «Bütçenin, ekonomik politika üzerindeki etkisi ne olacaktır? Türkiye'deki sosyal politika üzerinde etkenliği ne olacaktır?» diye herhangi bir araştırma yapmayı ben lüzumsuz bulurum. Yalnız, «Bu bütçe ile Türkiye'de neler olabilir?» diye, belki bizler bir tahminde bulunabiliriz. Geçen yıl bütçesini burada değerlendiren, 1979 bütçesi gelir tahminlerinde % 51-52 civarında artış öngörüldüğü ve bunun otomotikman en az % 40'lık bir enflasyon varsayımına dayandığını belirtmiştik. Ekonomistler, bütçe gelirlerindeki esnekliği kabaca 1,2 olarak kabul ediyorlar. % 52 düzeyinde bir gelir artışını 1,2 katsayısına böldüğümüzde, bütçeyi hazırlayanların % 45 dolaylarında bir enflasyon beklentisiyle bütçeyi hazırladıkları anlamını çıkarıyoruz. Geçen yıl bütçe gelirlerindeki gerçekleşmede ancak enflasyonun etkisiyle artış olmuştur. Ve geçen yılki bütçe ödenekleri konusundaki tahminlerimiz de büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Biz verilen başlangıç ödeneklerine göre, fiili harcamaların % 50 fazla olacağını tahmin etmiştik. Sayın Akgüç'ün ifade ettiği gibi, % 32 civarında bir artışla 1979 bütçesinin kapanacağı tahmin ediliyor. Ancak Şubat ayı tahminlere sığmaz. Eski Maliye Bakanı'nın masraflarda çok baskılı hareket etmiş olmasına, pek çok daireyi gücendirmiş olmasına rağmen, başlangıç ödeneklerine kıyasla % 40'lık bir fiili harcama artışını 1979 bütçesi için elân beklemek lâzım gelir. Bu sebeple 1980 bütçesinde % 32 fazla ile gerçekleşmesi halinde ulaşaca-



AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Adnan Başer Kafaoğlu (Maliyeci - Kontenjan Senatörü), Prof. Dr. Sevim Görgün (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Nasuhi Bursal (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Mustafa A. Aysan (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi); tartışma sırasında görülmüyorlar.

ğı harcama büyüklüğü konusunda Sayın Akgüç'ün yaptığı hesaplama da kanımca çok iyimser bir tahmin. Türkiye'de bu bütçeyle aynen uygulamaya kalkarsanız ben o kanaattayım ki devletin cari masraflarının çoğu dahi ödenemez. Gerek personel masrafları gerek diğer cari masraflar tahminlerinde bile yetersizlik vardır. Zaten bütçe kanunu içerisinde de bu yetersizliği ifade eden hükümler bulunmaktadır. Yine geçen yılın bütçesinde olduğu gibi, Maliye Bakanı'na kifayetsiz kalan yerlere kanunla ek ödenek almadan harcama yetkisi verilmesi, 1980 bütçe kanunu tasarısı içerisinde de aynen muhafaza edilmektedir. Bu tür hükümler de göstermektedir ki, bütçe tahminlerine, tahminleri yapanların dahi güveni tam değildir. Son yıllara kadar, bütçelerde % 7, % 8 oranında bir ödenek tasarrufu olurdu; ve o tasarrufla biz bütçe açığının bir kısmının karşılanacağını önceden öngörüydük. Fakat son yıllarda, bu şekilde bir bütçe değerlemesi yapmağa imkân olmuyor.

Bu bütçenin hazırlanmasındaki talihsizliklerden biri de şudur: Bütçeyi takdir eden hükümet, programında izleyeceği bazı ekonomik politikalar konusunda ip uçları vermiştir. Örneğin, gelir vergisi'nde en az geçim indirimini asgari ücret seviyesine çıkaracağım diye bir vadede bulunmuştur. Servet beyannamelerini iade edeceğim, yeniden servet beyannamesi alacağım diye bir taahhütte bulunmuştur. Ayrıca veraset vergisi'ne ilişkin bazı düzeltmeler, gelir vergisinde götürü vergi hadlerinin yükseltilmesi, tarımın vergilendirilmesinde götürülük hadlerinin tekrar ihdas edilmesi gibi; Hükümet Programı'nda yer almış bazı vergi politikaları işaretleri vardır. Fakat bütçe hazırlanırken, bu vergi politikaları işaretleri herhangi bir şekilde dikkate alınmamıştır. Ve sanki 1980'de vergilerde hiç bir değişiklik yapılmıyacakmış gibi gelir tahminleri yapılmıştır. Gelir bütçesinde % 52'lik bir artış tahmini, en az geçim indiriminde herhangi bir değişiklik olmayacağı veyahut da diğer vergi

hafifletici tedbirlerin gerçekleşmeyeceği şeklinde yorumlanabilir. Ancak şu var ki, bizim Genel Muhasebe Kanunumuza göre de bütçe, mer'i kanunlara göre hazırlanır. Bütçe, Hükümet Programı'ndan önce anahatlarıyla hazırlanmış olduğundan, Hükümet Programı'nın açıklanmasından sonra ne yapacağız diye Maliye Bakanlığı'nda bir iki gün bir tereddüt olmuştur, sonunda şuna karar vermişlerdir: Meri kanunlara göre hazırlanan 1980 bütçesini T.B.M.M.'ne sunmak. Bu nedenle 1980 yılı içerisinde gerek vergi politikasında, gerek sosyal politikalarda ve gerekse yatırım politikalarında meydana gelecek değişiklikler; bu Bütçe Kanunu rakamlarına yansımamıştır.

Bütçe gerekçesine bakarsanız, tasarruflar yapılarak bilhassa enerji yatırımlarına yeni ödenek tahsis edilecektir. Fakat ödeneklerin dağılımına bakarsanız, bu niyeti göremezsiniz. Gene gerekçede, ekonomik yatırımlara önem verileceğinin söylenmiş olmasına rağmen, bu tür yatırım ödeneklerinde ve mektep, hastahane gibi gelir doğurmayan sosyal yatırım ödeneklerinde, uzun boylu herhangi bir değişiklik yapılmaya lüzum görülme-

miştir. Bütçe uygulamasında Hükümet Programı'nda yer alan esasların dikkate alınacağı düşünülebilir. Bugünlerde Türkiye'de bütün siyasi gücün ittifak ettiği, en az geçim indiriminin asgari ücret seviyesine yükseltilmesi konusunda Maliye Bakanlığı'ndaki çalışmalar sonuçlanmış ve şu görülmüştür ki, eğer dekot (en az geçim indirimine tekabül eden verginin, ödenecek vergiden indirilmesi) sistemi devam eder ve en az geçim indirimi asgari ücret düzeyine yükseltilirse, Hazine'nin kaybı 94,5 milyar olacak. Eğer Hükümet Programı'nda açıklandığı gibi en az ücret seviyesi vergiye tabi olmayacaksa, daha açık bir deyişle dekot sisteminden vazgeçilerek en az geçim indirimi vergi matrahına dahil edilmeyecekse, gelir kaybı 106 milyar liralık bir boyuta ulaşacaktır.

iyimsiz tahminler

Sonra Sayın Akgüç'ün işaret ettiği gibi sübvansiyonlar için bütçedeki tahminler de çok iyimserdir. KİT'lerin bugünkü fiyat düzeyi devam ederse, şeker için 18 milyar, gübre için 38-40 milyar, petrol için 70-75 milyar lira sübvansiyon gerekecektir. Buna çelik, alüminyum ve diğer KİT mamullerindeki sübvansiyonları da ilâve edersek, 200 milyar liralık sübvansiyon söz konusudur. KİT'lerin 65 milyar liralık normal zararları bu hesabın içerisine dahil değildir. KİT zararlarının da Hazine'den karşılanması halinde, sadece KİT'lere bütçeden yapılacak transfer 260 milyar liralık bir büyüklüğe ulaşacaktır. İşte 90 milyar en az geçim indirimi kaybını düşünürsek, bütçeye yüklenecek ikame yük 350 milyar liraya yükseliyor. Bunun için bu bütçenin, T.B.M.M.'ne sunulduğu şekilde uygulanabileceğini beklemek doğru değil. Bütçe harcamalarını ve gelirlerini düzeltecek bazı tedbirlerin alınması zorunlu açıktır. Bütçenin T.B.M.M.'ne sunulduğu şekilde yürütmesi imkânı yoktur. Böyle bir bütçe son iki yılda % 180'ne ulaşan enflasyonu çok daha şiddetlen-



1955-1979 yılları arasında Türkiye'nin temel ekonomik sorunları

* Hatalı tutum ve politikalara doğru cevapların bulunması.

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

İsteme adresi: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4, Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: 26 34 11

Ödemeli gönderilir * 175 lra.

dirir. Kümülatif biriken enflasyon devam ettiği için, diğer ödenek yetersizlikleri hariç sadece sübvansiyonlar nedeniyle açık vorecek bir bütçe uygulaması yaparsanız bütçe ödenekleri yıl sonunda başlangıç ödeneklerinin iki katına yükselebilir. Bunun yaratacağı korkunç enflasyonist baskıyı göğüslemek imkânı yoktur. Böyle bir sonuçla karşılaşmamak için muhakkak bazı önlemlerin alınması lâzım gelmektedir.



Adnan Başer Kafaoğlu

Ankara'da bu konuda hem gelir sağlayıcı hem de KİT zararlarını fiyat ayarlamaları ile kısıtlayıcı çalışmalar devam ediyor. Devlet Plânlama Teşkilâtı'nda KİT'lerin bu 265 milyar liraya varan açığının tamamen kendi kaynakları ile karşılanması fikri hâkim olmuş, ona göre çalışmalar yapılmıştır. Bu vaziyette, örneğin petrolde 75 milyar açık sübvansiyonu telâfi etmek için petrol fiyatlarının duble olması lâzım gelmektedir. Kanımca, yalnızca süper benzin ve normal benzin fiyatlarını duble etmek buna kâfi gelmemektedir. Motorin, fuel-oil, gazyağı fiyatlarının da belki üç misline çıkartılması gerekmektedir. Çünkü benzin netice itibariyle Türkiye'de akaryakıt tüketiminin % 14'ünü oluşturuyor. Sadece ben-

zin fiyatındaki artıştan sağlanacak gelir, motorin, gazyağı, fuel-oil fiyatları ayarlanmadığı takdirde, petroldeki sübvansiyonu kapatmaya yetmez. Bu sebepten petrolde çok ciddi bir fiyat ayarlamasını beklemek durumundayız. Sosyal politika icabı yapılan ekmeğe, şeker sübvansiyonu gibi politikalarından da vazgeçmeyi Plânlama Tavsiye etmektedir hükûmete... Ayrıca KİT'lerin finansman programlarını açsız bir hale getirmek için alınmış kararlar vardır. Ne dereceye kadar siyasi güç tarafından bu öneriler benimsenecektir. Eskiden beri açık finansmana taraftar olmayan bürokratlar, yine aynı fikirlerini siyasi zemine götüreceklerdir. Ne dereceye kadar başarılı olurlar, şimdiden kestirmek zor.

Vergi politikası konusunda alınacak tedbirler, yapılacak işler basına bir ölçüde yansıdı. Bilhassa maktu tarifeler söz konusu, 1980 bütçesinde maktu tarife ile alınan vergilerin 27 milyar liralık bir gelir sağlayacağı tahmin edilmiştir. Eskiden bütçelerin aşağı yukarı % 45'ine yakın bir kısmı maktu tarifelerden gelen gelirlerle karşılanırdı. Şimdi bu oran % 5'e kadar düşmüş vaziyette. Burada bir vergi potansiyeli olduğu gözüküyor. Bu sebeple maktu tarifelerde ciddi bir artırım beklemek lâzım. Bunun için 1971 Anayasa tadilatında, Anayasa'nın 61. maddesinin sonuna bir fıkra eklenmişti. Hükûmete, alt ve üst hududu karnamelerle belli edilen vergi tarifelerini kararnamelerle tanzim etmek yetkisi tanınmıştı. Bu suretle maktu tarifeler, enflasyonun aşındırmasına karşı korunmuş olacaktı. Hükûmetlere, bilâhâre Meclislerde görüşülecek kararnameyle bütçe politikaları tespit edebilsinler diye, böyle bir imkân tanınıyordu. Ancak bugüne kadar vergi kanunlarında bu şekilde bir düzenleme yapılmadı. Genel Muhasebe Kanunu'nun devlet gelirleriyle ilişkili bir maddesi var. Onun başına yıllık endeksleme yapılması yolunda bir hüküm getirilmesi konusunda benim bir telkinim oldu. Bu bir defaya mahsus olan bir endeksleme değil. Amac, her yıl bütçe kanunları hazırlanırken maktu tarifelerde, nispi tarifelerde endeksle-

me yaparak enflasyonla aşınmış olan tarifeleri tekrar canlı hale getirmek imkânını hükümete tanımaktır. Bunun için de, Anayasa'ya uygun olsun diye, söz konusu maddenin içerisine; «Vergi tarifelerinin asgari haddi, kanunlarında gösterilen hadlerdir; azami hadler ise Bütçe Kanunu'nda her yıl gösterilecek endeksasyondan bulunmuş katsayılarla kanuni hadlerin çarpımından bulunacak miktardır.» şeklinde bir hüküm konulabilir. Bu hadler içerisinde hükümet vergi tarifelerinde Bütçe Kanunu ile beraber bir değişiklik yapabilir ve Bütçe Kanunu ile birlikte yürürlüğe koyabilir. Örneğin, harçlara % 50, damga resmine % 25, şeker istihlak vergisine % 40 zam yapılmıştır; gibi... Meclislerde büyük tartışmalara ve belki de gecikmelere yol açacak vergi artışlarının bu şekilde Anayasa'ya uygun bir düzen içerisinde Muhasebe-i Umumiye Kanunu'na getirilecek bir yeni mekanizma ile düzenlenebileceği kanısındayım. Yalnız bu düzenleme 1980 bütçesi için kaçırılmış bir fırsat tabii. Gelecek senelerde kullanılabilir eğer hükümet yasama organından böyle bir yetki alabilirse... Ancak hazırlanan Vergi Kanunu'na bir geçici madde koyarak da, 1980 için endeksasyon şöyle yapılmıştır, deyimli maktu vergiler ve nispi tarifeler belli oranlarda artırılabilir. Benim önerim; Muhasebe-i Umumiye Kanunu'na konulacak endeksleme maddesiyle, vergi kanunlarının yürürlüğe girişine göre toptan fiyat endeksindeki artışlar nazarı itibara alınır, hükümünü getirmek. Hükümet kanunu Meclislerden böyle geçirebilirse, maktu ve nispi tarifelere yapılacak zamlarla bir anlamda endeksasyon yapılmış ve 1980 de sıfır noktası olacaktır geçici bir hükümlerle. Gelecek seneye enflasyon yine vergi tarifesinde aşınmalar yaparsa, ki demin yaptığımız tahlile göre yapacağı kesin; gelecek seneki hükümet de gene endekslemeyen faydalanarak vergi tarifelerini düzeltmek imkânını muhafaza edecek.

AKGÜÇ — Teşekkürler Sayın Kafaoğlu... Sayın Görgün, Türkiye'de son za-

manlarda vergi gelirlerindeki gelişmeleri ve buradaki genel eğilimleri bize açıklar mısınız?

ekonomiye yön veremeyen bir bütçe

GÖRGÜN — Önce ben, Sayın Kafaoğlu'nun bazı açıklamalarına kendi fikirlerimi ilâve etmek istiyorum. Siz de belirttiniz. Son yılların bütçelerinde başlangıç ödenekleri ile yıl sonu ödenekleri arasında hiçbir bağlantı yok. Ayrıca harcamaların yıl sonu ödenekleriyle bir bağlantısı yok. Bütçenin tutarlılığını yitirdiğini birçok örnekle ortaya koymak mümkün. Artık bence Türkiye'de bütçe, ekonomiyi yönlendirici bir araç olarak bütün açıklığını, dinamikliğini ve geçerliliğini yitirmiştir. Demokratik haklardan belki en önemlisi, yasama organı aracılığı ile yürütme organına verilen harcama yapma yetkisidir. Son yıllardaki bütçelerle, bu hakkın kullanıldığı şüpheli... Zannedirim son 4,5 yıldır, artık bütçe

OKUYUCULARIMIZA DUYURU

1980 yılı için, gerek kişisel gerek grup abonelerini henüz yenilemeyenlerin acele etmeleri rica olunur.

Yıllık Abone : 480.— TL.

Öğrenci Abone : 240.— TL.

Abone bedelleri, posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıdaki banka hesaplarına da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541

Akbank Türbe Şubesi : 4512

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

ve bütçe ile verilen ödenekler hiçbir şey ifade etmiyor. Maliye Bakanlığı'na verilen geniş yetkiler Anayasa'ya aykırı mı, değil mi? Zannederseniz aykırı, Bütçe Kanunu'nun verdiği yetki ile Maliye Bakanını ödenekleri istediği şekilde değiştirebiliyor, sonuç olarak. Bence bütçe sistemimizde son yıllarda ortaya çıkan büyük aksaklık, büyük sakınca bu. Hatta şunu söyleyeyim. Bu durum bütçe gerekçesine dahi yansıyor. Evvelden bütçe gerekçesi bizim elimizde çok değerli



Prof. Dr. Sevim Görgün

bir belge idi. Oradaki rakamları biz veri olarak kullanırdık. Şimdi, örneğin bütçe gerekçesinde sabit fiyatlarla harcamalar yer alıyor. Ancak hangi yıla göre sabit, o dahi belirtilmiyor. Bütün kurumlarımızda gözükken çökmeye ve yozlaşma, bütçenin kendisinde de var. Bütçe, kamu kesiminin faaliyetlerini, kamu kesiminin etkinliğini, kamu kesiminin tutarlılığını yansıtan bir belge. Bütçelerin bu hali bize şunu gösteriyor. Türkiye'de kamu kesimi gittikçe etkinliğini yitiriyor ve disiplini kaybediyor. Ve bu yılın bütçesinde de bu var, bundan evvelki bütçelerde de bu vardı. Bu konudaki fikirlerimi öncelikle açıklamak istedim.

Yine Sayın Kafaoğlu'nun bahsettiği,

bütçenin ekonomiyeye bir yön verme niteliğinden yoksun oluşu, görüşüne de tamamıyla katılıyorum. Acaba yön verilebilir miydi? Belki bazı vergilerin yapısını değiştirerek, harcamalarda bazı marjinal ayarlamalar yapılarak verilebilirdi. Ancak bütçe ile alınacak önlemler de çok sınırlı. Daha doğrusu şöyle söyleyeyim, bütçeleri de belki bu hale getiren Türkiye'nin içinde bulunduğu genel ekonomik koşullar. Türkiye büyük bir enflasyon içinde. Türkiye'de büyük bir üretim yetersizliği var. Darboğazlardan dolayı mevcut üretim kapasitemizi dahi kullanamıyoruz. Ve bütün bunların düzelmesi için Türkiye ekonomisinde yapısal bazı değişiklikler gerekiyor. Daha açıkçası, benim görebildiğim kadarıyla üretim yapısının değişmesi gerekiyor. Şimdi tutarlı bir iktisat politikası çerçevesinde bütçe aşamalı olarak bunu ancak yıldan yıla yapabilir, eğer ne istenildiği biliniyorsa. Fakat böyle belirli bir iktisat politikası yok. Onun için de bütçelerde bir amaca doğru yöneliş söz konusu değil. Tabii bu koşullarda, özellikle enflasyondan dolayı bütçe, esnekliğini de büyük ölçüde kaybediyor. Zaten bütçe gelirlerinin büyük bir kısmı personel giderlerine gidiyor. Bu, bir taraftan enflasyondan oluşan bir sonuç. Diğer taraftan, kamu personel giderlerindeki artış sonucu, cari harcamaların bütçe içindeki payı durmadan artma eğilimi gösteriyor. Daha doğrusu plânlanandan daha fazla artıyor. Tabii bu gelişme yatırımların aleyhine oluyor. Kamu iktisadi teşebbüslerinin açıklarının hiç olmazsa bir kısmını kapatma kaygısı transfer harcamalarında büyük artışa yol açıyor. Sonuç olarak baktığımızda toplam Gayri Safi Milli Hasıla'daki bütçenin kontrol ettiği paylar azalıyor veya artmıyor. Bütçe gerekçesinde de bu durumu görmek mümkün. Sonradan oluşan enflasyonun gerektirdiği veyahut da bütçede samimi olmamanın gerektirdiği ödenek artışlarına rağmen bütçenin GSMH içinde kontrol ettiği pay artmıyor, hatta azalıyor. Burada bir yandan içinde bulunduğumuz ekonomik durum bütçenin etkinliğini sı-

nırılıyor, diğer yandan da bütçe ekonomik durumu düzeltici bir araç olma özelliğini yitiriyor. Vurgulamak istediğim şu: Türkiye'de birçok kurumlarda bir çözüme var. Bu durum kamu kesiminde çok açık seçik bir şekilde kendini gösteriyor. Türkiye, sosyal ve ekonomik yapısı çok hızlı gelişen bir ülke. Kamu yönetimi bu değişikliği maalesef izleyemiyor. Ve bunun sonucu da bütçeye yansıyor. Bütçenin esnek olmasının bir nedeni de kamu ekonomisinin yapısından doğuyor. Sayın Kafaoğlu, enerji yatırımlarının artırılması için Hükümet Programı'nda daha fazla ödenek ayrılması öngörülmüştü, dedi. Ben bunu merak ediyorum. Acaba daha fazla ödenek ayrılrsa bile, enerji yatırımlarından sorumlu olan daireler, bu yatırımları gerçekleştirebilecek kapasitede midirler? Sorunlarımız aslında bütçeye yansıyor, fakat daha derine giden sorunlar bunlar...

gelir vergisi ve ötesi

Buradan vergiye geçmek istiyorum. Bütçe ile vergi yapımızı düzeltmek mümkündür. Ben, özellikle gelir vergisi üzerinde ve vergi oranlarının endekslenmesi ya da vergi dilimlerinin endekslenmesi üzerinde durmak istiyorum. Kanımca, yapılacak böyle bir uygulama ile aşırı enflasyondan dolayı artan gelirlerdeki aşırı vergi yükünün giderilmesi, bütçeye çok büyük, telâfisi mümkün olmayan bir gelir kaybı getirmeyecekti. Bir kez devlet memurlarının ödediği vergi aslında bir çift sayım... Bir taraftan bu personel giderleri içinde gözükmüyor, diğer taraftan da vergi gelirleri içinde gözükmüyor. Fakat aslında böyle bir fon mevcut değil. Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ni ele aldığımız zaman, genellikle biz bunların zararlarından tek sorumlu olarak, etkin çalışmamalarını ya da maliyetlerinin yükselmesini görüyoruz, ancak başka bir olgu daha var. Toplu sözleşme ile KİT'lerin personel giderlerinde belirli bir artış meydana geliyor. Fakat bu artışın üçte biri yaklaşık olarak işçinin eline geçiyor. Diğer kısmı ise vergi geliri olarak Ha-

zine'ye dönüyor. İkinci aşamada Kamu İktisadi Teşebbüsü zarar ettiği için, transfer harcaması olarak bu tekrar geriye dönüyor. Zaten çoğu kez KİT'ler vergi ödemiyorlar. Hazine de mahsup yapacak KİT'lere fon aktarmış gözüküyor. Vergi yükünü azaltacak olursak bu transfere de gerek kalmıyacak. Yerel yönetimlerin durumu bu bakımdan daha da acıklı. Çünkü onlara böyle açık seçik transfer veya sübvansiyon da öngörülmemiş... İster toplu sözleşme ile olsun, ister kat sayı artışı ile olsun personel giderlerini artırdıkları zaman, çalışana ödediklerinin belki de iki mislini vergi olarak devlete ödüyorlar. Bu sefer belediye başkanları Maliye Bakanlığı'nın önünde kuyruk oluyorlar, bu açıklarını kapatmak için. Bana kalırsa, büyük ölçüde gelir vergisinin enflasyona ayak uyduramamasından doğan bir durum bu. Özel kesim açısından ele aldığımızda problemi, gerçekten burada net bir transfer var devlete. Fakat bu transfer, ücretler vergi dahil bir maliyet unsuru olduklarından, maliyetlerin dolayısıyla fiyatların yükselmesine neden oluyor. Bir de özel teşebbüsü işletme sermayesi yetersizliği sorunu içine sokuyor. Özel kesimde ödenen ücretlerden alınan gelir vergisi nedeniyle devlete gerçek bir transfer var, dedim. Bunun doğuracağı kayıp, bence çok daha dürüst bir yaklaşım olan gider vergileriyle kapatılabilir, eğer başka bir kaynak bulunamıyorsa... Özetlersem, ben şunu savunuyorum burada: 1980 bütçesiyle gelir vergisinin endekslenmesi, dilimlerinin yeniden ayarlanması getirilebilirdi ve bu da devlete büyük bir net gelir kaybı doğurmazdı.

AKGÜÇ — Bir soru sorabilir miyim? Sayın Kafaoğlu konuşmasının bir yerinde Türkiye'de vergi sisteminin gelir esnekliğinin 1,2 olduğunu söyledi. Acaba buna katılıyor musunuz? Türk vergi sisteminde bu kadar esneklik var mı?

GÖRGÜN — Bu enflasyon döneminde 1,2 esneklik olabilir. Ama aslında eğer geniş kapsamlı olsaydı gelir vergisi, enflasyondan dolayı hızla artan gelirleri

özellikle kapsasaydı, bu esnekliğin çok daha yüksek olması gerekirdi.

KAFAOĞLU — Normal ve enflasyon olmayan dönemlerde genellikle tarifelerin müterakki olması sebebiyle gelir vergisi hasılatında 1,2'lik bir gelir esnekliği kabul edilir. Ama Türkiye'de bu esnekliğin daha yüksek olması gerekir. Türkiye'de gelir vergisini monatize olmuş ticaret ve sanayi kesiminden alıyoruz ve bu kesimlerin büyüme hızı, genellikle GSMH'nın artış hızından daha fazla... Meselâ milli gelir yılda % 7 artarken; sinai, ticari gelirler, hizmet gelirleri yılda % 11-12 hatta bazı yıllar % 14 artmıştır. Bu nedenle yaptığımız bir çalışmada, Türkiye'de gelir vergisinin, gelir esnekliğinin 1,6 olması gerektiğini hesaplamıştık. Türkiye'de tarım kesiminde büyüme hızı düşük, bu kesim zaten doğru dü-rüst vergilendirilmiyor; bizim vergilendirdiğimiz kesimlerde büyüme hızı, ortalama olarak milli gelirin artış hızından daha yüksek, bu nedenle başka ülkelerde vergi sisteminin gelir esnekliği 1,2 olsa bile bizde 1,6 olması normal. Fakat Sayın Görgün'ün ifade ettiği gibi bugünkü enflasyonist dönemde gerçek gelir artışı pek yok gibi. Maliye Bakanlığı'nda yapılan bir araştırmaya göre, vergi gelirleri 1968 fiyatları ile değerlendirildiğinde reel olarak pek artış olmadığı görülüyor. Tamamen fiyat artışından doğmuş bir enflasyonist gelir artışı var devlet için. Gerçek gelir artışı hemen hemen yok. 1968 yılına göre bile yok.

AKGÜÇ — Ben de bu hususu vurgulamak istemiştim. Benim tahminime göre Türkiye'de gelir esnekliği 1,2 değil, belki 1'in altında. Örneğin geçen yıl enflasyon % 80'ne yaklaştığı halde, Devlet gelirlerindeki artış % 67 dolaylarında kaldı. Çünkü Türkiye'de sadece gelir vergisi bir ölçüde Sayın Görgün'ün bahsettiği nedenlerle esnek gibi görünüyor. Ama diğer vergiler enflasyona karşın hiç de esnek değil.

GÖRGÜN — Ben sadece gelir vergisini kastedmiştim.

KAFAOĞLU — Gelir vergisinde tabii en uygun sonucu emek gelirin vergilendirilmesinde buluyoruz. Oradaki gelir artışımız Sayın Görgün'ün ifade ettiği gibi gerçekten üçte ikisi devlete gidiyor. Eğer aynı etkinlikle diğer sektörler de vergilendirilebilse, vergi hasılatındaki artış çok yüksek olacak. Vergi sisteminin gelir esnekliği 1,2 olsa, hatta daha etkin bir vergileme ile 1,6 olsa; milli gelir parasal olarak % 80 arttığı zaman, vergi gelirlerindeki artış rahat % 100'ü aşar. Fakat bugünkü sistem içerisinde yalnız ücret geliri için bu esneklik görülüyor. Öbür kesimler, vergiden kaçma veya vergiden korunma çarelerini buluyorlar. Artan gelir vergisi yükünü, bir enflasyon vergisi olarak ticaret ve sanayi erbabı da görüyor. Faraza 100 milyon liralık bir yatırım yapmış bir kişi, bunun üzerinden % 5 amortisman ayırıyorsa, bu amortismanla yatırımındaki aşınmayı telafi edemediğini, yatırımını bu fonla yenileyemeyeceğini düşünerek vergiden kaçmak yolunu alıyor.

AYSAN — Ancak gelir vergisindeki esneklik de kayboluyor. Ücret gelirleri de % 63 oranında vergilendirildimi, gelir vergisi artan oranlı bir vergi olmaktan çıkar. Gelir artışlarına karşı esnekliğini kaybeder, artık tartışılan o 1,2 kat sayısı da kalmaz ortada.

AKGÜÇ — Bir süre sonra gelir vergisindeki esneklik de bitecek. Halihazırda gelir vergisinin bir esnek tarafı var, hızlı bir artış gösteriyor. Artan oranda vergi olmaktan çıkıp tek oranlı vergi haline dönüştüğü zaman, tabii bu esnekliğini de yitirecek...

KAFAOĞLU — Bence Sayın Görgün'ün ifade ettiği hususlarda en önemli nokta, bu enflasyonist ortamda emek sektörünün vergilendirilmesinin Türkiye'de yarattığı açmaz. Bu açmaz o kadar ciddi haldeki Türkiye'de sosyal barışı zedeleyen başlıca unsurlardan biri. Toplu Sözleşme müzakerelerinde işçiler iki yıl için % 350 zam istedi diye kıyamet koparıyor. Halbuki oturup iki sene önce toplu sözleşme ile verilmiş ücreti bir endeks-

lemeye tabi tutulm ve milli gelirdeki artış ne kadar olduysa o kadar da pay verelim deseniz, sendika buna razı olabilir. Çünkü bu takdirde iki yıl için brüt ücret artışı % 350'yi buluyor. Neden % 350'yi buluyor? 1978 - 1979'da kümülatif fiyat artışı % 180. % 180'i net verebilmek için vergiyi de dikkate alırsanız brüt % 350 artış vermeniz lâzım geliyor. Bu hesaba milli gelirdeki artış da dahil değil. İki yıl için milli gelir artışını sıfır kabul etseniz dahi. Bu hesaba göre, 1977 toplu sözleşmesi yerine 1980 toplu sözleşmesini korken brüt 2 yıl için % 350 zam lâzım gelir. Bu ücret zammı tabii maliyetin bünyesine giriyor, fiyat artışlarına yol açıyor ve içinden çıkılmaz bir kısır döngü başlıyor ve kar topu gibi büyüyor. Gelirler büyüyor gözüktüyor, fiyatlar daha hızlı büyüyor; böylece bir çıkmaz içerisine girilmiş oluyor. Sayın Görüşün bir görüşüne daha katılıyorum. Benim de kanaatim odur ki, tarife düzeltilmesi gerçekten Türkiye'de vergi kaybı doğurmaz. Maliye Bakanlığı bunun çok şiddetli münakaşalarına sahne olmuştur. Vergi tarifesinin düzeltilmesi dendi mi hemen vergi kaybı hesabı yapılıyor. Halbuki bazı ülkelerde bunun denemesi yapıldı. Vergi indirim programları ile gelir artışı sağlandı. Türkiye'de en az geçim inirimi için fiilen, normal bir tarifeyi yürürlüğe koyarsak, normal indirimler tanısak, ticaret ve sinai sektörlerinin ödeyecekleri gelir vergisinde herhangi bir kayıp olmayacağı, bilâkis gelir artışı olacağını; ben tahmin ediyorum. Ücretlilerin vergi yükü hafiflerken doğacak vergi kaybını siz ücretliler dışındaki sektörlerde de aynen olacak, diye düşünemezsiniz. Bunu telâfi edecek gelirler arada doğar.

İsteğe göre vergi

AKGÜC — Ben şahsen bu görüşünüze pek katılmıyorum, Sayın Kafaoglu. Sebabi de şudur: Ülkemizde beyanname mükelleflerin büyük bir bölümü vermemek istedikleri vergiyi göre beyanname-

lerini, kâr - zarar cetvellerini ayarlarlar. Vergi nispetini, vergi dilimlerini değiştirseniz dahi, onlar ne kadar vergi ödemek istiyorlarsa o vergiyi vereceklerdir. O itibarla ben tarifeyi değiştirmek suretiyle orada bir vergi kazancı olabileceğini zannetmiyorum. Büyük bir olasılıkla kayıp da, kazanç da olmaz orada. Ücretlilerin vergisini eğer hafifletirseniz, özel sektörde çalışanlar nedeniyle bir net vergi kaybı, söz konusu olabilir. Herkes gerçek kazancını beyan ederek bunun üzerinden vergisini ödese, belki vergi tarifesinin düzenlenmesi, gerçek gelirin beyanı konusunda özendirici bir etki yapabilir. Bunun da vergi hasılatı üzerinde etkisi olumlu olabilir. Ama bu Türkiye için pek geçerli olmayan bir koşula bağlı. Batı'da bu vergi indirimlerinin vergi hasılatını artırıcı yönü olmuştur. Çünkü, milli geliri de reel olarak artırmıştır. Reel olarak artan milli gelir, dolayısıyla daha fazla vergi geliri sağlamıştır. Hazine o ülkelerde... Fakat Türkiye'de böyle bir vergi indirimi yolu ile, şu darboğazlar içerisinde, reel bir üretim artışı, reel milli gelir artışı ben beklemiyorum şahsen. Türkiye'de kapasitenin kullanılmaması, özel sektörün yeni yatırımlara yönelmemesi vergi meselesinden doğmuyor bence, bunun nedenleri var.

KAFAOĞLU — Ben bu husustaki kanaatimi şöyle takkiye edebilirim. Bütün maliye kitaplarına kadar girmiş bir kavram var, «Vergi Mukavemeti» diye... Bu direnci kıran tarifeler muhakkakki vergi gelirini artırır. Türk vergi tarifesi bugün herkeste, otomatikman mukavemet doğuruyor. Ücret geliri elde eden kimse, başka bir kazanç sağlamaktan, serbest meslek faaliyetinde bulunmaktan bugün kaçıyor. Niçin? Sağladığı geliri ücretleriyle birleştirirse, vergi yükü, ücret geliri için de % 63'e çıkacağından, belki ek olarak sağladığı kazançtan daha fazla vergi vermek zorunda kalacak da ondan. Halbuki böyle bir duvara çarpmayacağını bilse, diğer faaliyetlerde de bulunur. Bundan yeni iş sahaları doğar. Toplama olmazsa, hem ücretinin vergi-

sini öder, hem de yeni girişeceği faaliyetin sağlayacağı gelirin vergisini... Böylece toplam vergi geliri artar. Tarifenin bir mukavemet yaratan yönü vardır. Tarifenin mukavemet yaratan olumsuz etkisini kırmak gerekir. İşaret ettiğiniz husus doğru, Türkiye'de çoğu kimse ödemek niyetinde olduğu vergiye göre defter tutar; ama bu tarife karşısında dayanamayacağı bir vergi ile karşı karşıya olduğu için öyle davranır. Ama normal bir tarifede, davranışı değişir. Vergi kaçırmanın da bir riski vardır. Bugün kaçırmanın sağladığı yarar o kadar fazladır ki, çoğu vergi mükellefi bu riski göze alabilmektedir. Normal bir tarife karşısında böyle bir risk yüklenmeyi değer bulmayabilirler. Bir işletmede gerçek işlemlerin kanuni defterlere geçmesi, zincirleme olarak birçok firmanın kayıtlarını da düzeltir. Kayıt düzeni tekrar işlemeğe başlar, oto-kontrol sağlanır. Eğer Türkiye ekonomisi böyle giderse, bazı toplantılarda birkaç defa daha ifade ettim, iki-üç yıl sonra bütün işletmelerin defterleri boş, beyaz olabilir. Hepsi illegal hale gelir çünkü. İthalât gümrükten geçmiyor. İmalât deftere girmiyor. Böyle bir durumda vergi nereden çıkacak?

GÖRGÜN — Şöyle düşünelim. Bugün 1 milyon lira kazanan bir insan bunun 630 bin lirasını vergi olarak öder mi, bunu bekleyebilir miyiz? Sonra bu vergi kaçakçılığı da aynı rüşvet gibidir. Bir kez başladı mı devam eder gider. Tabii bunu siz önleyemezseniz, önleyecek önlemleri alamazsınız... Vergi kaçakçılığını da pekiştiren bana kalırsa, bu vergi tarifelerinin büyük ölçüde gerçek dışı olmasıdır. Ve herkes elinden geldiğince bundan kurtulmaya, yani vergi kaçırmaya çalışmaktadır. Tabii bu tarifeleri makul bir hadde getirip bir de vergi kontrolünü artırırsanız, vergi hasılatı artar. Ancak vergi kontrolünün etkinliğinin artırılması bizim ülkede olmaz gibi gözüküyor.

KAFAOĞLU — Hayır, 1950-1960 arasında vergi denetimi çok daha iyi idi. O zaman şimdikiye nazaran vergi kontrolü çok daha etkindi. Ben bugün Hesap

Uzmanları Kurulu'nu Maliye Teftiş Heyeti'ni, Gelirler Kontrolörleri Grubu'nu görüyorum. Hepsini bezgin hatta umursamaz... Bugün çarşı, pazar, han, işyeri dolaşım vergi kontrolü yapan denetim elemanı pek görmüyoruz. Hepsini birden bozuldu. Demin Sayın Görgün, mali müesseselerde büyük çözüme var, derken; ben bu durumu da ifade ediyordum diye düşündüm. Bütçede çözüme var, vergi toplanmasında ciddiyet kalmamış, vergi iane haline gelmiş. Kim ne vergi verirse onu alan bir vergi idaresi var. Vergi vermeyen mükellefleri takip edemiyor vergi daireleri. Vergi memurlarının hayat seviyesini yükseltmek, vergi tarifelerini düzeltmek, normal bir zemine oturtmak lâzım ki, düzen de doğru dürüst işlesin. O düzende vergi kaçırılmaz mı? Kaçırılır. Ama o istisnaidirdi. Ama genel düzen, vergi kaçırma üzerine oturtulursa, vergi kalmaz.

teşvik edici önlemler olumlu sonuç verir mi?

AYSAN — Efendim Sayın Akgüç konusunda azınlıkta görülüyor. Şimdi ben kesinlikle Sayın Kafaoglu'nun görüşündeyim bu konuda. Çünkü bu işte, biraz önce söyledik, en az geçim indirimi asgari ücrete eş tutulursa, vergi kaybı 94,5 milyar. Bu statik bir hesaptır. Yani tarifede yaptığımız değişikliğin mükelleflerin tutumunda hiçbir değişiklik yapmayacağı varsayımına dayalı bir hesaptır bu. Bu statik hesabı yaptığımız için de çok zaruri bir vergi tedbirini bir türlü almıyoruz. Türkiye'de belirli bir kayıt düzeni var, hepimiz biliyoruz. Türkiye'de belirli bir vergiden kaçınma olayı var, hepimiz biliyoruz. Şimdi vergilerle bu işi nasıl düzeltiriz ona bakmalıyız. Kayıt nizamını düzeltici ve herkesi namuslu beyanname vermeye teşvik edici tedbirlere yönelmemiz lâzımdır. Ben diyorumki, en baştaki tedbir vergilemede adaleti sağlamak olmalıdır. Bunun için elimizde iki tane hazırlanmış, hesabı kitabı yapılmış teklif var. Bir tanesi en az geçim ind-

rimini asgari ücrete eş tutmak. İkincisi de vergi dilimlerini endekslemek. 1963'den beri değişmemiş olan gelir dilimlerini değiştirmek. Bunları yaptığımız takdirde, olaya statik bakarsanız, 150-160 milyar liralık bir vergi hasılatından mahrum kalacağız gibi görünür. Ama iki sebeple bunu yapmamız lâzım. Birincisi, Sayın Kafaoğlu'nun sözünü ettiği vergiye karşı direnmeyi kırmak için, ikincisi de Maliye Bakanlığı'nın esas probleme eğilmesi için... Diyelim ki, bu tedbirlerle vergiye karşı direnme kırılmadı, Hazine önemli vergi kayıplarına uğradı. O zaman Maliye Bakanlığı gelir kaybını telâfi edecek, ücretliler dışındaki mükelleflerden de vergi alınmasını sağlayacak tedbirlere acilen eğilmek gereğini çok daha derinden duyacak, ücretlilerden kaybettiği vergiyi öbür taraftan karşılamak zorunda kalacaktır. Ben cesur vergi tedbirleri alınmasından korkulmasını istiyorum. Bizim memleketimizde birçok vergi reformu yapıldı. Bir tanesi de 1925 yılında. Biliyorsunuz o yıl vergi gelirlerinin % 25'ini sağlayan Aşar Vergisi kaldırıldı. Ama hükümet Aşar'ın yerine aldığı bazı tedbirlerle ertesi yıl yani 1926 yılı için yine denk bütçe getirmiş ve denk bütçe uygulanmıştır. Şimdi bu yaklaşımla Maliye, sözkonusu iki tedbiri aldıktan sonra, diğer beyannameli mükelleflerden gelir sağlamaya çalışacak ve bunu da alacaktır. Mesele sadece mükelleflerin kendiliklerinden, vergiyi adil buldukları için daha fazla vergi ödemeleri ile bitmiş olmayacak, Maliye, gelir kaybını karşılayacak tedbiri muhakkak alacaktır.

AKGÜÇ — Benim gözlemim şu : Bugünkü ekonomik koşullar, vergi namusu yüksek bir kişiyi daha vergi kaçakçısı durumuna düşürmektedir. Dürüst bir mükellef dahi, işletmesinin faaliyetini sürdürebilmek için, faturasız mal alma, açıkta ödeme, Tahtakale aracılığıyla cifte finansman gibi yollara başvurmakta ve bunları defterine kaydedememektedir. Açıkcası ne kadar dürüst olursa olsun, vergisini vermeğe çabalarsa çabalasın, eğer bütün bu işlemleri defterine geçi-

riirse o kişi, başka suçları da işlemiş sayılacağı için, bundan kaçınmaktadır. Gerçek budur. O itibarla ben Türkiye'de vergi tarifesini düzeltildiği zaman, bazı kişiler, durumu daha adil görerek daha fazla vergi ödeme çabası içine girecekleri görüşüne fazla katılamıyorum. Bugün zaten Türk vergi sisteminde gelirden alınan vergilerin payı % 63'lere kadar yükselmiştir. Yakın bir geçmişe kadar bu oran % 30-35 dolaylarında idi. Yüzeysel bir bakışla, Batılı bir vergi sistemi havası vardır bugün Türk vergi sisteminde. Fakat bunun altını araştırdığımız zaman, demin Sayın Görgün ve Sayın Kafaoğlu'nun da işaret ettikleri gibi bu tamamen papay bir olaydır. Bir kısmı zaten gerçek gelir değildir. Bir kısmı da özel kesimde çalışan ücretlilerden yapılmış bir aktarmadır. O nedenle benim sorum şudur : Bu cazip vergi sistemini düzeltebilmek için, artık gelir vergisi üzerinde değil de, verimi bütübütün düşmüş olan bu harcama vergileri üzerinde durabilir miyiz? Sayın Bursal, acaba bu konuda ne düşünüyorsunuz?

BURSAL — Ben aslında Sayın Görgün'ün ve Sayın Kafaoğlu'nun belirttiikleri konularda tamamen mutabıkım. Ücret konusunda gayet açıklıkla ortaya koydular sorunları. Bence ücretlerin vergilendirilmesinin bir yönü yeteri kadar görülüyor. Sadece gelir sağlama yönünden, yahut sosyal adalet yönünden yaklaşılıyor konuya. Fakat tüm fiyat ve maliyet yapısını etkileyen bir önem taşıyor, ücretlerin vergilendirilmesi. Bugün oluşan maliyet ve fiyatlar içinde bu yüksek ücret vergilerinin de etkisi var. Yalnız cari gider olarak değil, bazı yazılımlarda da belirtmeğe çalıştım, «Kıdem Tazminatı Müessesesi» dolayısıyla ileriye dönük yükümlülüklerini de artırıyor işletmelerin... Bugün bir çalışana net belirli bir meblâğ ödeyebilmek için onun üç misline kadar varan brüt ücretler ödemek zorunda kalıyor işletmeler ve kıdem tazminatları da, bu brüt tutarlar üzerinden hesaplandığından, astronomik rakamlara varıyor. Ücret vergileri, ileriy-

doğru etkileriyle de memleketin bütün fiyat ve maliyet yapısını alt üst ediyor. Bunu görmeden sadece işi bir vergi konusu yahut sosyal adalet sağlamak konusu olarak ele almamak lâzım. Ücretten alınan gelir vergisinin çok önemli



Prof. Dr. Nasuhi Bursal

etkileri vardır. Ve bu açıdan da mutlaka düzeltilmeleri gerekir. Ücretlerden alınan gelir vergisi çok önemli bir maliyet unsurunu olmuştur sanayimizde... Sanayimizin bu şartlar altında, diğer olumsuz koşullar bir yana, dünya pazarlarında rekabet gücü azalmaktadır. Ben konunun bu yönü üzerine de basarak durmak istiyorum.

ekonomik istikrar kanunu

KAFAOĞLU — Gerçekten Sayın Akgüç'ün söylediği hususlar doğru. Yani ekonomide yalnız vergi kanunlarını düzelterek vergi alınmaz. Bir ekonomik piyasa mekanizmasının işlemesi lâzımkı, vergi etkili hale gelsin. Bu sebeple Sayın Akgüç'ün dediği gibi eğer dış ödemeler böyle olacaksa, sınıai üretim böyle

olacaksa, vergi artmaz tabii. Ancak ekonomiyi düzeltme tedbirleri, hep birlikte alınsinki geçerliliği olsun. Bu sebeple de hazırlanan kanuna biz «Vergi Kanunu» değil, «Ekonomik İstikrar Kanunu» diyoruz. Birinci bölümü yalnız vergilere ait bunun. Ondan sonraki bölümün de kıdem tazminatının düzenlenmesi; petrol mevzuatının, kıraların, konut politikasının düzenlenmesi gibi; bazı diğer istikrar tedbirleri de kanun metninde yer alıyor. İstikrar tedbirlerinin bir paket halinde, bir sistem halinde yasama organına götürülmesi görüşü hâkim... Vergi paketi çıkmadan da diğer ekonomik paketlerin açılacağını zannetmiyorum. Çünkü eğer açılırsa geçmiş tecrübeler de gösteriyor ki, başarısız oluyor.

AKGÜÇ — Sayın Kafaoglu, ben şu nu vurgulamaya çalıştım. Türkiye'de hep gelir vergisi üzerinde duruluyor. Asgari ücreti vergiden başışık tutma, tarifeyi yeniden düzenleme gibi. Fakat Türkiye'de diğer vergiler etkinliğini yitirmiş. Mallardan, hizmetlerden, dış ticaretten alınan vergiler nispi önemlerini kaybetmişler. Bence Türkiye'de vergi sistemi düzeltilirken sadece gelir vergisi değil, tüm vergiler ele alınmalıdır. Mallardan, hizmetlerden, dış ticaretten alınan vergiler yeniden düzenlenmelidir. Buralarda ciddi vergi potansiyeli vardır. Bazı ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşabilmek için bu vergiler kullanılabilir.

KAFAOĞLU — O önlemler paketinin içerisinde bunlar da var. Yalnız glider vergileri alanında topyekün bir reform yapmak, bu istikrar kanunu içerisine sığmıyor. Plânlamada katma değer vergisi düzeni ile işleyen genel bir satış vergisi düşünülüyor. Bu satış vergisinde herkesi alış üzerinde vergi ödemiş diye kabul ederek, satış üzerinden ödeyeceği vergiye mahsup imkânı sağlaması öngörülüyor. Aslında katma değer vergisinin esası da bu, ancak çok basitleştirilmiş şekli... Fakat bu vergi idaresi ile eğer çok iyi tanzim edilmemiş glider vergileri sistemine girilirse, Hazine bu-

gün aldığı vergiyi dahi kaybetmek tehlikesi ile karşı karşıya kalabilir.

AKGÜÇ — Bu öneri işletme vergisini anımsatıyor. İşletme vergisinin bugün tamamen ölü olduğu gözden uzak tutulmamalı.

KAFAOĞLU — Verginin ilk konulduğu yıl 525 milyon lira tahsil ediyordunuz. Aradan 10 yıl geçiyor, bugün 700 milyon tahmin koyuyorsunuz. Vergi idaresi çalışırsa vergiyi alır. Yoksa alamıyor. Siz katma değer vergisi de koysanız, vergi dairesi gidip de çalışmazsa hiçbir şey alamazsınız.

servet vergisi ve tarımın vergilendirilmesi

GÖRGÜN — Ben bu vergilerle ilgili eleştirilerin çok haklı olduğuna inanıyorum, ama bazı tepkiler doğuyor. Bir ke-re tarımın bu kadar vergi dışı bırakılmasını doğru bulmuyorum. Kaldır teklifinden hiç bahsetmiyeceğim, fakat tarımın vergilendirilmesinde bünyemize uygun bir yol herhalde bulunabilir. Tarımda Türkiye'de bugünkü alındığından çok daha fazla vergi alınabilir. İyi bir vergi tekniyeni olmadığım için bunun yollarını bilmiyorum, ama şu aklıma geliyor: Bizdeki tarımsal ürünler genellikle devlet kuruluşları tarafından satın alınırlar. Meselâ bunlar üzerinden alınacak maktu bir vergi bile problemi bir ölçüde çözer. Bizim, vergi sistemi tartışmalarına girdiğimiz zaman, hep Batı'daki düzeye erişmek gibi özlemlerimiz oluyor. Meselâ böyle yollar önerildiğinde, «Yok bu haksızlık olur.» deniliyor. İkincisi, bizim yapımızdaki bir ülkede servet vergilerine biraz daha önem verilmesi gerektiği kanısındayım ve bunu da kesinkes servet düşmanlığı olarak kabul etmiyorum. Eğer geliri takip edemiyorsak, bunun bir sonucu olan servet var. Serveti daha iyi vergilendirmemiz mümkün zannediyoruz. Mallardan ve hizmetlerden alınan vergiler çok önemli, esas gayretimizi onlara

yönelmeliyiz. Fakat diğer yandan, gelir vergisi kapsamını tarımı daha etkin bir şekilde içerecek biçimde genişletmemiz, servet vergilerine de biraz daha önem vermemiz gerekiyor kanısındayım.

KAFAOĞLU — Genel bir servet vergisi mi düşünüyorsunuz?

GÖRGÜN — Uygulaması belki zor olur, ama onu da düşünebilirim. Düşük oranda bir genel servet vergisi; yalnız taşınmaz mallarda. Çünkü menkul değerleri izlemek çok zor...

BURSAL — Emlâk vergisi.

GÖRGÜN — Emlâk vergisi, fakat tüm emlâkı toplayan, bugün ödediğimiz emlâk vergisi dışında, düşük oranlı ayrı bir vergi.

AKGÜÇ — Efendim, bu konuda çok sayıda beyanname alıp vergi dairelerinin yükünü daha fazla artırmaktansa, yapılacak işlem, emlâk vergisinin gelir vergisinden mahsubunu önlemekte. Açıkcası, net bir vergi haline getirilmelidir emlâk vergisi. Bugün tüm dünyada genel bir servet vergisi uygulayan ülke çok az. Çünkü uygulama zorlukları var. Servetin bazı unsurlarını yakalamak imkânı yok. Netice itibarıyla servet vergileri daha çok emlâk vergisi tipine dönüşmektedir. Ortada görünen, tespit edilen servet unsuru taşınmaz mallar olmaktadır. Ada yazılı olduğu takdirde menkul değerler de izlenebilir. Ancak bizde menkul değerler genellikle hamiline yazılı olduğu için izlenmeleri çok zordur. Tahvil, pay senedi çıkartılırken bundan bir vergi alınırsa bu vergi bir anlamda servet vergisi niteliğini kazanmış olmaz mı? Bugün menkul değer ihracılarında alınan damga vergisi, bir kez alınan servet vergisi şekline dönüştürülebilir. Bugün sermaye piyasası gelişiyor gibi propogandalarla menkul değerler hatta menkul değer kazançları hemen hemen hiç vergilendirilmiyor. Vergi sistemimizde boşluklar var bu konuda. Bence Türkiye'de bazı konulardaki yaygaraları hiç dikkate almayıp vergileme üzerine ciddiyetle gitmek gerektiği kanısındayım. Şu konuyu

da tartışmakta yarar olabilir: Kur politikası, kamu iktisadi teşekküllerinin fiyat politikası, bazı sektörlerin, bazı malların vergilendirilmesinde araç olarak kullanılabilir.

GÖRGÜN — O çok dolaylı bir yol. Yani ne yaptığınızı bilmiyorsunuz.

KAFAOĞLU — Tarım konusunda durum şu: Tarımın vergilendirilmesi artık Türkiye'de söz konusu değil. Vergilendirildi çünkü, bütün mesele vergilendirme tekniğinde... Tarımda götürü gider nispetlerinin % 70'den aşağı saptanamaması, vergi hasılatı üzerinde çok olumsuz etki yapıyor. Aslında tarımın vergilendirilmesinde vergi tekniği bakımından bir aksaklık var, onu düzeltmek lâzım. Gerçekte tarımda beyannameli mükelleflerin ödedikleri ortalama vergi ile ticaret ve sanayi kesiminde beyannameli mükelleflerin ödedikleri ortalama vergi arasında büyük fark yoktur. Hepsi çok düşük düzeyde. Demekki aslında tarım değil de topeykün vergi sistemimizde büyük bir bozukluk var. Ticari gelirleri de vergilendiremiyoruz, yalnız tarımı değil... Bu nedenle ticari ve sınıai gelirlerin vergilendirilmesi tekniğinde geliştirmeler yapmamız gerekir. Bir de menkul sermaye iratlarının vergilendirilmesinde kısdan sonuca gitmenin uygun olacağını düşünüyorum. Kurumlar vergisinin nispetini yükseltmek, dağıtılmayan kurum kazançlarında stopajı kaldırmak yalnız dağıtılan kurum kazancında stopajı devam ettirmek... Ayrıca menkul sermaye iratlarında toplama mecburiyetinin kaldırılmasını düşünüyorum. Bir de ücret erbabının ödediği kiralar için bir mekanizma düşünüyorum. Kira sözleşmesini ibraz eden çalışana, kirasının istihdam eden tarafından ödenmesi ve ödeme yapılırken de vergi kesintisi yapılması... Bu konudaki öneri Danimarka ve İsveç'te bir süre uygulanmış, karmaşık yönleri var. En az geçim indiriminde de beyannameli mükellefler için bu indirimin kaldırılması, bunun yerine gerçek geçim indirimi diye yeni bir mekanizmanın ihdas edilmesi uygun olur. Geçim indirimi götürü ola-

rak uygulanmasın, beyanname verenler bölgeledikleri bazı yaşam giderlerini, yasal sınırlar içerisinde, gerçek geçim indirimi olarak vergi matrahından düşebilirler... Böyle bir usul, mükellefleri, indirim yapabilmek, giderlerini tevsik edebilmek için, belge almaya itecek, özellikle serbest meslek erbabının belge vermeme yoluyla neden oldukları vergi kayıpları önlenmiş olacaktır.

vergi gelirleri nasıl artırılabilir

AKGÜÇ — Bunun fazla etkisi olduğunu sanmıyorum. Bugün bile yapılan hizmetin fiyatı, belge verilip, verilmemesine göre değişiyor. Belge düzenlenmemek yoluyla, sağlanacak vergi tasarrufu diyelim serbest meslek erbabı ile beyannameli vergi mükellefi arasında bölüşülebilir, halen bölüşülmektedir de... Bir noktada daha Sayın Görgün'ün görüşünü almak istiyorum. Biliyorsunuz gelir, elde etme aşamasında ve/veya harcama aşamasında vergilendiriliyor. Ben harcama aşamasında vergilendirilmesine gelmek istiyorum. Çünkü biz, gelirin elde edilme aşamasında yalnız emekçiyi yakalayıp vergilendirebiliyoruz. Harcama vergileriyle de gelirin elde edildiği aşamada vergilendiremediğimiz mükellef gruplarını yakalayamamız gerekir. Türkiye'de bu harcama vergilerine baktığımız zaman, bunların gittikçe önemini yitirdiklerini görüyoruz. Acaba vergilendirdiğimiz mal ve hizmetleri daha çeşitlendirerek, vergi gelirlerini artırmak imkânımız yok mu?

GÖRGÜN — Tabii. Gider vergisi kabul edildiği zaman, Türkiye'nin bambaşka bir ekonomik yapısı vardı, 1956 yılında... Henüz bu kadar gelişmemiş bir ekonomik yapı. Üstelik de o zaman gider vergisi sınırlı sayıda hammadde veya yarı mamuller üzerine oturtulmuş idi. Gider vergisinin kapsama genişletilebilir, bazı mallardan toptancı aşamasında da vergi alınabilir. Açıkcastı gider vergileri, yatay

ve düşey olarak yaygınlaştırılabilir. Katma değer vergisi konusunda benim kanım, Türkiye'de bunun uygulanma olanaklarının çok sınırlı olduğu yönünde... Bizim yapımıza uymayan bir vergi o.

KAFAOĞLU — Muamele vergisi kaçakçılığa neden oluyor gerekçesi ile, o zamana kadar emsali pek görülmemiş bir gider vergileri sistemi getirildi. Vergi toplanmasını emniyet altına alabilmek için de, vergi, büyük çoğunluğu Kamu İktisadi Teşebbüsleri tarafından üretilen mal ve hizmetler üzerine konuldu. Vergi mükellefi sayısı çok azaltıldı. Böyle bir gider vergisi sistemi yalnızca Sovyet Rusya'da olan bir vergi düzenidir. Çünkü orada bu mal ve hizmetleri üretenler hep kamu teşekkülü.

AYSAN — Efendim, bizim vergi sistemine baktığımızda konulacak bazı vergiler var, ama çıkarılacak bir sürü vergi de var. Onları da dikkate almamız gerekir. Bence gelir vergisindeki performans hiç olmazsa 1975'lere kadar kötü değildir. Ondan sonra bozulmuştur, düzeltilmeğe çalışılmalıdır. Ülkemizde kayıt nizamı düzgün olsa, katma değer vergisi uygulanmasına gidilebilirdi. Eldeki tasarıya göre, katma değer vergisi Türkiye'de kayıt düzeni bakımından uygulanması mümkün olmayan bir vergi... Katma değer vergisine hemen geçemeyeceğimizde göre, düşük oranlı genel bir satış vergisi düşünülebilir.

AKGÜÇ — Sayın Aysan; bir saptama yapabilir miyim? Gelir vergisi performansı konusundaki görüşünüze katılmıyorum. Kazanç vergisinden gelir vergisi sistemine geçtiğimiz zaman, kazanç vergisi tüm vergi gelirlerinin % 30 - 35'ini sağlıyordu ve ücretlerden alınan kazanç vergisinin, toplam kazanç vergisi hasılatı içindeki payı % 60 dolaylarında idi. Bu oranlar gelir vergisi sistemine geçtikten sonra da, büyük farklar göstermeden aynen devam etti. Ancak son 10 yılda enflasyonun etkisiyle gelir vergisinin toplam vergi hasılatı içindeki payı yükseldi. Buna paralel olarak ücretlerden alınan gelir vergisinin payı da % 64 -

65'lere kadar çıktı. Bence gelir vergisi uygulaması başarılı olmadı Türkiye'de... Bunun çeşitli nedenleri var. Bir kere vergi kaçakçılığının önemli bir bölümü, defter-dışı işlemlerle yapılıyor. Bugünkü ekonomik düzen de bir yerde bunu zorluyor. İkincisi bizim vergi dairelerimizin kapasitesi çok sınırlı. Vergi karmaşık hâle geldikçe uygulaması zorlaşıyor. Türkiye'de vergi reformu konusunda iki büyük engel vardır. Biri politika engel, yasama organlarından vergi toplayıcı yasaları çıkarmak çok zor. Diğeri de vergi idaremizin kapasitesinin sınırlı oluşu... O nedenle ben vergileme için yan yollar arıyorum. KİT'lerin fiyat politikası yoluyla, fiyatın bir kısmı vergi olmak üzere, vergi toplanması gibi...

AYSAN — Görüş farkı var diyorsunuz, ama sonunda aynı şeyi söylüyorsunuz. Bünyeye yeni vergi ekledikçe iş daha karışır. Şimdi gelir vergisindeki temel noksanımız nedir? Temel noksanımız, gelir vergisinde beyanın kötülüğüdür. Stopaj yoluyla alınan vergilerde performans iyi. Öyle ise bu performansı öbür tarafta nasıl elde ederiz, onu aramalıyız biz. Ben, aynı performansı ticari, sınıal kazançların ve tarım kazançlarının da vergilendirilmesinde elde ettiğimiz zaman, meselemiz kalmıyacak diyorum. Nedir oradaki yol? Oradaki yol, vergi politikasının yanında vergiyi destekleyecek kayıt düzeninin yaratılmasıdır. Vergi Usul Kanunu'nu desteklemek üzere, her zaman söyledim, muhasebe uzmanlığını veya mali müşavirliği getirmezseniz, kayıt düzeniniz uzun vadede düzeltilemez olur. Japonya'da uyguladıkları gibi, iyi bir kayıt tutan adama vergi indirimli tanıyacaktınız ki, mükellef düzgün kayıt tutmağa teşvik edilsin. Kayıt nizamını düzeltecek bu türlü tedbirlere ihtiyaç vardır, diyorum. Bunu sağladığımız zaman başka vergiye büyük bir ihtiyaç olmaz mı? Batı Avrupa ülkeleri geniş tabanlı gelir ve kurumlar vergisinin yanısıra katma değer vergisine gitmişler. Ama bizde bu aşamada katma değer vergisi uygulamaya imkânı yok. Onun yerine yaygın tabanlı, tüm mal-

ları mümkün olduğu kadar kapsamına alacak bir satış vergisi konulmalı.

GÖRGÜN — Satış vergisi derken perakende ticaretin vergilendirilmesinin de kapsıyor mu?

AYSAN — Perakende ticaretin vergilendirilmesinin de kapsıyor. İşletme vergisinin ilk birkaç yıllık uygulaması kötü değildi. Demek ki uygulanabiliyor. Ticarette her aşamada ödenen vergi, bir sonraki aşamada ödenecek vergiden mahsup edileceğinden, böyle bir imkân, ticaretle belge alınmasını da teşvik edecek.

KAFAOĞLU — Üretici de çok mühim. Sanayiın himayesi için, Müşterek Pazar'a doğru giden yolda bunu da düşünmek lâzım gelir. Gümrük himayesi hafifledikçe, himaye etkisi olan iç vergilere de gitmek lâzım. Gümrüğü kaldırdıkları için, ortaklık vergisi denen katma değer vergisinin mucitleri onlar. Katma değer vergisi uygulamasında sanayli himaye düşüncesi vardır. Faraza bir yerli üretici % 10 katma değer vergisine tabli ise, bütün imalâtında katma değer vergisi ödemiş gibi indirim yaptırıyorlar. Bu da bir tür himaye oluyor. Bu şekildeki satış vergilerinde bilhassa imalât sektöründe bir vergi indirimiyle başlarsanız, malı izlemek, diğer aşamalarda da yakalamak imkânı oluyor. Mal piyasaya bir kere faturalı çıkarsa, ondan sonra takibi kolaydır. İthalât bir kere gümrükten geçerse ondan sonra takibi kolaydır. Şimdi malların hiç takip edilmez hale gelmesi, malın üreticiden faturasız çıkışından veya gümrüklere geçmemesinden doğuyor.

AKGÜÇ — Benim Sayın Aysan'a bir sorum var. Bugün aslında belge alma, hakikaten firmalar açısından, kişiler açısından büyük bir avantaj sağlıyor. Yüksek gelirlerde vergiden % 63 indirim sağlıyor. Böyle olduğu halde, mükellefler belge almakta güçlüklerle karşılaşiyor. Faturasız mal almak veya açıkta para ödemek zorunda kalıyorlar. Çünkü satıcı aksi halde kit olan o malı satmıyor. Faturasız mal alan veya açıktan para öde-

yen bir firma, naylon faturalarla açığını kapatmak yoluna gidiyor. Bugün, naylon faturaların izlenmesi ve bunu veren ve kullananların ağır cezalara çarptırılması lâzımdır. Yatırımlara bağlanmadığı müddetçe bir takım adamlar oturdukları yerlerde fatura keserler, bunun önünü almazsınız.

KAFAOĞLU — Şimdi naylon fatura-ya da gerek kalmadı. Genellikle faturasız düzen çıktı ortaya.

AYSAN — Bu, Türkiye'de bir muhasebe ve kayıt düzeni işidir. Bunun düzenlenmesi lâzımdır.

bütçe açığı kapatılabilir mi?

AKGÜÇ — İzin verirseniz, yeniden bütçeye dönmek istiyorum. Sayın Bursal, bütçe açığının kapatılması konusunda genel nitelikteki görüşlerinizi öğrenebilir miyim?

BURSAL — Bütçe açıkları devlet gelirleri ile devlet giderleri arasındaki fark olduğuna göre, bu farkın gelir ve gider kalemlerindeki değişim hızına bağlı olduğu açıktır. Bütçe gelirleri konusunda Sayın Kafaoglu'nun görüşlerine tamamen katılıyorum. Bence asıl sorun, bütçe giderlerinin etkili bir biçimde kontrol altına alınamamasıdır. Burada en önemli artışların carl giderlerde ve transfer harcamalarında olduğu görülmektedir. Bu artışların temelinde personel giderlerindeki hızlı artış yatmaktadır (% 101). Bir yandan devlet dairelerindeki ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ndeki verimsiz çalışma düzeni, öte yandan kadroların parti politikası aracı olarak kullanılması, personel harcamalarını bir çığ gibi büyütmektedir. Üstelik, az önce de belirttiğim gibi, ücret vergilerinin ağırlığı, personel giderlerinin büsbütün kabarmasına yol açmaktadır. Bu aşırı istihdam politikası dolayısıyla, personel giderlerinin bir kısmı gerçekte bir tür işsizlik sigortası niteliğine dönüşmektedir. Devletin personel politikası rasyonel esaslara bağ-

lanmadan ve ücretler üzerindeki ağır vergi yükü hafifletilmeden, bütçe açıklarını azaltmanın çok zor olacağı kanısındayım. Hiç kuşkusuz, burada ücretlerin vergi yükünün azaltılmasından söz ederken, ortaya çıkacak vergi kaybının daha sağlıklı ve adil vergi kaynaklarından karşılanacağını varsayıyorum.

AKGÜÇ — Sayın Aysan, Bütçe açığı ve bütçenin ekonomik etkileri üzerindeki görüşlerinizi alabilir miyim? Geçen yılın bütçesi bildiğiniz gibi asgari bir hesapla 35 milyar açıkla kapanıyor, 30 milyarlık iç istikraz da hariç. Bütçe açığı iç istikrazı da dahil edersek 65 milyar lira. Bu yıl ise görünürdeki açık 45 milyar liradır. Acaba bu bütçenin gerçek açığı ve bunun ekonomi üzerindeki etkisi neler olabilir?

AYSAN — Efendim, bazı hesaplamalarım var benim. Siz, 1979 yılı bütçe harcaması tahmini 536 milyar diyorsunuz. Halbuki ödeneklerin tutarı 600 milyarın üzerinde.

AKGÜÇ — Fiili harcama, alınan ödeneklerin altında kalabilir.

AYSAN — Ben, 1980 bütçe gerekçesindeki rakamlara dayanarak söylüyorum. 1979 konsolide bütçe fiili gelir tahsilâtı 501 milyar olarak tahmin ediliyor. Ödenek gelir farkı 103 milyar. Şimdi bu trende uygun uygulama devam ederse, 1980 bütçe açığı 200 milyar dolaylarında olur. 45 milyar iç istikraz düşüldükten sonra, 160 milyar hesaplıyorum ben açığı. Açığı hesaplarken son beş yılın bütçe uygulamasından yararlanıyorum. Oradaki fiili tahsilât, fiili harcama oranlarını kullanıyorum. Bu oranları 1980 bütçesine uygulayınca açık 200 milyara varıyor. Onun için, ben artık bütçe yok diyorum. Şu rakamlar dayanılarak yapılacak bir tahlilin anlamı yoktur. Gerekçenin içinde de yazıyor zaten, bu rakamlara güvenilemeyeceğini. Şimdi ek ödenek ne kadar olabilir? Onun da tahminini yaptım. 350 milyar lira ek ödenek gerektirebilir 1980 bütçesi. Gelir artışı ne kadar oluyor? Bütçe tahminleri ile son-

radan fiilen gerçekleştirilen gelir tahsilâtı arasındaki fark ne kadar oluyor? Yaklaşık olarak tahsilât % 30 daha fazla oluyor enflasyonun etkisiyle... Bu % 30 gelir artışını da hesaba kattıktan sonra dahi, çok önemli açık veriyor 1980 bütçesi. Onun için bütçeyi enflasyonu önler nitelikte değil, bilâkis çok körükler özelliğinde buluyorum ben.

AKGÜÇ — Bugün 740 milyar dolaşımdaki başlangıç ödeneğinin benim tahminime göre de yıl sonunda 1 trilyonu aşması olası... Vergilerde önemli değişiklik yapılmadığı takdirde, 1980 bütçesinin gelir-gider farkını 150 milyar lira olarak tahmin ediyorum. Bunun 45 milyarı, 50 milyarı iç istikrazdan karşılanabile, 100 milyar açık finansmana ihtiyacı vardır bu bütçenin.

GÖRGÜN — Ama Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin fiyatlarını ayarlarsanız, o zaman bunun bir kısmını götürüyor.

AYSAN — KİT'lerin zararları, zararlarla kapansa dahi 100 milyar açık kalıyor.

GÖRGÜN — Ben gelir vergisi tarifesinin değişmesi halinde gelir kaybı olmayacağı kanısındayım. Ücretliler dışındaki mükellefler, daha az vergi ödemeyeceklerdir herhalde. Gelir vergisinin öncelikle ele alınması gerektiği görüşündeyim.

AKGÜÇ — Gelir vergisinin tek başına ele alınması yetmez. Diğer vergiler komik rakamlar haline dönüşmüş. Tüm vergi sisteminin gözden geçirilmesi lâzım.

AYSAN — Ben iki şey söylemek istiyorum, öneri olarak. Bir defa, devlet bütçesini bütçe haline yeniden getirmek lâzımdır. Burada alınacak en baştaki tedbir bu. Ödenek 739 milyar ise bütçe harcamasını da 739 milyar diye planlayacaksınız. Bunu niye planlayamıyoruz son zamanda? Çünkü bütçe harcamalarında öncelikler kaybolmuştur. İkinci önerim, çok duruyorum bunun üzerinde, çünkü

bu tedbiri almadan kurtaramazlar KİT'leri. KİT'lerin 200 milyar dolayındaki finansman açığını hükümet çözmeye çalışıyor. Halbuki hükümet çözmeyecek. Hükümet çözümü için yetkililere görev verecek. Onun yolu da 440 sayılı Kanun'da var. Yasa malların fiyatları yönetim kurulu tarafından tayin edilir, diyor. Temel mallarla ilgili 5-6 tane kararname var. Bunları kaldıracaksınız. Fiyat önerileri yönetim kuruluna gidecek ve yönetim kurulu sık sık fiyat ayarlaması yaparak bu sorunu bitirecek. Bu önlem, KİT'lerin finansman sorununu büyük ölçüde çözer.

GÖRGÜN — Hükümet dolaylı bir şekilde müdahale yapabilir, nitekim yapıyor da... KİT'lerin yönetim organları bağımsız değil ki. KİT yönetim kurulları bağımsız olsalar, bu tedbir işler.

AKGÜÇ — KİT'lere yeni bir yapı getirmek lâzım. Bunlar politikacılarla iç içe oldukları sürece 440 sayılı yasayı nasıl yorumlarsak yorumlayalım, politik baskılardan kurtulamazlar.

AYSAN — Benim bu söylediğim tedbir, hani denize düşenin islandığı gibi bir tedbirdir. Sonra ya boğulur, ya yüzer. Ama ilk yapılacak şey de budur. Ondan sonra alınacak çok tedbir var. Mesela KİT'lerde personel rejimi, devlet memurlarından ayrı olarak yeniden düzenlenmelidir. Gerçekte KİT'lerde bütün yapıyı yenilemek lâzımdır. Ama bu yeniden düzenlemenin başında, çok kısa süreli ve belirli bazı hataları önleyecek ilk tedbir, yönetim kurullarına fiyat ayarlama yetkisinin verilmesidir. Bütçenin harcama kalemlerini de ben çok yüksek buluyorum; burada tasarruf yapılmalıdır, diyorum.

GÖRGÜN — Burada zaten tasarruf yapamazsınız, çünkü bizim bu seneki enflasyon hızımız % 80'e yaklaşıyor. Bu yıl % 80'e yaklaşan enflasyon hızı, gelecek yıl % 33'e inemez. Bütçe galiba % 33 enflasyon hızına göre düzenlenmiş.

AKGÜÇ — Efendim, enflasyon ilımlı hadler içerisinde tutulursa, yıl sonu ödenekleri 1 trilyona yükselir. Eğer enfla-

yonu makul ölçüler içerisinde tutamazlarsa, bu bütçenin hacmi 1 trilyonu da aşar.

GÖRGÜN — Tutamayacaklar. Çünkü enflasyon bir başladı mı, en zor şey onu frenlemek.

AYSAN — Şimdi bütçe gerekçesi ne diyor, biliyor musunuz? Bu bütçe enflasyonu önlemek için yapıldı, diye yazıyor.

AKGÜÇ — Bütün bütçe gerekçelerinde, bütün programlarda, bütün planlarda politikacıların bütün konuşmalarında bu tür klişe lâflar var. Bu enflasyonu önleyici, yatırımları hızlandırıcı, sosyal adaleti sağlayıcı; diye, her önlem böyle kamuoyuna sunulmaktadır.

AYSAN — 1980 mali yılı sonunda ödeneklerin ulaşacağı tutara tahmin diyelim, geçen dönemlerde yıl sonu öde-



Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

nekleri başlangıç ödeneklerinden ne kadar fark etmiştir? Burada hesapladım ben. Konsolide bütçede 1975 yılında bu fark 41 milyar imiş. 1976 yılında 62 milyar, 1977'de 109 milyar, 1978'de 190 milyar, 1979'da 197 milyar olmuş. Bunlar gerçek, tahmin değil.

GÖRGÜN — Uygulamada bu kadar fark gösteren belgelerin hiç bir değeri yok.

AYSAN — Bu bütçenin açık vermesi için, 1979'un fiill tahsilât tahminine göre konsolide bütçe gelirlerinin % 89 artması gerekiyor. Bu ölçüde de artması söz konusu olamayacağına göre, bu bütçede düzeltmeler yapılmazsa, 1980'de enflasyon korkuncu boyutlara ulaşır.

bütçe çarpanının etkisi, Türk Lirası'nın durumu

AKGÜÇ — Bu konuda Sayın Gör-gün'ün fikrini almak istiyorum. Biz bütçe politikasını izliyoruz; fakat «Türkiye'de daha denk bütçe çarpanının etkisi nedir, değeri nedir?» bunu bilmiyoruz. Birçok şeyi bilmeden önemli kararlar alıyoruz. Eğer denk bütçe çarpanının değeri bir ise, geçen yıla göre büyük artış gösteren bir bütçe, artan giderlerin tümü vergi gelirleriyle karşılanırsa bile, gene enflasyonist etki doğurur.

GÖRGÜN — Türkiye'de denk bütçe çarpanının değerinin bir olması veya bire yaklaşması kuvvetle muhtemel... Bugün Türkiye'nin en önemli sorunu üretim yetersizliği... Kamu kesimi de bundan sorumlu, kamu kesimi de yeterli hizmet ve mal üretmiyor. Şimdi burada aslında kamu kesimindeki düzensizlik yapısal bir düzensizliktir ve onu düzeltmeden bu bütçeyi de düzeltmeye imkân yoktur.

AYSAN — Efendim, bizim amacımız bütçeyi tamamen düzeltmek değil. Şimdi şu önerilerden kastım, 1980'de enflasyonun hızını birkaç puan aşağıya düşürebilmek... Bunun için bütçede, önceliklerin saptanmasını ve mümkün olduğu ölçüde harcamalardan kısıntı yapılmasını öneriyorum.

GÖRGÜN — Şimdi kurulu bir yapı var. Âdeta büyük bir üretim sektörü kurmuşuz kamu kesiminde. Bunun sabit gelirleri var. Sabit giderlerde kısıntı ya-

pamayız. Her şeyden önce kanunlarımız müsait değil.

AYSAN — Tedbir olarak, şu bütçeyi Maliye Bakanlığı'na verilecek ödenek artırma yetkisini kaldırırım. Eski bütçelerde böyle geniş yetkiler yoktur.

GÖRGÜN — O kaldırdığı anda bizler maaş alamayız. Bütçeyi hazırlayanlar, hazırladıklarına kendileri de inanmadıkları için, böyle açık kapılar bırakıyorlar. Kamu kesimini yeniden düzenlemeden, bu bütçenin harcamalar bölümünde fazla bir şey yapılamaz.

AYSAN — Benim anladığım, Maliye Bakanlığı'na verilen yetki, fonlarla, sübvansiyonlarla ilgili bir yetkidir. Personel giderleriyle bir ilgisi yoktur. Personel giderlerinde Maliye Bakanlığının özel bir yetki kullanmasına ihtiyaç yok. Personel giderleriyle ilgili olarak ayrı kanun var. Onlar, özlük haklarıdır, diye baştan ödenir. Bu yetkinin ortadan kaldırılması hiç bir şey yaratmaz Türkiye'de. Hiç bir şeyi durdurmaz. Belki transfer harcamalarını, sübvansiyonları etkiler.

GÖRGÜN — Yeni yatırımları bir yana bırakalım da, mevcut kapasiteyi kullanılabilir bir hale getirelim; o da yeter.

AYSAN — Devlet dairelerine ve KİT'lere bir-iki yıl hiç personel almazsanız, büyük ölçüde azalır personel giderleri. Normal emeklilik ve ayrılmalar yüzünden. Görüyorsunuz, harcamalar konusunda da yapılacak işler, alınacak tedbirler var.

GÖRGÜN — Aslında bu bütçede kamu hizmeti değil, buradaki transferler çok önemli. Toplam ödeneklerin % 30-40'ini varıyor transfer harcamaları.

AYSAN — O transferlerin önemli bir bölümü işte bu KİT'lere gidiyor. Ben diyorum ki, şu fon tesis etme işini kaldırırınız, KİT'lere fiyat ayarlamaya yetkisini veririniz ve enflasyonu durdurma bakımından çok önemli bir gelişme sağlarsınız. Ama tabii temelde büyük yapısal tedbir alacağız dersiniz, 1980'de hiç bir şey yapamazsınız.

GÖRGÜN — Dedikleriniz doğru, en etkin yol şimdi bir kere KİT fiyatlarını ayarlamak. Ancak kontrol kaldırıldığı anda fiyatlar artar. Ama, ben buna razıyım. Böylece fiyat artışları indekslere intikal eder, açık secik ortaya çıkar. Aslında bütün bu fiyat kontrollerinin bundan 3-4 yıl önce kaldırılması gerekirdi.

AYSAN — Şimdi derhal kaldırılması lâzım.

GÖRGÜN — Tabii, ama şimdi maliyeti çok daha yüksek olur. Zaten almış başını gitmiş bir enflasyon, bir de KİT ürünlerine, demir-çeliğe, çimentoya büyük oranlarda zamlar, ekonomiye nasıl yansır?

AYSAN — Demir-çeliği resmi fiyatta alan kaç kişi var Türkiye'de?

AKGÜÇ — Efendim, aslında Türkiye'de önemli sorun, üretimin artmaması, hatta bazı alanlarda azalmasındır. Buna vurgulamak lâzım. Geçen yıl 1,7 olarak tahmin edilmişti GSMH artış hızı... Bu artış da esas itibariyle hizmetler kesiminden gelmektedir. Üretken kesimlerde bir artış sağlanamamıştır.

AYSAN — Yıllık enflasyon hızı % 80'e yükselmiş, almış başını gidiyor. Onun için kısa dönemde hemen ne yapılabilir? Yapılmalı ve bu alev azıcık bastırılmalı. Yoksa Türk Lirası gidiyor elden. Tedbir alınmazsa, yıl sonuna doğru onu konuşacağız biz; «Türk Lirası'nı ne yapalım?» diye.

GÖRGÜN — Yeni bir operasyon herhalde yakında yapılacak.

AYSAN — Siz devalüasyonu kastediyorsunuz. O değil. Türkiye 1923 Almanya'sı gibi hiper enflasyona gidiyor. Bu bütçe de gidişi hızlandıracak. Benim telâşım ondan. Sözü edilen her önlem, vergi gelirlerini azaltacak yönde. Artırıcı bir tedbir yok. Asgari geçim indirimi, gelir vergisi dilimlerine sıfır eklenmesi, hep vergi gelirlerini azaltacak. Tek imkân maktu vergilerde görülüyor. Maktu vergilere sıfır eklenmesini ne zaman yapacaklar, nasıl getirecekler? Parlamento'dan

vergi önlemleri gelecek mi? Ümit edelim ki milletvekilleri bu tür bütçelere gereken tepkiyi gösterebilirler. Bu, bütçe değil çünkü. Bazı hayali rakamlar alt alta konmuş, buna bütçe denmiş.

genel değerlendirme

AKGÜÇ — Bugünkü tartışmalarımızı şöyle toplayabiliriz: T.B.M.M.'ne 739.1 milyar lira olarak sunulan 1980 yılı bütçesi; son yıllardaki bütçelerden farklı bir yönü olmayan, sosyal ve ekonomik amaçları gerçekleştirmek açısından etkili bir araç olma niteliğinden yoksun, gerçekçilikten uzak bir rakam yığını görünümünde... 1980 bütçesi ile Hükümet Programı arasında tutarlılık dahi sağlanamamış vaziyettedir.



Dr. Öztin Akgüç

Bütçenin % 33 ve belki de biraz daha yüksek bir enflasyon beklentisi ile hazırlandığı anlaşılmaktadır. Enflasyon hızının daha yüksek olmaması halinde -ki bir mucize olmadı- takdirde daha yüksek olacağı kesindir- dahi, yetersiz olan başlangıç ödeneklerinin 1980 mali yılı sonunda trilyonu aşması kuvvetle olasıdır. Bütçe, enflasyonun hızını kes-

mek bir yana, enflasyonu hızlandırıcı potansiyel tehlikeleri bünyesinde taşımaktadır.

Bütçenin gelir tahminleri yapılırken, alınacağı ifade edilen vergi önlemleri (en az geçim indiriminin asgari ücret düzeyine yükseltilmesi, gelir vergisi tarifesi'nin düzeltilmesi) hesaba katılmamıştır. Sözü edilen vergi önlemleri alındığı takdirde, bunun bütçe gelirleri üzerindeki olumsuz etkisi, diğer koşulların aynı kalması halinde 150 milyar lira dolaylarında olabilecektir.

Enflasyonun ve son 10 yıldır ciddi hiç bir vergi önlemlerinin alınmaması sonucu, Türk Vergi Sistemi, sosyal adaleti sağlamak bir yana; vergi adaletinden yoksun, ekonomik ve sosyal etkileri olumsuz, gelir esnekliği olmayan bir sistem şeklini almıştır. Mallardan, hizmetlerden, dış ticaretten alınan vergiler önemlerini, etkilerini yitirirken; gelirden alınan verginin payı % 63'ü aşmıştır. Gelir vergisinin önemli bir bölümünü, yaklaşık olarak % 65'ini ücretliler ödediğinden, Türk Vergi Sistemi, esas itibariyle ücretliler-

den alınan gelir vergisi tabanı üzerine oturmaya başlamıştır.

Türk Vergi Sistemi'nin bütünüyle ele alınarak düzeltilmesi, sisteme ekonomik ve sosyal amaçları gerçekleştirecek, gelir esnekliği yüksek bir nitelik kazandırılması gerekir. Son yıllardaki ekonomik önlem paketlerinde, vergi tedbirleri hep eksik kalmış, bu etkili araç kullanılmamıştır. Alınacak önlem paketinde vergi tedbirleri büyük bir ağırlıkla yer almalıdır. Vergisiz bir ekonomik istikrar programının etkili olmayacağı, tecrübelerle de anlaşılmıştır.

Vergi tedbirleri alınmaz, bütçe harcamalarına gereken özen gösterilmezse, bu bütçe ile enflasyon hızının % 70'lerde tutulması bile hayal olur. Türk Lirası'nın tamamen elden çıkmaması için ciddi bir bütçe politikasına gerek vardır.

Hepinize teşekkür ederim.

Dergi'nin Notu : Yukarıda sunulan «Acık Oturum», 22 Ocak 1980 tarihinde düzenlenmiştir.



Tasarruf sahipleri için yepyeni ve değer artışı çok yüksek bir yatırım olanağı:

MYF

Meban Yatırım Fonu

MYF, Batıda 100 yılı aşkın süredir
başarıyla uygulanan yatırım fonlarının
ülkemizdeki ilk ve tek örneğidir.

Haziran 1979'da MYF/Birinci Dilim,

Aralık 1979'da da MYF/İkinci Dilim hizmete sunuldu.

• Tek başına verimli bir yatırım yapamayacak tasarruflar, MYF'de birleşmenin gücüyle ve sermaye piyasamızın önderi Meban'ın uzmanlığıyla büyük bir güç kazanıyor.

• Temel ilke olarak "o anda piyasada bulunan ve en fazla değer artışı göstermekte ya da gösterecek olduğu saptanan menkul ve gayrimenkul alanlarının tümüne birden yatırım yapma" yı benimsiyor MYF. Bu dinamizmi sayesinde de,

her yatırım alanında bulunabilecek muhtemel rizikolar asgariye, değer artış olanakları ise azamiye yükseltilmiş oluyor.

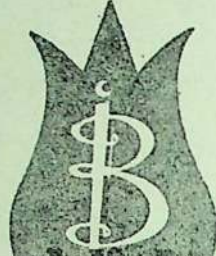
• MYF/Birinci Dilim'in aylık değer artışları yılda % 50'yi aşan bir değer artışını ifade etmektedir.

• 10 bin, 25 bin, 100 bin liralık katılma olanakları sunan MYF iştirak belgeleri, tüm değer artışıyla birlikte, istendiği anda paraya çevrilebiliyor.

MYF, Meban uzmanlığının ve hizmet anlayışının kanıtlarından biridir.

MYF

"bilinçli tasarruf sahiplerinin yararlandığı olanak"



“emekli dostu”
İstanbul Bankası'ndan

emeklilere

çağın

Sağlık sorunlarınıza ücretsiz çözümler..
Birikmiş paranızı en iyi şekilde nasıl değerlendirebilirsiniz..
Alım satım ve kira ile ilgili konut sorunları...Ucuz gıda maddeleri..
Emekli yaşantısının getirebileceği psikolojik sorunların çözümleri..
Hayata yeniden nasıl başlamalı... Olağandışı özel indirimli satışlar..
Tatilinizi daha zevkli ve daha ucuz geçirebilmenizi sağlayacak yenilikler..
Emekliliği yaklaşanlara danışmanlık...

yepyeni hizmet

*Hemen her türlü sorununuzun çözümü için sizlere yepyeni bir hizmet hazırlığındayız.
Lütfen şubelerimizden birinde birlikte olalım.*

ekonomik yorumlar

ALINAN SON EKONOMİK KARARLAR VE ÖNLEMLER DEMETİ (Ön Değerlendirme)

AKGÜÇ — ... Sayın Kurdaş, son alınan ekonomik önlemler paketinin bir değerlendirmesini yapar mısınız? Olumlu veya varsa eksik yönlerinin neler olduğunu açıklar mısınız?

hatalı olan kimdir?

KURDAŞ — Böyle kısa bir ön değerlendirme belki yeri tartışılabilir, ama önce günah dağıtılması konusunu açıklığa kavuşturmak istiyorum. Türk ekonomisinin içinde bunaldığı darboğazın suçunu herkes birbirine yüklüyor. Aslında gelmiş geçmiş bütün hükümetlerin bir payı var bu günahta. İki aylık bir hükümetin bugünkü ekonomik çıkmazı yaratmadığı bir gerçektir. Ama bu ekonomik bunalımın ondan evvelki 22 ayda ortaya çıktığı ve o idarenin eseri olduğuna dair iddialar da gerçekler karşısında kolay savunulamaz. Gerçekte bugünkü bunalımın gerisinde 1973 Ekim'ine kadar uzanan bir geçmiş var; hatta 1950 Mayıs'ına, çok partili demokratik hayatın başlangıcına kadar giden uzun bir geçmiş var. Biz otuz yıldır ekonomik politikamızda,

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
- Prof. Dr. Mustafa A. AYSAN
- Kemal KURDAŞ
- Osman Nuri TORUN

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

kısa vadeli rey hesaplarıyla, kısmen bilgisizlikten fakat büyük ölçüde oportünizmden kaynaklanan ve birbiri üstüne yığılan büyük hatalar yaptık. Bu hatalar Türk ekonomisinin hem sistemini, hem işleyişini, hem kalkınma gücünü, çok büyük ölçüde ve olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak bu hataların 1973 Ekim'inden sonra hız kazandığı genel bir konudur. 1974 yılında Türkiye ekonomisi, enflasyonist politikalar ve çeşitli idari müdahalelerle gereksiz bir bunalıma sokulmuştu. Bu dönemin hataları dış ödemelerde büyük bir açık yarattığı halde, bu açık büyük ölçüde (1 milyar 200 milyon dolar ölçüsünde) mevcut rezervlerle karşılandığından, kamuoyunun dikkatini çekmedi. Kıbrıs Harekâtı da dikkatleri başka yönlere çevirdi. 1975-1976-1977 döneminin ekonomik politikasındaki hataların sonuçları gayet dramatik olmuştur. Bu dönemde Türkiye dış ödemelerinde 12-13 milyar dolara yakın açık verdi, döviz rezervlerini bitirdi. Dışarıya, şartlarına da hiç bakmadan büyük borçlanmalara girdi ve devrin başbakanının ifade ettiği gibi dönem sonunda «Türk hazinesi 70 cent'e muhtaç» hale geldi. 1978 dönemi hakikaten

bir enkaz devralınmakla başlamıştır, fakat gelen hükümet de bu enkazı nasıl kaldıracığını bilememiştir. Ekonomiyi yöneten ekibin zayıflığı, tedbirlerin ihtiyaca uygun biçimde formüle edilememesi, cesaretle uygulanamaması, aşağı yukarı her 5-6 ayda bir tekrarlanan istikrar programlarının beklenen sonuçların alınmasına mani olmuştur.. İktidarın gerisinde dogmatik aşırı sol görüşlü bir bürokratik ekibin ekonomiye yaptığı müdahaleler de ekonominin yararlarını derinleştirmiştir. 1979 Kasım'ına gerçekten dertleri artmış, yararları derinleşmiş bir ekonomi ile girilmiştir. Şimdi buna tedbir alınıyor. Bu duruma gelinmesinde herkesin suçu vardır. Büyük, küçük her partinin, hatta küçüklerin belki boylarından daha büyük kusuru vardır. Halk dilimizde çok revaçta olan bir cümle ile söyleyeyim: «Bütün tencerelerin altı bir miktar karadır.» Meseleyi böylece belirttikten ve birbirini ithamın da bir fayda sağlamayacağını söyledikten sonra, alınan tedbirlere ilişkin görüşlerimi açıklayayım.

çok yönlü ve cesur bir istikrar programı

Şimdi Demirel Hükümeti, iki aylık bir inceleme ve belki de bir süre tereddütten sonra, ekonomiyi içinde bulunduğu felç durumundan çıkartmak için bir istikrar programı uygulamaya koymuştur. Program ana hatları ile hem çok yönlü, hem de cesurdur. Birtakım eksiklikleri, birtakım hataları, tartışılacak noktaları olmakla beraber, tedbirler, Türk ekonomisini içinde bulunduğu bunalımdan kurtarabilecek umidini veren ölçüde mantıklı ve cesurane düzenlenmiştir. Tedbirlerde bir iki noktaya değinerek ve katkı yapmak için eksik noktaları da vurgulayarak izahatını sürdürüeyim. Tedbirlerde bir KİT'lerle ilgili kısım var. Hükümet, geniş bir kanat hareketi ile kamu İktisadi kuruluşlarındaki 350 milyara yakın bir finans açığını, fiyatları gerçek düzeyine birden yükselterek kapatmaktadır. Bu takdir edilecek cesurane bir harekettir. Ger-

ci bu maddelerin fiyatları yükselecektir. fakat bu maddeleri zararına satıp doğuracağı açığı Merkez Bankası'ndan finanse etme şeklinde yapılacak bir uygulamadan daha az yaygın enflasyonist bir etki doğuracaktır. Ayrıca bir maldan veya bir hizmetten yararlanan onun bedelini ödeyecek, mevcut mal ve hizmetlerin bedelini yararlanandan başkasına ödemek şeklindeki mantıksız tabikata da ortadan kaldırılmış olacaktır. Bu konuda, bence ilgi çekici uzun vadeli etkisi olacak bir karar, hükümet müdahalesine konu temel mal ve hizmetlerin kapsamının sınırlandırılması; Türkiye ekonomisi için uzun yıllar özlemi çekilen bir ana fikrin kararname metnine konulmasıdır. Kararın ilgilili maddesini önemli olduğu için okumak istiyorum. 880 sayılı Karar, 9. maddesinde diyor ki: «Teşekküller temel mal ve hizmet dışında ürettikleri mal ve hizmet fiyatlarını tespit etme serbesttirler.» Bu, Türkiye bakımından çok önemli bir adımdır. Bir manâda ciddi bir yön değiştirmedir. Kamu İktisadi Teşekküller konusunda alınan bu fiyat ayarlamaları ve bir temel fikrin getirilişi; KİT'lerin ekonomik ve verimli çalışmalarını sağlayacak birtakım başka tedbirlerle de tamamlamak ihtiyacındadır. Hükümete bu tedbirleri bir an evvel alması ve ısrarla uygulaması önerilir. İstikrar programının, Kamu İktisadi Teşekkülleri'yle ilgili pek çok tartışma konusu yapılan, aslında son derece müspet etkileri olacak bu tedbirlerini ben takdirle karşıyorum ve isabetli bir hareket olarak nitelendiriyorum.

Hükümetin aldığı ikinci tedbir, Türk parasının kıymeti ile ilgilidir. Hükümet yüksek oranlı bir devalüasyon yapmıştır. Yalnız genel olarak şunu belirteyim. Hükümetin aldığı bütün bu tedbirler, bugünkü sistemi içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarmaya ve işletmeye dönüktür. Aslında, sistemde bir reform, bir yeni düzen getirme niteliği taşımamaktadır. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin zararını azaltmak, dış ödemelerdeki bunalımı giderecek döviz kuru ayarlaması yapmak, devlet bürokrasisinin kaybolmuş olan etkinliğini yeniden bir düzenleme ile artır-



AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Osman Nuri Torun (Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Mali Koordinatörü), Kemal Kurdaş (Orta Doğu Teknik Üniversitesi eski Rektörü ve eski Maliye Bakanı), Prof. Dr. Erdoğan Alkış (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Mustafa A. Aysan (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi); görüşme sırasında görülmüyorlar.

mak şeklindeki tedbirler; çıkmaz içindeki ekonomimizi işletmeye dönük olup, temel reform niteliği taşımamaktadır. Bu temel reform özelliği taşımamak niteliği alınan son devalüasyon kararında açık biçimde belirlemektedir. Eskileri hatırlatan tipte bir devalüasyon yapılmış; fakat kambiyo sistemini, 40-50 yıldır içinde bulunduğu keyfi idari kontrollerden, devlet müdahalesinden kurtaracak bir yeniden düzenlemeye gidilmemiştir. Türk parasının değerinin piyasa koşullarına göre serbestçe belirlenmesine imkân verecek bir dalgalı kur düzeni getirilmemiştir. Bu dalgalı kur sistemi, kısmi de olabilir. Ancak böyle bir düzenleme yapılmamıştır. Dövizin fiyatını gene devlet tespit ediyor, devlet diğer bütün malların fiyatına artık müdahale etmemek anlayışına vardığı, döviz de bir mal olduğu halde, onun fiyatına hâlâ müdahale ediyor. Özetlersem; «Bütün malların fiyatını ben tayin etmeyeceğim, ama dövizinkini gene ben tayin edeceğim.» diyor. Bu eski bir tutumdur. Ayrıca bu konuda getirilen ted-

birler de benim kanımca birkaç açıdan eksiktir, yanlıştır. İki noktayı belirteyim. Meselâ, denmektedir ki; bir A.B.D. dolarının alış kuru 70 TL'dir. Fakat gübre ve gübre üreticileri tarafından kullanılan hammaddeler ile zirai ilâç ve hammaddelerin ithalâtı için bir A.B.D. doları 55 TL'dir. Bir taraftan gübre fiyatı üzerindeki keyfi taksiri kaldırıp, gübreye yüksek oranlı bir zam yapmak, diğer taraftan da ona özel bir döviz kuru uygulamak, benim kanaatime göre hatalıdır. Eğer Türk ekonomisinin denge kuru, dış ödemelerini dengeye getirecek kur «1 \$ = 70 TL.» ise, -aslında bu kur bir denge kuru değil, geniş dış yardımla desteklenen kurdur- bunu, gübre ve gübre üreticisi veya şu ve bu madde için daha düşük tutmanın bir manâsı yoktur. Bu kabil düşünceler, zaten Türk ekonomisini bu çıkmazlara getirdi. Şimdi bu düşüncelerden kurtulma ümidi taşıyoruz. Ama yapılan harekette gene onun bakiyelerini, izlerini görüyoruz. Diğer taraftan Türk Parasının Kıymetli Koruma Hak-

ında 25 sayılı yeni kuru tespit eden karar, tarım ürünlerinin ihracında, çok değişik ve esnek bir kur düzeni getiriyor. Diyorki, önümüzdeki dönemde sayılan tarım ürünleri ihraç edilirken her birinden ayrı tutarlarda prim alacağım. Bu primleri de bir destekleme fiyat istikrar fonunda toplayacağım. Bu, tarımsal ürünlerde çok değişik katlı bir kur uygulaması demektir. Bu, benim kanaatimce Türk ekonomisini piyasa ekonomisinin genel kurallarına dayanarak rasyonelize etme hareketine ters düşen bir davranıştır. Burada her tarımsal ürün için ayrı kur belirecektir. Tabii siyasi etkiler, keyfi takdirler işleyecektir. Bu da getirilen sistemin, aslında, mantığı itibarıyla büyük bir rasyonelizasyonu temsil etmediğini gösterir.

döviz, onu kazananındır

Aslında tedbirler arasında bütçe ile ilgili hususları henüz bilmiyoruz. Hükümet, 1980 için alışılmış biçimde yüksek gideri ihtiva eden bir bütçe getirdi. Vergi tedbirlerini de henüz bilmiyoruz. Fakat benim kanımca, vergi tedbirleri açısından, devalüasyonun ithalât bakımından etkisini azaltır biçimde damga resminin % 1'e indirilmesi bir hata olmuştur. Edindiğim izlenime göre; ithalât damga resmini % 1'e indirme hareketi, devletin uğrayacağı büyük gelir kaybı nedeniyle, devletin vergi sisteminde düşük gelirli lehine yapacağı reform hareketi için bir fren olabilir. Aslında damga resmine ve diğer gümrük vergilerine hiç dokunmadan bir kur ayarlaması yapmak, sonuç alınmaya başladıktan sonra ithalât üzerindeki çeşitli vergilerin durumunu yeniden gözden geçirmek, çok daha akılcı olurdu. Hükümetin, burada gördüğüm kadarıyla, hâlâ Türkiye'yi bu sıkıntılara getirmiş hatalı tutuma tam bir teşhis koyamadığını belirleyen bir davranış var. Teşkilâtın etkinliğini artırmak hedefine dönük olarak yetkileri bir noktada, bir organda topluyor. Fakat topladığı andan itibaren de o teşkilât kanalı ile ekon-

minin pek çok sektörüne ayrıntılı bürokratik müdahale yapmak hareketi de başlıyor. Meselâ, Türkiye'de ihracatı teşvik etmek için, yeterli bir döviz kuru tesis etmek ve bu döviz kurunun devamını sağlayacak güvenceyi vermek büyük adımlardan biri olurdu. Bunun dışında ihracat üzerindeki bürokratik kontrolleri kaldırmak, ihraç yacaklarını kaldırmak, yeterli bir hareket olurdu. Şimdi hükümet, ihracatı teşvik etmek için gayet ayrıntılı bir karar çıkartmış. Bu kararı okuduğunuz zaman, ihracat üzerinde pek çok keyfi düzenlemenin nüvesini tekrar görüyorsunuz. Aslında şu prensibi bir tesis edebilse Türkiye, pek çok sorunu halledecek: «Döviz onu kazananındır.» Döviz üreten de her malı üreten gibi, dövizini serbest bir pazarda satmak hakkına sahip olmalıdır. Bunu anladığı anda Türkiye, bütünü ile ihracata yönelecektir. Ve o zaman ihracat için böyle birtakim bürokratik mekanizmalar getirmeye gerek yoktur. Ayrıca ayrıntıya inen pek çok karışık tedbir de kararnamede yer almış. Meselâ diyor ki; «Teşvik belgesi alan ihracatçının, o ihracata girecek malları sağlamak maksadı ile yapacağı ithalât, gümrük vergi ve resimlerinden muaf tutulur.» Diğer bir karar daha: «İhracatçının kullanımına bırakılan oranlardaki döviz tutarı ile sınırlı olmak kaydıyla, ihraç edilen sanayi mamulu ve yatırım malı bünyesine giren hammadde ve ara malları ithalâtında sıfır gümrük vergi nispet ve hadleri uygulanır.» Bunlar hem tatbikatta uygulanamayacak, hem de sistemin bütünlüğünü bozan pek çok kötü kullanıma açık tedbirlerdir. Bunlar, ekonomiyi tebliğlerle düzenleme kafasının, bu istikrar programına da sızış bakiyeleridir.

petrol ve gerçekler

Son duracağım nokta, bence bu istikrar programının en önemli kısmı, petrol aramaları ile ilgili hükümdür. Biliyorsunuz biz, 1965'den beri petrol araması konusunda, dünyanın hemen hiç bir ül-

kesinin yapmadığı vahim hatalar işledik. 1965'den beri kimseye Türkiye'de petrol aratmadık, kuyu başı fiyatını dünya fiyatlarının hep altında tuttuk. Petrol aramak isteyenlere mali açıdan çeşitli külfetler getirdik. «Petrol aramayı kendimiz yapacağız.» iddiasında bulduk, ama bunu gerçekleştiremedik. Açıkcası, biz son 15 yılda ne kendimiz petrol arayabildik, ne başkalarına arattık. Petrol üretimimiz düştü. Dünyada petrol konusundaki büyük gelişmelerde de Türkiye tam bir çıkmaza



Kemal Kurdaş

girdi. Bu istikrar programı, bu vahim hatayı kabul etmektedir. Çıkarılan 178 sayılı Karar, bence Türkiye'de petrol arama konusunda eski yapılan hataların bir itirafıdır ve bu hatada eski Demirel Hükümetlerinin de büyük payı vardır, çünkü son 15 yılın büyük bir bölümünde Sanyın Demirel iktidarda idi. Bu konudaki son karar demektir ki; «Bundan sonra Türkiye'nin petrol üretiminde, artık bunu kimin ürettiği önemli değildir; önemli olan petrolün üretilmesidir. Onun için yerli ve yabancı her türlü imkânın seferber edilmesini, milli bir politika olarak kabul ediyorum.» Ben bu hareketi son derece olumlu karşıladım. Bence bu, istikrar programının en temel tedbirlerinden bi-

ridir. Kuyubaşı fiyatının tespitinde de, Ankara'daki 5-10 memurun takdiri değil. dış piyasalardaki genel piyasa seviyesine yaklaşma esas kabul edilmektedir. Bu, Türkiye'de petrol aramayı çok geniş ölçüde yeniden canlandıracak bir hareket olacaktır. Tabii, kaybedilen 15 yılı telâfi etmemiz mümkün değil, ama önümüzdeki 15 yılda bu açıdan intihar etmemizi önleyebilecek bir tedbir olacaktır.

Sözlerimi şöyle tamamlayayım: Bu istikrar programı cesaretle alınmış. Esas itibariyle bugünkü sistemde ciddi bir reform niteliği taşımayan, fakat sistemi kendi içinde biraz daha tutarlı, biraz daha bürokratik müdahalelerden uzak bir işleyişe kavuşturmak hedefini güden tedbirlerden oluşmaktadır. Bu tedbirler, ciddi bir dış yardımla da desteklenirse -ki destekleneceği anlaşılmaktadır-, Türk ekonomisini yeniden işlerliğe kavuşturabilir. Fakat alınan tedbirlerin büyük bir eksikliği var. O da Türk sanayiinin durumunu yeterince tahlil edememiş olmasıdır. Türk sanayii, son yıllarda şiddetli enflasyon nedeniyle büyük kaynak kayıplarına uğradı. Kaynak yaratma açısından darboğazlara geldi. Kanımca Türk sanayii, kaynak bakımında büyük bir bunalım geçiriyor. Böyle bir istikrar tedbiri alırken; döviz transferlerini açıyorsunuz, birtakim kontrolleri kaldırıyorsunuz, ihracata yeni imkân veriyorsunuz; bütün bunlar iyidir. Fakat sanayiın bunlardan yana işlerliğe kavuşabilmesi için, işletme sermayesi sorununa da bir çözüm getirilmesi gerekir. Geçenlerde bir yazımda, Türk sanayiinin enflasyon karşısındaki durumunu incelemiştim. (*) Bugün Türk sanayiinde, orta ve küçük çaplı sanayicinin büyük bir kısmı, tesislerini elden çıkartmak noktasına gelmiştir. Büyük holdingler her gün bu konuda başvuruların yapıldığını duyuyorum. Bir grup sanayici işletme sermayesi açısından, borçlarını ödemek açısından o kadar bunal-

(*) KURDAŞ, Kemal; «Sanayi ve Enflasyon», Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Ocak 1980, sayı 1, sayfa 37.

miştir ki, tesislerini elinden çıkarmayı düşünmektedir. Bu istikrar programında, sanayiın işletme sermayesi ihtiyacını giderecek önemli bir adım da atılmı idi. Bence bu adım şu olabilir: Orta ve küçük sanayiın kaynak ihtiyacı için, kalkınma bankalarında bir fon teşkil edilebilir. Bu bankalar kanalı ile orta ve küçük sanayiın yeniden işler duruma getirilmesi için bir kaynak transferi hareketi başlatılabilir. Genel olarak programı olumlu karşıyorum. Cesur bir programdır. Belki de bizi bu noktaya getirmiş politikacıların günahlarını hafifletmek için attıkları ilk adımı teşkil edecektir.

AKGÜÇ — Çok teşekkürler Sayın Kurdaş. Sayın Alkin, son alınan tedbirler hakkında sizin görüşlerinizi alabilir miyim?

Önlemler paketi ve tartışma konuları

ALKİN — Benim genel kanım, paket kendi mantığı içinde, ayrıntıları birbiri ile oldukça tutarlı bir önlemler demeti oluşturuyor. Bu, hiç bir zaman tam bir dışı açılma modeli değil. Ekonomiyi yeniden rasyoneline oturtma çabalarının doğurduğu bir paket. Bu nedenle, bir sistem ve rejim değişikliğini kapsadığı savı gerçekçi değildir. Bu paket üzerinde, teknik tartışma konuları var tabii... Örneğin, devalüasyon oranı neden bu kadar yüksek tutulmuştur? Aslında gerçekçidir bu oran. Önümüzdeki aylarda enflasyonun tirmanabileceği oranlar dikkate alındığında, 70 liralık döviz kuru oldukça gerçekçidir. İkinci tartışma, rezerv olmadan devalüasyon yapılması ile ilgili. Ancak bu koşulun, uluslararası kuruluşlarla yapılan tartışmalarda kabul ettirilemediğini biliyoruz. Türkiye'nin şimdiye kadar uyguladığı yanlış iktisat politikalarının burada pazarlık gücünü oldukça zayıflatmış olduğu açık... Ya uluslararası kuruluşlardan destek istemeyeceksiniz, yahut da desteği istiyorsanız, onların önlem paketi içerisine koyduğu rezervsiz devalüasyon

önerisini kabul etmek zorunda kalacaksınız. Ayrıca kurun yüksek tutulması da rezervsiz devalüasyonun yaratabileceği sakıncaları bir miktar önleyebilecek. Yüksek oran, hızlı döviz akışını da sağlayabilecek. Kamuoyunda üçüncü bir teknik tartışma konusu daha var: Zam yolu ile enflasyonla mücadele başarılı olabilir mi? Çünkü bunun içerisinde bir tuzak görülmüyor. Eğer zam yaptığınız KİT mamulleri kullanılması zorunlu mallar ise bunların satın alınması tasarruf aleyhine sonuçlar doğurabilir ve bunun etkisinin de açık finansmandan pek farklı yanı kalmaz. Tabii ki zammın etkileri daha dar boyutlardadır, ama bunun ilerideki enflasyon oranlarının tahmin edilmesinde mutlaka dikkate alınması gerekir. Yine tartışılan teknik bir konu: Niye önce vergi önlemleri alınıp, kamuoyu oluşturulduktan sonra bu acı tedbirler getirilmedi? Bunun da nedeni olarak, parlamento tekniği açısından birtakım görüşler ileri sürülebilir. Önlemler paketinin açıklamaları yapılmadan önce vergi demetinin parlamentodan geçirilmesinin çok güç olduğu; oysa şimdi parlamentonun vergi konusunda kendi kendini âdetâ bağlar bir duruma geldiği ileri sürülebilir. Nihayet bir son teknik tartışma daha var. Gelir dağılımını düzeltme vadeleri... Asgari ücreti vergiden muaf tutma, vergi tarifelerinde düşük gelirli lehine değişiklik gibi... Tabii bunların yaratacağı finansman sorunu var. Bu sorunun nasıl çözüleceği gerçekçi olarak pek ortada değil. Üstelik bu paket içerisinde kamu gelirlerinde birtakım kayıplar yaratan unsurlar yine mevcut.

Tabii bütün bu teknik tartışmalar üstünde siyasal bir tartışma da var. Hükümetten destek çekilirse, çok yakın bir gelecekte ne olur? Sanırım burada böyle bir olasılık söz konusu olursa, yeni hükümet belki de siyasal bir özveri ile bu paketi revize edecek, bir süre yeni dengelerin olgulaşmasını beklemesi gerekecektir. Yoksa sonu ekonomik kargaşadır. Açıkcası, gelebilecek yeni bir hükümet, bu paketin önlemlerine tersine önlemler yürürlüğe koymaya kalkarsa, bu-

nun sonu ekonomik kargaşadır. Tabii her zaman moda olan bir siyasal tartışma konusu daha var. Dış destek, eğer siyasal nedenlerle geliyorsa, bu iki yönden sakıncalıdır. Siyasal nedenlerle hızlı gelen dış destek, bu nedenlerin değişmesiyle de hızla uzaklaşabilir. Bir de dış siyasal desteğin demokrasi açısından sağlıklı olmadığı söylentileri var.

Önlemler paketinin eksik yönleri

Son olarak, ekonomik önlemler paketi kendi gördüğüm eksiklikleri söyleyeyim. Bir kere zamlı KİT'lerin sorunlarını kökünden çözme olanağı yok. Bençe, KİT'lerin sorunlarını kökünden çözmeyin biricik yolu, onlara özerklik vermektir. Çoğu kişinin savunduğunun tam tersine, ben kambyo kontrolünün hâlâ yoğun biçimde devam ettiği kanısındayım.



Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Bir iki gevşetme hiç bir anlam ifade etmiyor. Yine bu pakette kamu sektörünün sağlıklı finansmanına ilişkin birtakım öneriler ve önlemler yok. Gelir dağılımının düzeltilmesi pek sudan ve hafif şekilde ele alınmış. Sadece vergileme önlemleriyle de gelir dağılımı düzenlemenin olanağı yok. Bütün bunların ancak kısa dönemde yapılabilecek şeyler olduğunu kabul ediyoruz; ama, kamuoyuna biraz daha ayrıntı ve güven vermek doğru olurdu. Çünkü, bu paketin başarısı hakkında kuşku var. Bu pakette de istihdam kendine haline bırakılmış. Üretim faaliyeti gelişirse, ona bağlı olarak istihdam sorunu da hafifler; biçiminde bir yapısı var. Bu paketin uygulanması bir de finans gücünü yaratacak. Yalnız kamu kesiminde değil, özel kesimde de... Oysa bu konuyla ilgili hiç bir önlem yok. Sermaye piyasası ele alınmamış. Faizler bir miktar yükseltilmiş, ama bunun yeterli olabileceğini sanmıyorum. Ayrıca bu, bir de maliyet yükü getirecek özel kesime. Getirilecek vergi önlemlerinin ayrıntıları belli değil. Daha doğrusu kaynak kaydırıcı önlemlerden bahsediliyor, fakat kaynak yaratıcı önlemler ayrıntılı biçimde söylenmeden geçirilmiştir. Benim de genel izlenimim bu paket hakkında olumlu. Yapılması gerekenlerin hiç olmazsa bir kısmı yapılmış ve gerçekleştirilmiştir. Ama bir kısım çevrelerin ileri sürdüğünün aksine bu paket, bir rejim değişikliği, bir sistem değişikliği öngörmemektedir. Hele bu aşamalardan geçmiş ekonomilere baktığımızda; onların ölçülerinde son derece ılımlı, rasyonele doğru birtakım ılımlı değişmeler getirmektedir.

AKGÜC — Çok teşekkürler Sayın Alkin. Sayın Aysan, sizin, son alınmış önlemler hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

desteklenmesi gereken bir adım, ama eksik

AYSAN — Doğru yönde atılmış bir adımdır. Desteklenmelidir ki, bundan sonraki tedbirler de alınabilsin. Çünkü ben tedbirlerin bundan ibaret olduğunu sanmıyorum. Muhakkak tamamlanacaktır ve tamamlanması da şarttır. Çünkü benim elimdeki rakamlara göre, kamu kesiminin açık finansman ihtiyacı henüz karşılanmamıştır ve programın başarısı için en

büyük tehlike bence budur. Alınan fiyat artışı tedbirlerine rağmen, KİT'lerin gene de 62 milyar zarar edeceği hesaplanıyor. Bu, kamu kesiminin bir açığıdır. Sağlıklı kanaldan karşılanması lâzımdır. Başbakan, bu açığın, ihracat fonundan karşılanacağını söylüyor. Bu, Merkez Bankası kaynağıdır yine. Sonuç olarak enflasyon hızını kesmek için Merkez Bankası'na çekilen bir kaynak, burada kullanılmıyacak... Programın vergi tedbirlerine ilişkin yönünü hiç iyi görmüyorum. Vergi tedbiri çok önemlidir ve bu tedbir Parlamento'dan geçecek, belki de hükümet için bir siyasal sorun yaratacaktır. En az geçim ile vergi dilimlerinin ayarlanması geciktirilmeden alınacak tedbirlerdir. Ancak en az geçim ile asgari ücret eşitlenince ve vergi dilimlerine de bir sıfır eklenince, 150 milyar gibi bir gelir kaybı hesabı da elde bulunmaktadır. Ayrıca geçmiş yılların bütçe uygulamalarına büyük ölçüde baktığımızda, ek ödenek kullanıldığını görüyoruz. Geçen yıl en azından 200 milyar ek ödenek alınmış. Şimdi eğer böyle bir ihtiyaç varsa, T.B.M.M.'ndeki 770 milyarlık bütçe ek ödenekle takviye edilmek gerekiyorsa -ki geçmiş yılların uygulaması bunu gösteriyor-, orada da bir 200 milyara gereksinme var. Bunların hepsini topluyorum 400 milyar tutuyor. Bu 400 milyar kamu kesiminin açığıdır ve karşılanması zorunludur. Tedbirleri tamamlayacak bir hazırlık, maktu vergilerin sonuna bir sıfır eklemektir. Böylece maktu vergi, resim ve harçlardan 100-150 milyar civarında bir ek gelir sağlanabileceğini düşünüyorum. Geriye kamu kesiminin 250 milyar lira kadar net açığı kalıyor. Bunun sağlanması için henüz bir tedbir yoktur. Bence devalüasyondan sonra enflasyonun bir dereceye kadar kontrol altına alınması, bu 250 milyarın sağlıklı kaynaktan sağlanmasına bağlıdır. «Bu nereden sağlanır?» diye sorulursa, verilecek net bir cevap yoktur. Bu konuda ne hazırlanmış bir vergi programı, ne de bütçede normal gelirler arasında gösterilen 45 milyardan daha yüksek tutarda bir devlet tahvill satışı planlaması

vardır. Çok kısa zamanda bu alevli alabilmek için, ben şahsen çok çeşitli zamanlarda önermişimdir, bir indeksli tahvil veya benzer bir tedbir düşünülebilir. Ayrıca işletme vergisi de bir gözden geçirilmelidir. Bu vergi kısa sürede önemli gelirler sağlayabilir. İlk uygulamasında önemli başarılar elde edilmiştir: Tabanın genişletilmesi, vergi oranlarının yeniden ayarlanmasıyla, işletme vergisi verimli bir vergi haline getirilebilir. Başka vergi önlemleri de düşünülebilir. Ama, şimdiden bunun tedbirini alıp hemen uygulamaya koymak lâzımdır ki, 1980'de hazineye bir yarar sağlansın. Yoksa çok geç kalınacaktır.

Her zaman söylediğim gibi, vergi alanında vergi denetimi çok önemlidir. Serbest Mali Müşavirliği de bu programın içinde görmek isterdim. O konuda da hiç bir hazırlık yok. Vergi yönetim ve denetimi ile, bizim 900 bin dolayında olan beyannameli mükelleflerin sayısının örneğin 1,5 milyona çıkartılması için bir program yapılabilir. Böyle bir program olsa, belki kısa sürelerde önemli sonuçlar almak mümkün olabilir. Döviz kuru konusunda alınan tedbire aynen katılıyorum. Yerde alınmış bir tedbirdir. 70 liralık döviz kuruyla ilgili bir tartışmam yok. Fakat sözünü ettiğimiz o temel değişikliğe gitmek istiyorum. O temel değişiklik de kuru dalgalanmaya bırakmaktır. Ama ben endişe ederim ki, bizim bürokrasi düzeni içinde dalgalı kuru belki yönetecek uzmanlarımız yoktur. Şimdi bir meseleyi hiç gözden uzak tutmamak lâzım. O da, KİT'lerin şimdiki fiyatlarının çok yüksek bir maliyetler düzeyinde hesaplanmış fiyatlar oluşudur. Çok yüksek maliyetler düzeyinde açık kapatmak için saptanmış fiyatlardır. Uzun süre bunun böyle devam etmesine imkân yoktur. Her şeyin bir ölçüsü vardır. İç fiyatlar, ithalât fiyatıyla dengeli olmadığı takdirde, ithalâtı da serbest bıraktığımızı göre, çok değerli dövizlerimiz ithalâta doğru kayacaktır. Böyle bir tehlike vardır. Hükümet, bu programın içinde maliyetlere hücum etmenin bir yolunu muhakkak düşünme-

İl ve ortaya koymalı idi. KİT'lerde çok önemli maliyet unsurlarından biri olan personel giderlerinde, bir süre personel alımını durdurmak gibi tedbirler alınmıyordu ki, zamanla maliyetlerde bir indirim sağlanabilirdi. Bu tedbirleri göremediğim için, doğrusu sonuçları hakkında çok endişeliyim. Gerçekte tedbirler, çok iyi yönde atılmış bir adım, desteklenmesi gerekir. Pazar ekonomisine yönelmek için bir başlangıç ama yeterli değil. Bahsettiğimiz tedbirlerle süratle takviye edilmeleri gerekir.

AKGÜC — Çok teşekkürler Sayın Aysan. Sayın Torun, tedbirler hakkında sizin de ön değerlendirmenizi alabilir miyim?

bu günahın bedelini kim ödeyecek?

TORUN — Efendim, son alınan istikrar tedbirlerinin gerçekten cesaretli tedbirler olduğunda şüphe yok. Herkes bunda ittifak ediyor. Ancak bu tedbirlerin detayları ve bazı eksik olan noktaları üzerinde tereddütlerimiz var. Onların en önemlilerinden biri, bence, gene bu işe de «Günah kimde?» diye başlamış olmamız. Günahkâr aramayı atmamız lâzım bir kenara. Günahsız kimse yok. Türkiye'de siyasi kararlara katılma derecesine göre, herkesin bunda günahı var. Hatta vatandaş da bir anlamda günahkâr. Çünkü bu işin temelinde yatan eksik veya kusur, Türkiye'nin yıllardan beri gelirinden fazla harcama yapmış olmasıdır. Herkes de hayatından son derece memnundu. Ve bunun bedeli şimdi isteniyor. Ödenecektir bu bedel. Bu bedeli ödememenin imkânı yok. Ancak bu bedeli ödeyecek olanların, nimetlerden yararlanmış olanlar olmasına dikkat edilmelidir. Bunu sağlayacak tedbirler objektif olarak alınmalı, duygusal davranılmamalıdır.

Günahkâr aramanın yanı sıra ikinci önemli kusur, bence, bu tedbirler için olumlu bir havanın yaratılmamasıdır.

Özellikle iki büyük siyasi partinin kavgası içinde bu kadar temele inen kararlar alınması son derece sakıncalıdır. Ve tedbirleri o yüzden daha başlangıçta ve muhtevaları iyi bilinmezken lüzumsuz yere antipatik kılmıştır. Halbuki buna lüzum yoktu. Pekalâ önlemler açıklanırken bir bahar havası yaratılabilirdi, yaratılmasında da son derece hayati fayda vardı. Bu gayret gösterilmemiştir. Son yıllarda Türkiye'de siyasi partilerin kadroları teşekkül etmeye baş-



Osman Nuri Torun

lamıştır. Bu kez devlet teşkilâtında siyasi partilerin kadrolaşma meselesi hiç değilse hafifletilmeliydi. Bu özellikle Kamu İktisadi Teşekkülleri'nin başarısı açısından son derece hayatidir. Türkiye'deki kadar Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nde yönetim değişikliği sık olan bir başka memleketin olmadığı üzerinde aşağı yukarı ittifak var. Bu hükümet de aynı hatayı inatla devam ettirmiştir. Bunlar önemli, düzeltilmesi zor, fakat muhakkak düzeltilmesi gereken hatalar. Siyasi partilerin devlet teşkilâtında kadrolanması meselesini bir kenara atmamız lâzım. Bunun bedelini de bu toplum ödeyecek bundan sonra. Türkiye, bir rezerv kadrolar, bir de fillen sorumlu kadrolar,

diye iki kadroyu sürekli olarak besleyebilecek durumda değildir. Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ndeki lüzumsuz işgüçü kabarıklığı ve onun maliyetlere olan etkisi hepimizin bildiği bir sorun. Uzun vadeli tedbirlerle bu sorunu da çözmemiz gereklidir.

Alınan tedbirlere spesifik olarak girdiğimiz zaman, para ayarlamasında kurun yüksek tutulduğu kanısındayım. İthalatta kur, ithalattan alınan damga resminin kaldırılması suretiyle fiilen % 24 oranında yükseltilmiştir. İhracat ve diğer muamelelerde ise % 48. Böyle bir ayırımı lüzum yoktu. İthalatı daha az pahalılaştırma gibi bir endişe hâkim olmamalıydı. İthalat, yapılabildiği kadar pahalılaştırılmalıdır Türkiye'de. Öyle bir dönemdeyiz ki, mecbur kalınmadıkça ithalata gidilmemelidir. İthalatta damga resminin fiilen kaldırılması bence yanlış olmuştur. Merkez Bankası'na da fazla suç yüklemeye imkân yoktur. Merkez Bankası'nın durumu aşağı yukarı 3-4 yıldır bellidir ve bu şekildedir. Merkez Bankası yönetiminden de başta Maliye Bakanlığı olmak üzere tüm devlet kuruluşları sorumludur. «Merkez Bankası'nda bir kuruluş yoktur.», «Kapısı kilitlidir.» gibi açıklamalar, lüzumsuz ve zaten herkesin bildiği bir durumdur. Bunu teşhir etmenin getireceği hiç bir fayda yoktur.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin fiyatlarının ayarlanması cesaretle ele alınmıştır. Tebrük edilmesi gereken bir noktadır. Ancak bir korkum gene temel mal ve hizmetlerin fiyatları ile ilgilidir. Çünkü, bu kapıdan girmiştir bunlara devlet müdahalesi... Bu kapı istenildiği kadar aralanabilmektedir, açılabilir. Gerçi bazı konularda bazı istisnalar tanımak gerekli olabilir, ama o istisnaların getirdiği fayda ile yüklediği külfet arasında bir mukayese yapılırsa, yüklediği külfetin çok daha fazla olduğu görülür. Kanımca, temel mal ve hizmetlerin fiyatlarını devletin kararlaştırması prensibinden vazgeçmek daha iyidir. Bunu başka şekilde telâfi etmek, ekonomiye çok daha ucuz mal olur ve çok daha rasyonel

olur. Sübvansiyonlar mümkün olduğu kadar kaldırılmalıdır. Çünkü sübvansiyonların getirdiği faydalarla gene aynı şekilde götürüklükler karşılaştırıldığında, öyle zannediyorum ki önemli ölçüde aleyhte sonuç verecektir.

Bütçe müzakere edilmektedir. Çok büyük bir hata bütçede kemer sıkma politikasının görülmemesidir. Böyle bir politikanın bütçede izi yoktur. Ama burada hükümetin kaybettiği bir fırsat yoktur bence. Hükümet bundan sonra da oturup pekalâ harcamaları kısıcı tedbirler alabilir. Bütçe, nihayet harcama yetkisinden ibarettir. Bu yetkiyi, bazı yerlerde, hele zorunlu olmayan yerlerde kullanmamak suretiyle bütçe harcamalarını hükümet asgariye indirilebilir. Bu harcamaları, bu seviyesi ile ekonomimizin kaldırmasına imkân yoktur. Kesin olarak harcamalarda önemli daraltma, kamu yatırımlarında düşürmeler yapılacağı beyan edilmiştir. Yerinde görüşlerdir. Yatırımlarla beraber cari harcamalardan da vaz geçilebilecek olanlar, ileriye ertelenebilecek olanlar muhakkak gözden geçirilmeli, harcamalar mümkün olduğu kadar kısılmalıdır. Çünkü devlet en büyük talep artırıcı organdır Türkiye'de.

Vergiler şüphesiz yetersizdir ve yanlıştır. Enflasyon bir kısım vergileri tamamıyla aşındırılmış, diğer bir kısmında da müterakkiyeti özellikle gelir vergisinde tahammül edilmez bir noktaya getirmiştir. Gelir vergisinde hatta müterakkiyet kalmamış, çok yüksek seviyeden başlayan bir nispi vergi haline gelmiştir, gelir vergisi. Binaenaleyh gelir vergisi, tam gelirleri üzerinden vergi ödeyenler için taşınmaz bir haldedir. Bunun süratle düzeltilmesi lazımdır. İşletme vergisinin yaygınlaştırılması ile beraber gider vergileri de yaygınlaştırılmalıdır. Onları da nispetleri biraz daha düşürmek suretiyle, belki hâsılatı çok daha artırıcı tabanı genişletme tedbirleri alınabilir. Kurumlar vergisinin nispetinde bir miktar artırma yapılabilir; ancak ölçüler fazla kaçırılmamak kaydıyla. Ve esaslı vergi ödemeyen kesimlere vergi koyma, öteden beri cesaret ede-

mediğimiz bir noktadır. Buna muhakkak cesaret etmek gerekir.

Fon teşkilinden vazgeçmek lâzımdır. Fonları ya tamamen veya asgariye düşürmek gerekir. Tarım ürünleri ihracatında kuru daha düşük nispetlerde tutmanın mantığı yoktur. İhracatı geliştirmek için alınmış olan tedbirler niyet olarak son derece yerindedir, uygundur. Ancak uygulama kabiliyeti bakımından, bunların mümkün olduğu kadar idari takdire yer vermeyen, bürokratik işlemlere yol açmayan basit işlemler olması lâzımdır. Çünkü bürokrasi işin içine girdiği zaman, son derece zaman tüketici bir olay ve subjektif takdirler karşımıza çıkmaktadır. Bir de bizde «nef'i hazine» denilen anlayış, maalesef yeni vergi koyma şeklinde anlaşılmaktadır, öteden beri. Bundan vazgeçmek, kısa sürede mümkün olmayacağına göre, takdire mümkün olduğu kadar az yer veren objektif ve uygulanabilir pratik ölçülere gitmek gerekir. Çok uygun bir düzenleme de, önemli politik ve ekonomik kararların merkezileştirilmesi meselesidir. Bu çok yerinde olmuştur. Ancak zaman bunun ne kadar başarılı olacağını gösterecektir. Ben tedbirin başarılı olmasını temenni ediyorum. Devletin aldığı kararların uygulanma şansı, bizde maalesef çok düşük olmaktadır. Bürokraside meselelerin mümkün olduğu kadar kısa yollarla çözümlenmesi ilk iş olarak ele alınmalıdır.

Özetlemek gerekirse, tedbirler niyet olarak ve prensip olarak yerindedir. Eksiklikleri vardır. Tamamlanabilir. Ancak uygulamada muhakkak çok dikkatli olmak gerekir. Özellikle dış kaynak tedarikinde fazla gecikildiği takdirde, bütün bu tedbirlerin etkenliğinin kaybolması tehlikesi vardır. Orada yapılabilecek bütün gayretleri göstermek ve süratle ekonomiyi çalışır hale getirmek için ithalât için gerekli kaynağı bulmak lâzımdır. Aksi halde tedbirlerin geçerliliği kaybolur ve ekonomi kısa bir süre sonra tekrar devalüasyon ihtiyacı ile karşı karşıya kalır.

altın rezervi ne güne duruyor?

KURDAŞ — Bir konuda ekleme yapmak ihtiyacını duyuyorum. Aslında bu kur yüksek bir kur değil. Bir kurun yüksek olup olmadığına hükmetmek için, ekonomideki bütün kontroller kaldırıldığında, döviz giderleriyle, döviz gelirini dengeleyip dengeleyemeyeceğine bakmak gerekir. Eğer Türkiye'de bütün kontroller kaldırılrsa, cari işlemlerin, 1 \$ = 70 TL. kurunda dengeye geleceğini sanmıyorum. Bu kur desteklenmiş bir kurdur. Hatta önemli bir dış yardımla desteklenecek bir kurdur. Binaenaleyh aslında yüksek bir kur değil. Gelmekte olan enflasyonu da karşılamak için, bana sorarsanız, ben daha yüksek kur önerirdim. Bu bir dolar = 70 TL. kuru da, ithalâtın ve ihracatın önemli bir bölümüne uygulanıyor. Ve eski kambyo kontrolü hem sistem hem de zihniyet olarak devam ediyor. Halbuki meselâ şöyle de denilebilirdi: «İstisnasız döviz kuru bir dolar = 70 TL.'dir. Tarımsal ürünlerde ise 1 dolar = 60 TL.'dir. İhracatçı, % 20'sini resmi kurdan yurda getirmek zorunda olduğu dövizin, meselâ % 80'ini de serbest bir piyasada satar. Serbest piyasa kuru ile resmi kur arasında % 5'den fazla bir fark olması halinde, resmi kur otomatikman ayarlanır.» Böyle bir kararname ile yetki verilseydi, 50 yıldır birikmiş bütün bu kambyo mevzuatı dışarıya atılırdı.

Bu döviz kurunu desteklemek için dış yardım gerekli. Yoksa belirlenen kur tek başına dengeyi sağlayacak bir kur değil. Dış yardım gelmez ise, hükümet bence bu konuda cesur olmalı. Türkiye'nin elinde bugünkü piyasa değerleri ile aşağı yukarı 2,5 milyar dolara yaklaşan bir altın rezervi var. Menderes döneminde Türkiye bu rezervi rehlin ederek borç alırdı. Böyle büyük bir operasyonun kaderi aslında dışarıdan gelecek yardıma bu kadar bağlı tutulamaz. Altını bugün kullanmazsanız, ne gün kullanacaksınız? Bu sorulabilir. Bütün dünya, altın pazar-

larındaki aşırı yükselmeler karşısında, Merkez Bankaları'nın hep birlikte altın rezervlerinin muayyen bir yüzdesini serbest piyasada satması ihtimalini düşünüyor. Bu öneriliyor. Türkiye'nin elinde de bu imkân var. Bence bu imkân kullanılmadan, yapılan hareketin bütün kaderini dış yardıma bağlamak, gelmediği zaman da başarısızlığı kader gibi kabul etmek doğru bir davranış değildir.

Bir de vergi reformu üzerinde bir-iki saplama yapmak istiyorum. İthalattan alınan damga resminin % 1'e indirilmesiyle, vergi reformu hareketini tehlikeye sokuyorlar. Eğer çıkan haberler doğru ise, reform, ana hedefinden şimdiden saptırılmış gözüküyor. Yapılacak vergi reformunun asıl amacı; memur, işçi, dar gelirli gibi çalışan sınıf üzerinde; son 15 yıllık aşırı enflasyonun baskısını hafifletmek idl. Bu vergi tedbirleri alınmazsa, o zaman bu paketin satılabilir olması, geniş küteller için kabul edilebilir olması vasfı hayli azalacaktır.

hazır reçetelere göre alınan kararlar

AKGÜÇ — Son alınan ekonomik kararlar konusunda benim de görüşlerimi kısaca açıklayayım. Kararları cesur; fakat tehlikeli sonuçlar doğurabilecek nitelikte görüyorum. Bence Türkiye'de ekonomik kararlar, genellikle ciddi araştırmalara dayanmadan, önsel (apriori) bazı kabullerle, gelişti güzel, bazen de hazır reçetelere göre alınmaktadır.

Akılcı bir politika oluşturabilmek için, amacın iyi saptanması, bu amaca ulaştıracak en etkili araçların kullanılması, makro değişkenler arasındaki ilişkileri sağlıklı biçimde belirleyecek araştırma ve incelemelerin olması gerekir. Kanımca, son alınan kararlarda, izlenen ekonomik politikada da, ikinci ve üçüncü öğeler —amaca ulaşmak için en etkili araçların kullanılması ve kararların id-

ULUSAL
BANKACILIKTA

15
YIL

**TÜRK
DİŞ TİCARET BANKASI**

"bankacılıkta uzmanlık"



İstanbul Şubesi
Cumhuriyet Cad. 199-201 Harbiye, İst.
Telefon: 4611 5554

Beyoğlu Şubesi
İstiklal Cad. 154-156 Beyoğlu, İst.
Telefon: 492045

Sişli Şubesi
Sisli Meydanı 352 Şişli, İst.
Telefon: 464052

Ankara Şubesi
İzmir Cad. 19 Yenisehir, Ankara
Telefon: 179193

İzmir Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı: 58 İzmir
Telefon: 130680

di araştırmalara dayanması-, eksik bulunmaktadış.

Bir istikrar programında vergi tedbirleri kesinlikle yer almalıdır. Bu etkili aracı kullanmadan istikrar programı başarılı şekilde uygulanamaz. Türk Vergi Sistemi, ciddi bir şekilde elden geçirilmeli, işlevlerini yerine getirecek şekilde yeniden düzenlenmelidir. Türk Vergi Sistemi, bugün, ekonomik ve sosyal etkileri olumsuz, adaletsiz, gelir esnekliğinden yoksun bir şekil almıştır. Yalnız en az geçim indirimini yükseltmek, gelir vergisinde vergi tarifelerini yeniden düzenlemek, maktu vergilere bir sıfır eklemekle sorun çözülmez. Mallar, hizmetler ve dış ticaretten alınan vergiler yeniden düzenlenmelidir. Vergi tedbirleri alınmadan, kararların açıklanması, kararların acele ile alındığını göstermektedir. Vergi tedbirlerinin alınması için en fazla dört hafta vardır. Bu dört hafta içinde ben vergi sisteminin düzeltilebileceğini sanmıyorum. Bir-iki palyatif vergi tedbiri de sorunu çözmez.

1980 bütçesi, ekonomik istikrarı daha da bozucu potansiyel bir tehlike teşkil etmektedir. T.B.M.M.'ne 740 milyar olarak sunulan bütçe dahi, önemli ölçüde açık verecek nitelikte idi. Son alınan kararlar, bütçe açıklarının daha büyük boyutlara ulaşmasına neden olacaktır. Bütçe komisyonunda 30 milyar ödenek ilâvesi, dış ticaretten aldığımız verginin % 35'ini sağlayarak ithalât damga vergisinin % 1'e indirilmesi, devalüasyon ve KİT mamullerine yapılan zamların bütçeye yansımaları, bütçe açığını kuşkusuz artıracaktır. Ek ödeneklerle, 1980 bütçesinin 1 trilyonu aşması kuvvetle olasıdır. Böyle bir bütçenin, ekonomik istikrar üzerinde olabilecek olumsuz etkisi açıktır.

Devalüasyon ve döviz kazandırıcı işlemleri teşvik edici diğer önlemler, Türkiye'nin 1979 yılında 4 milyar dolar düzeyinde olan dış satım ve işçi dövizli gelirlerini, 1980 yılında en azından 6 milyar dolara yükseltebilsin ki, Türk ekonomisi işlerlik kazansın... Dışsattım,

özellikle sınıı ürünlerin dışsattımı % 100'den fazla bir sıçrama yapamazsa, sağlandığı ifade edilen 1-1,5 milyar dolar, saptanan kuru yıl sonuna kadar destekleyemez.

Kararların başarılı olabilmesi için, bunları uygulayacak kadroların çok bilgili, yetenekli, deneyimli olması gerekir. Türk bürokrasisi, son 6-7 yıldır gerek enflasyonun etkisiyle, gerek siyasi partilerin kadrolaşma hareketi sonucu erozyona uğramıştır. Devlet teşkilâtında siyasi kadrolaşma hareketi, inatla ve gözükapalı bir şekilde sürdürülmektedir. Bu bürokratik kadrolarla, başarılı sonuçlar alınabileceğini sanmıyorum.

Yapılan devalüasyon ve zamlar, özel kesimin de işletme ve yatırım sermayesi gereksinimini artırmıştır. Bir süre sonra, açık finansman konusunda özel kesimden de baskılar gelebilecektir. Para arzı sınırlanmaya çalışılırsa -ki herhalde çalışılacaktır-, para darlığı, likidite sıkıntısı yakınmalarına yakında tanık olacağız.

Devalüasyonun bir etkisi de kuşkusuz iç tüketimi kısıcı yönde olacaktır. Kimin iç tüketimi kısılacaktır? Ekonomik nimetlerden zaten yararlanmayan kitlelerin tüketimi, dolaylı şekillerde daha da kısılmaya çalışılırsa; bunun sosyal huzursuzluğu artıracığı kuşkusuzdur.

Açıklamaya çalıştığım nedenler, vergi tedbirlerinin alınmamış olması, gereken ölçüde alınması olanağının da gün geçtikçe kaybolması, 1980 bütçesinin vereceğı büyük açık, özel kesimden kredi hacminin genişletilmesi konusunda gelecek baskılar, sınıı ürünler ihracatının kısa sürede % 100'ü aşkın bir sıçrama göstermesi olasılığının zayıf oluşu, bürokratik kadroların durumu, kararların başarısını sınırlayacak başlıca etmenler olarak görülmektedir.

Hepinize teşekkür ederim.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık oturum», 30 Ocak 1980 tarihinde düzenlenmiştir.

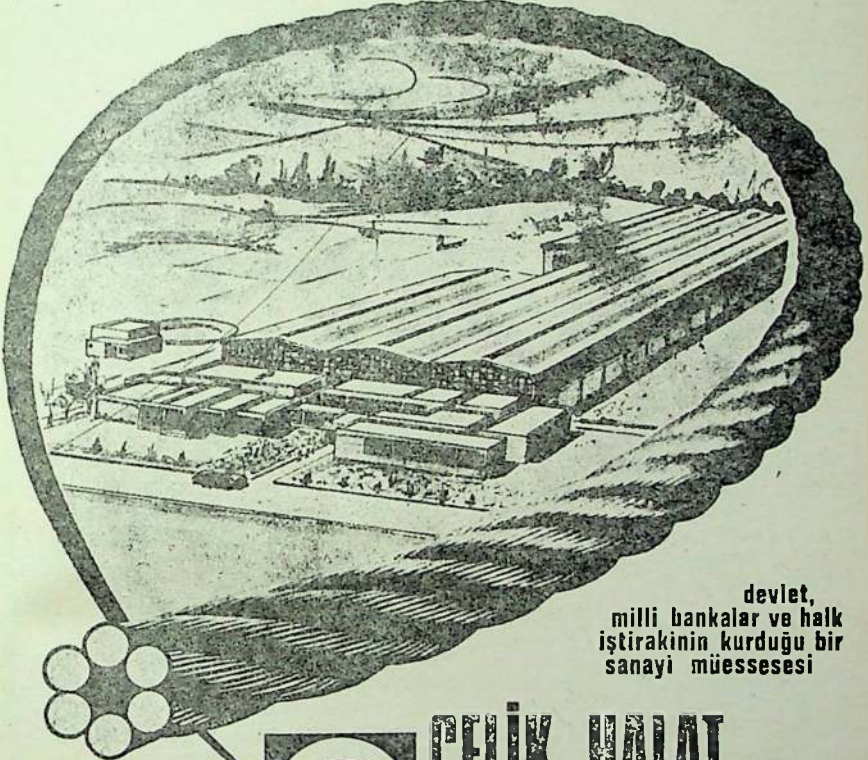


novosit'li **detan** YOK EDER!

sinekleri, sivrisinekleri,
hamamböceklerini DETAN yok eder.,
size zarar vermeden...
bileşimindeki novosit sayesinde.

**yuvarınızda
detan
güveni**

BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TIP VE ÇAPLARDA



devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİ A.Ş.**

Banka : 49

- muhtelif tip vinci • sensör • sondaj • haval nakliyat • TELEFERİK-TELEKİJ-TELESKİ
- maden ihraç • dozer-ekrayper-ekskavatör • deniz dikme-GERME-MANEVRA
- elektrik nakilleri topraklama • televizyon antenleri dikme HALATLARI
- yatak koltuk yaylarında • bisiklet jant TELLERİNDE
- yükeek rezlatanslı ÇELİK TELLER



Yeni bankacılık Garanti Bankası'nda

Yeni bankacınız, bankacılığın
bir hizmet kurumu olduğuna inanıyor.
Ve yeni bankacılık yeni hizmetler vermektir,
bunu da biliyor.

Garanti Bankası, yılbaşından bu yana sizlere yeni hizmetler getirdi:

Çocuk Kulübümüz ilk kez şube içi video ve film gösterilerinden başka, aile bütçesine katkıde bulunmak üzere, alışverişlerde %10 indirim imkânı da getirdi. Şimdilik Kulübümüz İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Gaziantep'te faaliyet gösteriyor. Ayrıca, çocuk dergimiz ve kumbaramız da var.

Yurt dışındaki çalışanlarımıza seslenmek, onların sorunlarını duyurmak için, **Garanti Gazetesi**'ni çıkartıyoruz. Şubelerimize başvuranlar, yurt dışındaki yakınlarına gazetemizde mesaj gönderebiliyor.

Çocuk Yılı nedeniyle, yurt dışındaki işçilerimizin çocukları arasında yaptığımız ödüllü bir yarışma sonucu açtığımız **Resim Sergisi** ile, sanat faaliyetlerini sürdürüyoruz.

Tarım Programı çiftçi ve köylülerimize hizmet sunuyor. Bu programda, ilk olarak üç elkitabı yayımlıyoruz. Ayrıca, tarımla ilgili sorularınızı da uzmanlarımız cevaplandırarak.

Her şubemizde bulunan **"Yeşil Yoncalı"** elemanlarımız, müşterilerimizin bankacılık ve özellikle emeklilerin, emeklilikle ilgili sorunlarını çözmeye çalışacak.

Size yakın olan Garanti Bankası, tüm banka işlemlerinin yanı sıra, **Garanti Çek'i**yle de hediye seçme gücünü ortadan kaldırıyor.

Garanti Bankası, bankacılıkta yeni örnekler vermeye devam edecek.



**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

"yeni bankacınız"

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

Devalüasyon ve Fiyat Zamları

1980 Ocak ayının ekonomik olaylar bakımından oldukça sakin geçen günleri, ayın sonlarında yürürlüğe konan yüksek oranlı devalüasyon ve fiyat zamları ile birdenbire çok hareketlenmiştir. 47.10 TL. olan doların 70 liraya çıkarılması, piyasada oldukça büyük tepki göstermiş ve bunu takip eden bazı önemli maddelere yapılan zamlar ile, IMF'in bilinen önerilerinin birdenbire gerçekleştiği görülmüştür.

Devalüasyon yaklaşık olarak % 49 oranındadır. Aşağıda yeni ve eski kur- lar TL. karşılıklarıyla gösterilmektedir :

	Eski	Yeni		Eski	Yeni
ABD Doları	47.10	70.00	100 İtalyan Lireli	5.81	8.68
Fed. Alman Markı	27.20	40.49	Hollanda Florini	24.67	36.66
Fransız Fransı	11.57	17.28	S. Arabistan Riyalı	13.85	20.83
İsviçre Fransı	29.40	43.64	Kuveyt Dinarı	171.76	257.49
Sterlin	97.32	159.50	İsveç Kronu	11.30	16.85
Belçika Fransı	1.67	2.49	Norveç Kronu	9.44	14.24
Avusturya Şilini	3.78	5.64	Kanada Doları	40.06	60.43

Bu devalüasyon ile birlikte bir çok maddenin yeni zamlı fiyatları da ilân edilmiştir. Zam yapılan başlıca maddeler; petrol ürünleri, demir - çelik, çimento, gazete kağıdı, şeker, gübre, PTT, Demiryolları, Denizyolları hizmetleri ve bazı tekel maddeleridir.

Petrol ürünlerine yapılan zamlar şöyledir (TL.) :

	Eski	Yeni		Eski	Yeni
Süper Benzin	25.—	36.—	Gazyağı	10.—	20.—
Normal benzin	22.—	32.—	Fuel oil	6.—	12.—
Motorin	10.—	20.—	Tüpgaz	125.—	182.—

Diğer taraftan gazete kâğıdına % 444 oranında zam yapılarak tonu 9.000 liradan 40.000 liraya yükseltilmiştir. Çimentonun tonu 3.500 lira olmuştur. Kömüre % 100, demir - çeliğe % 50, suni gübreye % 250 - 300, şeker % 80 - 90, tekel maddelerine % 33 - 62.50 oranlarında zam yapıldığı ilân edilmiştir.

Demiryolu hizmetlerinde % 175, denizyollarında yük taşımacılığında % 150, PTT hizmetlerinde ise % 40 oranlarında zam yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yukarıda belirtilen zamları yeni zamların takip etmesi ve özellikle KİT ürünlerine Hükümetin önemli zamlar yapması beklenmektedir. Temel maddelere yapılan bu zamların günlük hayata yansarak hayat pahalılığının bu dönemde hızlı bir şekilde yükselmesi, ücretlileri ve dar gelirli endişeye sevk etmektedir.

Devalüasyon ve zamların gerçekleştirilmesiyle ülkemize 2 milyar dolardan fazla yardım ve kredinin sağlanacağı tahmin edilmektedir. Devalüasyon dolayısıyla, işçi dövizleri girişinin önemli artış göstereceği ve ihracatın büyük bir sıçrama yapacağı beklenmektedir.

Buna karşılık, iç piyasada fiyatların hızlı ve önemli artışlar göstermesinden yüzselecek maliyetlerin ihracatı olumsuz şekilde etkilemesinden de endişe edilmektedir.

Hayat Pahalılığı ve Ücret Zamları

1979'un ülkemiz tarihinde görülen en yüksek oranlı enflasyon yıllarından biri olmasının, ücretlileri çok zor durumda bıraktığı bir gerçektir. Bu nedenle, işçi sendikalarıyla işverenler arasındaki toplu iş sözleşmeleri müzakerelerinin gittikçe daha kızıştığı bir dönem başlamaktadır. Özellikle yapılan devalüasyon ve yeni zamların piyasaya yansması dolayısıyla bu müzakerelerde ücret çekişmelerinin şiddetli olması normal karşılanmalıdır. Yeni zamlardan önce Maden - İş'in % 300'lük net zam talebi karşısında MESS'in % 200'e yaklaşan brüt zam önerisi bu hususta bir örnek sayılabilir.

Şurası bir gerçektir ki, her zam, zam önerisi ve uygulaması daima tüketicie yansımaktadır. Örneğin, fırın işçi ücretleri ve ulaştırma masrafları dolayısıyla maliyet artışları, İstanbul'da ekmek fiyatının 4 liradan 7.50 liraya yükselmesine neden olmuştur. Bu örnek maliyet, kâr ve fiyat helezonu kuralının geçerliliğini tekrar doğrulamaktadır.

İç piyasa fiyatlarının hızlı yükselmesi dolayısıyla ücretlilerin karşılaşacakları geçim zorluklarının da giderilmesi için gerekli önlemlerin alınması zorunludur. Bu hususta Başbakan Demirel'in, 27 Ocak 1980 akşamı açıklanan görüşlerinin ger-

**İşlevi-Gelişimi
Özellikleri ve
Sorunlarıyla**

TÜRKİYE'DE BANKACILIK

Tuncay Artun



TEKİN YAYINEVİ
Ankara Caddesi, 51
İstanbul Telf: 27 69 69

- Bankacılık ve İşleri
- Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi
- Türk Banka Sistemi'nin Özellikleri
- Merkez Bankası ve Kurumsal İlişkiler
- Faiz Politikası ve Bankalar
- Mevduat ve Krediler
- Özel Amaçlı Bankalar
- Uluslararası İlişkiler

**Yeni Çıktı
Büyük
Kitapçılarda**

ESİN

çekleştirilmesi önemle beklenmektedir. Vergilerle ilgili, özellikle ücretliler lehine olan tasarıların; devletin gelirlerini arttırıcı ve vergi adaletiyle ilgili önlemlerin; bir an önce ele alınmasının zamanı çoktan gelmiş bulunmaktadır.

1980 İthalât Rejimi Yayınlandı

Her yıl 4 Ocak tarihinde yayınlanan İthalât Rejimi, bu yıl Ocak ayının sonlarında ilân edilmiştir. Yeni rejim ile 1980'de 7 milyar dolarlık ithalâtın yapılması beklenmektedir. Yeni rejimde ithalâtle ilgili teminat hadleri % 40'dan % 20 - 25'e indirilmiştir. Ayrıca ithalâta alınan damga resmi, % 25'ten % 1'e düşürülmüş bulunmaktadır.

İthalâtle ilgili olarak diğer bir gelişme de, transfer bekleyen akreditiflerin 2 ay içinde gerçekleştirileceğinin Ticaret Bakanlığı tarafından duyurulmasıdır. Bu gerçekleşme için kur farklarının yatırılması gerekmektedir. 6 ay önceden itibaren yapılan ithalâtı da kapsamına alan kur farkı ödemesinin, ithalât maliyetlerine yansıtacağı ve ithalâtçının finansman gücünü zorlayacağı anlaşılmaktadır.

Faiz Oranları Yeniden Düzenlendi

25 Ocak 1980 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında, faiz oranlarının yeniden düzenlenmesiyle ilgili Bakanlar Kurulu Kararı yer almaktadır.

Kararnameye göre, en az iki yıl vadeli orta ve uzun süreli kredilerde faiz oranı % 22, kısa vadeli kredilerde ise % 21 olmuştur. Ziraat Bankası tarafından kullanılan tarım kredilerinin faizleri de, orta ve uzun vadeli kredilerde % 18, kısa vadeli kredilerde % 16'ya çıkarılmıştır.

Halk Bankası tarafından küçük sanayiciye, esnaf ve sanatkârlara verilen mesleki kredilerde faiz oranı, orta ve uzun vadeli kredilerde % 18, kısa vadeli kredilerde ise % 17 olarak tespit edilmiştir.

Tasarruf mevduatı ile ilgili faiz oranları ise şöyle olmuştur: Vadesiz hesaplar için % 3, altı aya kadar vadeli kredilerde % 8, altı ile oniki ay vadeli kredilerde % 12, bir yıldan iki yıla kadar vadeli % 20, iki ile üç yıl vadeli kredilerde % 22, üç yıl ile dört yıl vadeli kredilerde ise % 24. Dört yıldan daha uzun süreli vadeli hesaplarda faiz oranları serbest bırakılmıştır.

Petrol Darlığı Devam Ediyor

Geçtiğimiz dönemde petrol darlığı hemen bütün işyerlerinde ve konutlarda olumsuz etkilerini sürdürmüş ve buralarda çalışan ve oturanları huzursuz etmiştir. Libya, Suudi Arabistan ve İran'dan sağlanan petrol ile ülkemiz ihtiyaçlarının kısmen karşılandığı anlaşılmaktadır. Kış dolayısıyla ve ısınma amacıyla fuel oil talebinin çok artması yanında, petrol dışalımının aynı düzeyde olmaması, sağlanan petrol miktarının yeterli olamayacağını göstermektedir.

Diğer taraftan, motorin sıkıntısı devam ettiğinden, karayolu ve denizyolu ile olan ulaştırma hizmetleri aksamaktadır. Üretim bölgelerinden tüketim merkezlerine mal naklindeki gecikmeler kadar, motorin yokluğundan bazı fabrikaların da üretimlerini kısıtlamaya veya durdurmaya mecbur kaldıkları görülmektedir.

Petrol darlığının yarattığı diğer bir olay da, fuel oil ve motorin kaçakçılığı ve karaborsacılığıdır. Başında bu olaylarla ve ruhsatlarla iptal edilen petrol bayileriyle ilgili haberler yer almaktadır.

İMF'in önerdiği önlemlerin alınması ve bölgemizin arzettiği politik durumun özelliği dolayısıyla ülkemizin petrol sorununa da olumlu katkıların sağlanacağı ümit edilmektedir. Bu husustaki gelişmelerin 1980 Şubat ayında belirlenmesi beklenmektedir.

Millîterarası Anlaşmalar

29 Aralık 1979 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu Kararı'na göre, Hükümetimiz ile ABD Hükümeti arasında 1/11/1979 tarihinde imzalanan 100 milyon dolarlık ekonomik yardım anlaşmasının onaylandığı açıklanmaktadır. Bu ekonomik yardımın 40 milyon doları bağış, 60 milyon doları ise kredi şeklindedir. 40 milyon dolar, Türkiye'nin ödemeler dengesi finansmanı için yapılan bağıştır. 60 milyon dolarlık kredi 20 yıl vadeli ve % 5 faizli olup, anaparanın ilk ödemesi 4,5 yıl sonra başlayacaktır.

Geçtiğimiz dönemde yenilenen bir anlaşma, ülkemizle Sovyet Rusya arasında olan kliringli ticaret anlaşmasıdır. 31 Aralık 1979 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan «Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Rusya arasındaki Ticaret ve Tediye Anlaşması'na ek 21 inci Protokol» ile 1980 yılına ait bu ülke ile yapılacak ticari mal alım satımı ile madde ve kontenjan listeleri açıklanmıştır.

2 Ocak 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu Kararı'nda, Hollanda Hükümeti ile olan devlet borçlarının ertelenmesiyle ilgili anlaşmanın onaylandığı açıklanmaktadır. Devlet borçlarının hafifletilmesi amacıyla Hollanda Hükümeti 5.600.000 Hollanda florini tutarında bir kredi vermektedir.

AKBANK

Sanat galerileri

Cesitli sanat yayınları

Türkiyemiz dergisi

Ankara oda orkestrası

Yaratıcı gücü teşvik yarışmaları

Halk el sanatları yarışmaları

Cocuk dergisi (BAŞARI)

Cocuk tiyatrosu

Cocuk korusu

Cocuk sineması

Kukla ve Karagöz oyunları

Radyo programları

kültür ve sanat hizmetlerinde de öncü banka

AKBANK

"kuruluslara güc, tasarruflara güven,

SERMAYE PİYASASINDA EKSİKSİZ HİZMETİ YALNIZ Mentaş VERİR.

Kapıdan başlar Mentaş'ın eksiksiz hizmeti.
Güleriyle, içtenlikle karşılar sizi.

Dilerseniz elektronik cihazlarda yayınlanan
menkul değerlerin gerçek piyasa rayıçlerini izler,
Mentaş'la fikir alışverişi yaparsınız.

Dilerseniz hiç beklemeden sorunlarınıza eğilir Mentaş.

TASARRUF SAHİBİ İSENİZ

Yatırımlara ilişkin sorularınızı cevaplar.
Ayrıntılı bilgiler verir. Öneriler getirir.

Sunduğu tahvillerin tümü üst düzeyde gelir sağlar.
Ülkemizin en güçlü holdinglerinin güvencesini taşır.
Ve Mentaş eksiksiz hizmeti
anapara ve gelirlerinizin taşıdığı güvenceyi pekiştiren
"Garanti Belgesi" ile tamamlar.

KURULUŞ TEMSİLCİSİ İSENİZ

ihraç edeceğiniz tahvillerle ilgili
tüm işlemleri planlar. Organize eder. Dilerseniz uygular.
Kuruluşunuz için en verimli sonuçları sağlar...

VE SİZ GÜVENLİ GELECEKLERE DOĞRU
SAĞLAM ADIMLARLA ÇIKARSINIZ MENTAŞ'TAN...
MENTAŞ YAŞAMINIZDAN ÇIKMAZ.



mentaş

menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü Cad. No: 72 K. 2 Taksim-İstanbul

Tel: 45 55 29-49 99 27-45 66 14-44 85 57-49 34 38

44 30 45 Teleks: 23 196 İame TR

Sermaye piyasamızda çağdas örgütlenme, dinamizm ve güven Meban adını taşır...

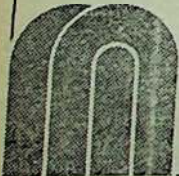
Kendi alanındaki ilk bilimsel çalışmalarını ve örgütlenmenin öncüsü Meban, günümüzde 100 milyon TL sermayesiyle, 1978'de ulaştığı 2 milyar 600 milyon TL cirosu ile, ülkemiz sermaye piyasasının önderidir. Merkezidir... Eksiksiz hizmet merkezi. Bilgi merkezi. Uzmanlık merkezi.

TASARRUF SANIPLERİNE SUNULAN MEBAN HİZMETLERİ

- Tasarruflar için en verimli menkul değerleri önermek.
- Hisse senedi ve tahvil alım satımı ve değişimi.
- Hisse senedi ve tahvil konularında tam ve gerçekçi bilgi vermek, ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sistemiyle, ellerindeki nakit ve menkul değerlere en yüksek verimi sağlamak.
- Ülkemizin tek yatırım fonu Meban Yatırım Fonu ile tasarrufları enflasyonun kemirici etkisinden korumak.
- Süreli Meban yayınları.

KURULUŞLARA SUNULAN MEBAN HİZMETLERİ

- Hisse senedi ve tahvillerin pazarlanması, gerektiğinde satışlarının garanti edilmesi.
- Finansman danışmanlıklarını üstlenmek.
- Portföy analizleriyle, menkul değerlerinin verimlilik, güven ve likidite açılarından, bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.
- Süreli Meban yayınları.



MEBAN
MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve
FİNANSMAN A.Ş.

İstanbul Merkez Şubesi

Odakule İş Merkezi
İstiklal Cad.
No. 286 Beyoğlu - İSTANBUL
Tel. : 49 17 85 - 44 28 38
43 08 32 - 45 84 20
Teleks : 24 124 MEBAN TR

İzmir Şubesi

Cumhuriyet Bulvarı
1378. Sokak No. 4/4
Alaancak - İZMİR
Tel. : 14 73 45 - 14 01 84
Teleks : 52 131 MEBAN TR

Ankara Şubesi

Çan Mustafa Kemal Bulvarı
İstik. Han. No. 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel. : 25 20 82 - 17 42 68
Teleks : 43 108 MEBAN TR

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

OCAK ayı içerisinde pay senedi pazarında hafif bir canlılık kendini hissettirmiştir. Nitekim portföyümüzdeki 19 pay senedinin fiyatı, Ocak ayı içerisinde Aralık 1979 fiyatlarına oranla artış göstermiştir. Bu artış ortalama 220 TL.'dir. Otosan, Rabak, Sarkuysan, Sifaş ve Demir Döküm pay senetlerinde artış 200 TL., İzocam ve Kav'da 250 TL., Polylen'de 300 TL. ve Nuh Çimento'da da 1500 TL.'dir. Pay senedi pazarındaki bu fiyat artışlarının gerisinde, bir bankerlik kuruluşunun son günlerde bazı pay senetlerine karşı yarattığı talep ile bütün olarak bankerlik kuruluşlarının sermaye pazarının bu alt kesimini canlandırma çabaları yatmaktadır.

Bu çabalara karşın 20 pay senedinin fiyatı ise düşme göstermiştir. Ortalama düşüş 567 TL. olup, Üniroyal'de 550 TL., İş Bankası'nda 1000 TL. ve Yapı ve Kredi Bankası'nda 1500 TL.'dir.

Bu gelişmelerin sonucunda pazar indeksimiz daha da gerileyerek 101.76 düzeyine inmiştir. Bu gerilemenin nedeni fiyat düşüşlerinin yüksekliği ve fiyatı gerileyen işletmelerin sermayesinin büyüklüğüdür.

O halde, Ocak ayı içerisinde bazı pay senetlerinin fiyatlarındaki olumlu gelişmeye karşın, pay senedi pazarının içinde bulunduğu durgunluktan henüz kurtulamadığı anlaşılmaktadır.

Özel sektörün 1979 yılında çıkardığı toplam tahvil tutarı 4.755.570.000 TL.'dir. Bu tutar, 1978'de çıkarılan toplam özel sektör tahvil tutarından % 241 daha fazladır. Bu ucuz finansman kaynağından, işletmelerimizin 1980 yılında da büyük ölçüde yararlanmaları beklenmelidir. Nitekim 25 Ocak 1980 gününe kadar yapılan özel tahvil ihraçları (Meban'dan alınan bilgiye göre) şöyledir:

Özel Sektör Tahvil İhraçları (milyon TL.)

Kağıtsan	25
Tezsan	55
Elser	50
Valsel	30
<hr/>	
Toplam	160

1979 Yılında Pay Senedi Verimlilikleri

Daha önceki yıllarda olduğu gibi, 1979 yılında pay senedi yatırımlarından kişisel yatırımcıların hangi ölçüde bir verimlilik sağladıklarını gösteren bir incelemeyi aşağıda sunmaktayız.

TABLO I
1979 Yılına Alt Pay Senedi Verimliliği

Kuruluşun Adı	Fiyat Artış veya Azalışı	Divdant Geliri	Verimlilik (%)
Akçimento	- 100	240	+ 6.67
Altaş	- 200	160	- 3.01
Anadolu Cam	- 600	—	- 33.33
Aroma	- 400	—	- 28.57
Aslan ve Eskişehir	- 250	—	- 29.41
Bagfaş	- 550	200	- 21.88
Baştaş	- 75	64	- 1.63
Batı Anadolu Çimento	- 50	400	+ 14.89
Bursa Çimento	- 600	450	- 6.0
Celik Halat	- 1.000	320	- 22.67
Çimsa	- 350	96	- 18.81
Çukurova Elektrik	- 700	480	- 9.57
Eczacıbaşı Yatırım Holding	- 50	200	+ 14.29
Ege Gübre	- 300	—	- 25.0
Gübre Fabrikaları	- 500	190	- 22.14
Good-Year	- 350	320	- 1.71
Hektaş	- 700	240	- 25.56
İş Bankası	- 1.000	2.024	+ 4.27
İzocam	- 4.000	800	- 35.56
Kartonsan	- 1.900	700*	- 30.77
Kav	- 950	640	- 6.66
Koç Holding	- 300	224	- 4.0
Koç Yatırım	- 150	180	+ 3.0
Kordsa	- 1.000	280	- 27.69
Koruma Tarım	- 1.200	320	- 33.85
Lassa	- 150	—	- 15.0
Makina Takım	- 400	800	+ 13.79
Mensucat Santral	- 300	280	- 1.05
Nasaş	- 500	240	- 10.83
Nuh Çimento	+ 1.000	770	+ 35.4
Olmuk	- 1.250	240	- 31.08
Otosan	- 2.500	770	- 31.45
Pimaş	- 400	240	- 10.67
Plastifay	- 1.000	240	- 29.23
Polylen	- 500	350	- 6.25
Rabak	- 1.000	280	- 27.69
Sarkuysan	- 800	400	- 11.76
Siemens	- 500	200	- 11.11
Sıfaş	- 50	320	+ 8.3
Sunta	- 3.900	624	- 48.9
Şişe Cam	- 900	280	- 18.24
Transtürk Holding	—	192	+ 12.39
T. Demir Döküm	- 800	560	- 7.74
Unlroyal	+ 150	320	+ 22.38
Yapı ve Kredi Bankası	+ 1.050	120	+ 27.86

* Bu rakam, net % 40 nakit divdant ile 300.— TL.'lik bedava pay senedi payından oluşmaktadır.

Pay senedi sahiplerinin verimlilik oranları, pay senedinin pazar değerlerinde ortaya çıkan sermaye kazancı (veya kaybı) ile işletmenin o yıl dağıtmış olduğu net kâr payı toplamının, yıl başındaki pay senedi pazar değerine bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

Tablo I'den çıkarılacak sonuç, 1979 yılında pay senetlerinin büyük bir çoğunluğunun negatif verimlilik sağlamış olmalarıdır. Nitekim portföyümüzdeki 45 pay senedinden ancak 11 tanesi (oransal olarak bu % 24'dür) pozitif bir verimlilik sağlarken, 34 tanesi de (yani portföyün % 76'sı) negatif verimlilik sağlamıştır. Bu gelişme, 1978 yılı pay senedi verimliliklerinde izlenen olgunun tersine bir gelişmedir. Çünkü 1978'de sadece 14 pay senedinde negatif bir verimlilik, fakat 26 pay senedinde pozitif bir kârlılık izlenmekteydi. Buna bağlı olarak 1978'de 45 pay senedi için ortalama verimlilik % 19.8 iken, bu rakam 1979'da büyük bir düşüş göstererek - % 10.79'a inmiştir.

Tablo II ise verimlilik oranlarının düzeyini diğer yıllar ile karşılaştırmaktadır :

TABLO II

Yıllar İtbarı ile Pay Senedi Verimliliği					
Pay Senedi Verimliliği (%)	1975	1976	1977	1978	1979
0 dan küçük	12	12	10	14	34
0 - 10	9	3	8	9	4
11 - 20	1	8	11	7	4
21 - 30	1	5	5	3	2
31 - 40	1	3	4	1	1
41 - 50	—	3	5	1	—
51 ve daha büyük	5	5	4	10	—
Toplam Pay Senedi	29	38	43	45	45

Tablodan izlendiği gibi, diğer yılların aksine 1979 yılında pay senedi verimlilikleri büyük bir çoğunlukla negatiftir. Pozitif verimlilik sağlayabilen pay senetlerinin kârlılıkları ise genellikle düşük oranlarda kalmış, % 40 verimliliği hiç bir pay senedi aşamamıştır. Nuh Çimento % 35.4, Yapı ve Kredi Bankası % 27.86 ve Uniroyal % 22.38 oranları ile, 1979'da en yüksek pozitif kârlılık sağlayan pay senetleri olmuştur.

Tablo III'de ise negatif verimliliğin dağılımı gösterilmektedir :

TABLO III

Eksi Verimlilik Sağlayan Pay Senetlerinin Dağılımı

Eski Verimlilik (%)	Pay Senedi	
	Sayısı	(%)
0 - 10	10	29
11 - 20	7	21
21 - 30	10	29
31 - 40	6	18
41 - 50	1	3
	34	100

Tablodan görüleceği gibi negatif verimlilik sağlayan işletmeler ise, ilk üç grup arasında oldukça eşit dağılmıştır. Aşırı verimsizliği gösteren % 30 - 40 grubundaki pay senedi miktarı da küçümsenemeyecek kadar çoktur.

İş kolları itibarı ile verimlilik ise Tablo IV'de gösterilmiştir :

TABLO IV
İşkolları İtibarı İle Pay Senedi Verimliliği

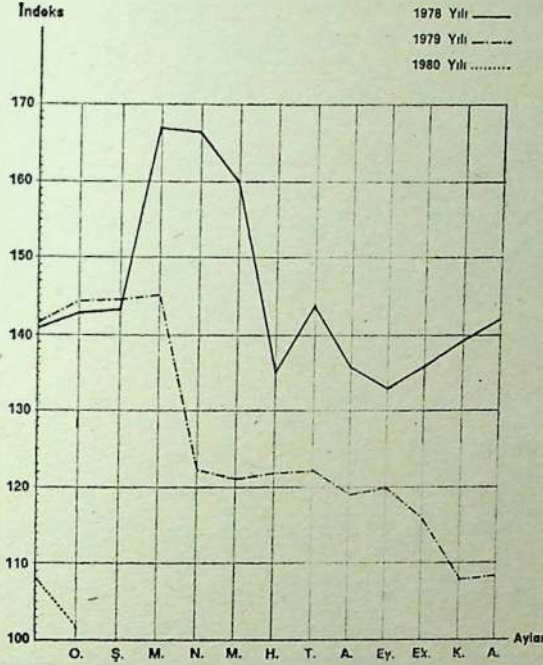
	Pay Senedi Sayısı	Ortalama Verimlilik (%)
1. Çimento Sanayii	7	+ 0.16
2. Gübre, Tarım İlaç ve Kimya Sanayii	6	- 26.28
3. Maden, Demir ve Döküm Sanayii	6	- 13.95
4. Cam, Porselen ve Plastik Mamulleri Sanayii	4	- 24.45
5. Dokuma, Sentetik İplik Sanayii	4	- 6.67
6. Holding, Yatırım Ortaklığı	4	+ 6.42
7. Lastik Sanayii	3	+ 1.89
8. Bankalar	2	+ 16.07
9. Makine, Motor ve Montaj Sanayii	2	- 8.83
10. Ambalaj Sanayii	2	- 39.9
11. Diğerleri	5	- 17.32
Toplam	45	

Tabloya göre çimento sanayii, lastik sanayii, holding - yatırım ortaklıkları ve bankalara ait pay senetleri yüksek verimlilikler gerçekleştirmişlerdir. Buna karşılık gübre, tarım ilaç ve kimya sanayii ile ambalaj sanayiinde ortalama verimlilik çok düşük bir düzeydedir. Hesaplamalar sadece portföyümüzdeki pay senetlerine dayandığından, iş kollarına ait yukarıdaki sonuçlar genel bulgular olmayıp, sadece kapsanan şirketlere bağlı olarak iş kollarının durumunu yaklaşık olarak vermektedir.

Diğer bir nokta da, şimdiye kadar verilen verimlilik rakamlarının nominal verimliliği göstermekte oluşudur. Fiyat hareketlerinin etkisini dikkate alarak, reel hesaplamalar yapıldığı takdirde kişisel yatırımcının gerçek verimliliğinin çok daha düşük düzeylere ineceği açıktır. 1979 yılında enflasyon oranının % 70 olduğu varsayılırsa, 45 şirket üzerinden hesaplanan 1979 yılı ortalama verimliliğini gösteren nominal — % 10.79 rakamı reel olarak — % 47.54'e düşecektir. Böylece reel anlamda, hiçbir işletmenin pozitif bir verimlilik sağlamamış olduğu ve pay senedi sahiplerinin 1979'da pay senedi yatırımlarından büyük zararlar elde ettikleri anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda 1979 yılı, kişisel yatırımcıların pay senedi yatırımlarından ötürü, mal varlıklarında büyük kayıplara uğradıkları bir yıl olmuştur.

1980 yılında pay senedi pazarındaki bekleyişler, ekonominin işlerlik kazanma hızının bir işlevi olacaktır. İthalâtın başlayarak sanayinin gereksinme duyduğu hammadde ve yarı mamullerin temini, enerji kısıtlamalarının kalkması, petrol sıkıntısının giderilmesi ve bürokratik engellerin kaldırılması gerçekleştirilebilirse; işletmelerin 1979'da karşılaştıkları darboğazlar büyük çapta ortadan kalkacaktır. Böylece işletmelerin tam kapasite ile ve verimli bir şekilde çalışmalarına olanak sağlanacaktır. Bununla birlikte, sanayimizdeki işletmelerin kısa vadede bü-

yük bir atılım içine girebilecekleri ve önemli bir büyüme hızına ulaşabilecekleri beklenmemelidir. Bütün bunların bir sonucu olarak, pay senedi pazarında olumlu gelişmelerin ortaya çıkması, ancak hükümetin ekonomik önlemlerinin ve istikrar programının başarısına bağlı olacaktır.



Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25	
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (000) TL	Defterli Sermaye (000) TL	Tolam Yıl Kâr (000) TL			Değişim Kâr Payı (%)			Piyasa Payı (TL)			
				1976	1977	1978	1976	1977	1978	Okut 1978	Kasım 1979	Aralık 1979	Okut 1980
1	AKCMENTO	305 000	305 000	47 300	50 000	87 400	20 00	25 00	30 00	2 100	2 100	2 000	2 000
2	ALTAŞ	30 000	30 000	13 400	21 800	12 500	15 00	20 00	20 00	1 200	1 100	1 100	1 100
3	ANADOLU CAM	350 000	350 000	17 000	(80 000)	62 000	---	---	z.n.	1 800	1 200	1 200	1 250
4	AROMA	67 500	67 500	6 117	45 000	14 700	20 00	30 00	---	1 400	1 000	1 000	1 150
5	ASLAN CEMENTO	426 000	208 500	2 500	10 100	(100 000)	---	4 87	z.	650	600	600	600
6	BAGFAŞ	400 000	400 000	63 000	50 000	43 000	---	30 00	25 00	1 800	1 100	1 050	950
7	BASTAŞ	308 000	308 000	1 000	3 300	13 400	---	---	8 00	675	600	600	600
8	BATI ANADOLU CİM	75 000	75 000	49 600	68 000	68 000	10 00	35 00	50 00	2 350	2 300	2 300	2 300
9	BURSA CEMENTO	81 500	71 375	21 200	56 000	84 800	20 00	43 75	56 25	3 500	2 100	1 800	2 000
10	CELİK HALAT	308 000	308 000	---	75 500	146 900	30 00	35 00	40 00	3 000	2 000	2 000	2 100
11	CİMSA	180 000	180 000	210 000	239 100	305 600	---	12 00	12 00	1 350	1 000	1 000	1 100
12	CUKUROVA ELEKTRİK	400 000	400 000	21 182	33 000	48 900	25 00	50 00	60 00	2 300	1 600	1 600	1 600
13	ECACIYIŞI YATIRIM H.	400 000	400 000	---	1 500	49 900	19 00	20 00	25 00	1 050	1 000	1 000	1 000
14	EGE GÜBRE	400 000	400 000	---	38 700	63 600	78 54	16 25	23 75	1 400	900	900	900
15	GÜBRE FAB	300 000	300 000	40 000	21 000	64 300	30 00	30 00	40 00	1 750	1 400	1 400	1 100
16	GOOD YEAR	81 000	81 000	40 000	36 200	64 900	25 00	25 00	30 00	1 600	1 100	1 100	1 100
17	HEKTAŞ	200 000	200 000	26 168	30 200	70 552	20 50	23 50	25 00	54	56	21 000	22 000
18	İS BANKASI	40 000	40 000	523 815	630 700	707 552	140 00	100 00	100 00	8 000	5 000	5 000	5 500
19	İZOCAM	33 700	36 900	26 200	34 000	39 300	70 00	40 00	50 00	3 500	2 800	2 000	2 000
20	KARTONSAN	306 000	306 000	35 600	83 400	148 200	35 00	40 00	50 00	4 700	3 750	3 750	4 000
21	KAV	30 000	30 000	17 452	30 400	65 400	70 00	75 00	26 00	1 000	1 600	1 600	1 600
22	KOC HOLDİNG	300 000	295 000	247 000	412 600	566 900	20 00	25 00	28 00	2 600	1 800	1 800	1 800
23	KOC YATIRIM	400 000	400 000	116 000	125 300	150 800	19 00	20 00	22 50	2 600	1 600	1 600	1 600
24	KORDSA	375 000	375 000	83 000	79 600	145 100	15 00	30 00	35 00	1 000	1 500	1 500	1 400
25	KORUMA TARIM	315 000	315 000	21 000	39 000	105 600	35 00	35 00	40 00	2 000	1 800	1 800	1 800
26	LAKSA	1 200 000	1 200 000	(24 000)	(24 000)	(30 000)	z.	z.	z.	2 800	2 500	2 500	2 800
27	MARINA TANIM	125 000	75 000	30 000	29 200	32 100	35 00	30 00	30 00	1 800	1 600	1 600	1 600
28	MERSİCİT SANİTAL	81 000	81 000	26 800	20 000	162 200	10 00	25 00	35 00	2 400	1 300	1 500	2 200
29	MİNAS	195 000	195 000	80 000	124 300	185 100	70 00	25 00	30 00	2 400	1 600	1 600	1 800
30	NUH CEMENTO	71 500	71 500	16 800	119 800	178 800	25 00	62 50	96 25	5 600	5 800	6 000	7 300
31	OLİMK	150 000	150 000	46 500	69 300	99 600	75 00	30 00	30 00	3 500	2 200	2 000	2 000
32	OLİSAN	270 000	270 000	---	276 000	45 600	27 00	130 00	96 25	5 500	3 000	3 000	3 300
33	PİNAS	100 000	100 000	12 800	40 000	48 100	15 00	20 00	30 00	1 500	1 100	1 100	1 100
34	PLASTIFAY	18 000	18 000	21 773	75 000	7 100	30 00	30 00	30 00	2 000	1 000	1 000	1 000
35	POLYEN	150 000	150 000	26 500	65 700	70 400	70 00	35 00	43 75	2 400	1 300	1 500	2 200
36	RABAK	280 000	280 000	58 500	132 300	167 000	35 00	35 00	35 00	3 400	2 400	2 600	2 600
37	SARUYSAN	150 000	150 000	---	135 900	103 600	20 00	50 00	50 00	2 700	2 200	2 200	2 300
38	SIĞIRGEN	70 000	70 000	45 900	(8 700)	117 400	30 00	z.	25 00	3 250	3 200	3 100	3 400
39	SİFAS	104 000	104 000	43 900	66 500	127 500	25 00	80 00	40 00	6 800	2 800	2 800	2 800
40	SUNTA	80 000	80 000	45 100	60 300	104 400	22 00	40 00	78 00	3 400	2 500	2 000	2 000
41	T.ŞİE VE CAM FAB	200 000	200 000	64 500	178 800	248 000	40 00	30 00	35 00	3 400	2 500	2 000	2 000
42	TRANSÜRK HOLDİNG	300 000	300 000	33 317	45 000	85 500	19 00	70 00	24 00	1 500	1 500	1 500	1 500
43	T. DEMİR DOKUM FAB	204 000	204 000	27 900	61 600	132 700	30 00	15 00	70 00	3 800	2 300	2 300	2 500
44	UNİROY	150 000	150 000	38 500	34 900	94 700	18 75	15 00	40 00	2 250	2 250	2 250	1 700
45	YAPI VE KREDİ BANKASI	600 000	600 000	257 600	310 900	487 800	75 00	20 00	15 00	4 200	5 000	5 500	3 750

Notlar: 1) Önemli Sermaye rakamları 30 Kasım 1978 tarihi itibarıyla düzenlenmiştir. 2) Parantez içindeki rakamlar zarar göstermektedir.

3) Kutuplu İyileştirme göstermektedir.

4) z.n. = zarar muhtebel; z = zarar.

Kaynak: MİNAS ve MEDAN Sermaye Piyasası Bülteni

SELENA

**HAZIR BANYO
VE
MUTFAKLARI**

İNTEMA

İNŞAAT ve TESİSAT MALZEMELERİ
YATIRIM ve PAZARLAMA ANONİM ŞİRKETİ

Büyükdere cad. Tam han 15/A kat.5 Şişli-İstanbul Tel.47 98 93 -47 98 94



kâğıdın ipeği, temizliğin gereği...

Sağlıklı temizliği arıyorsanız,
evde, işte, yolda,
emici, yumuşak SELPAK
sizin içindir.

Titiz olmakta haklısınız.
Sağlıklı, pratik,
ekonomik temizlik için
üretiliyor SİLEN mamülleri.

**SEL
PAK**

her yerde her zaman

silen

temizliğin simgesi...



İPEK KAĞIT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

İSTANBUL SANAYİ ODASINCA DÜZENLENEN Türkiye'nin 300 Büyük Firması ile İlgili ANKET SONUÇLARININ DEĞERLEMESİ

DR. AHMET YÜKSEL

İSTANBUL Sanayi Odası, ekonominin üretken kesimi olan sanayinin ulaştığı boyutları belli ölçülerde yansıtmak amacıyla önce İstanbul yöresinde 100 işletmede başlattığı anketi 1977 tarihinden itibaren ülke düzeyinde yapmış ve işletme sayısını 300'e çıkartmıştır.

İstanbul Sanayi Odası'nın bir yetkilisine göre, anketin ülke çapında yapılması ve işletme sayısının 100 den 300'e çıkartılmasının temel amacı; «sektörel dalgalanmaları daha sağlıklı izlemek, ankete katılmada özellikle kamu kuruluşlarında görülen istikrarsızlıkların neden olduğu genel değerlendirmedeki yanlışları alt düzeye indirmek düşüncesi» olarak ifade edilmektedir. Bu genel amaç içerisinde anket sonuçlarının, «..... sanayimizde kamu ve özel kesim olarak yapılan yatırımların, yaratılan işgücü ve katma değer in çalışma yöntemlerindeki ekonomik verimliliğin sektörler arası değerlendirilmesi olduğunu.....» vereceği ve «..... gerçekçi değerlendirmelere yardımcı olacakğı» umulmaktadır (1).

Ancak dikkatli bir inceleme, sözkonusu ankette toplanan bilgilerin

bu amaçların gerçekleştirilmesinde yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu çalışmada, anket bilgilerinin nitelik ve kapsam açısından yetersizlikleri ve sunuluşundaki eksiklikler, karşılaştırmalı bir yaklaşım içinde incelenmekte ve bazı öneriler ileri sürülmektedir.

Mevcut anket çalışmalarını, bu çalışmalardan elde edilen bilgileri ve bu bilgilerden ulaşılabilecek sonuçları bütünüyle değersiz saymak olanaksızdır; 1977 ve 1978 anket sonuçlarından bazı bilgiler elde edilebilmektedir.

1977 yılında üçyüz büyük firma sıralamasına girebilen işletmelerin 259'u özel kesim, 41'i kamu kesimi içindedir. 1978'de listeye giren kamu işletmelerinin sayısı 42'ye çıkmıştır.

1977'de 300 firma arasında yer alan 259 özel kuruluşun 242'si kârlı çalışmış, 9'u zarar etmiş, 8'i kâr zarar durumunu bildirmemiştir. 41 kamu kuruluşundan 29'unun 1977 yılını kârla, 8'inin zararlı kapattığı görülmektedir. «Üretimden satışlar» tutarlarına göre yapılan sıralamada, zararlı işletmelerin zararları düşüldükten sonra, işletmelerin bilanço kârı tutarları toplamının 432 milyon TL. kamu kesimi, geri kalan yaklaşık 12 milyar TL. özel kesim işletmelerince elde edilmiştir. Yalnız kâr eden firmaların toplam bilanço tutarları yaklaşık 14

(1) Nurullah Gezgın, «300 Büyük Sanayi Kuruluşunu Açıklarken», İstanbul Sanayi Odası Dergisi, 15 Ağustos 1979, Sayı 162, s. 5-6.

milyar TL.'dir. Bunun 1,9 milyar TL. 29 kamu kuruluşundan; 12,1 milyar TL. 242 özel firma tarafından yaratılmıştır. Ancak 8 kamu kuruluşunun zarar tutarları yaklaşık 1,5 milyar TL., 9 özel firmanın zarar tutarları 0,2 milyar TL.'dir. 300 firmada istihdam edilen toplam 333.550 personelden 142.880'i 41 kamu kuruluşunda, 190.670'i 259 özel firmada çalışmaktadır.

1978'de 300 büyük firma arasına giren 42 kamu kuruluşundan 31'i, 258 özel kuruluşdan ise 229'u kârlı çalışmıştır. 5 Kamu kuruluşu ve 12 özel firma zarar etmiş, diğer kamu kesimi ve özel kesim firmaları kâr zarar durumlarını bildirmemişlerdir. 300 firmanın 23,5 milyar TL. tutarındaki bilanço kârından yaklaşık 4,4 milyar TL. 42 kamu kuruluşu; 19,1 milyar TL. lık kısmı 258 özel firma tarafından oluşturmuştur. 300 işletmede istihdam edilen 371.850 personelden 164.745'i kamu kuruluşlarında, 207.105'i özel kesim işletmelerinde çalışmaktadır.

Bununla birlikte anket sonuçlarının, yukarıdaki özetlerinden elde edilen bu bilgilerin; mevcut anket çalışması ile ulaşılması amaçlanan hedefler, bilgilerin sunuluşu, niteliği, yararlılığı, kapsamı ve yeterliliği konularında tartışılması gereken önemli eksiklikleri vardır.

İstanbul Sanayi Odası'nın, Türkiye'nin 300 büyük firmasını belirlemek üzere yaptığı anket sonuçlarının sunulduğu sıralama tablosunda yer alan satış hasılatı, bilanço kârı, öz sermaye ve istihdam bilgilerinin yer aldığı sütunların sol ve sağ tarafında yer alan sıra numaralarının neyi ifade ettiği bilinmemektedir. Bu sıra numaralarının anlamları çeşitli açılardan yaklaşımlarla bulunmaya çalışılmakta, ancak yanıltıcı sonuçlara ulaşılmaktadır (?). Oysa sıralama tablosunun anlaşılmasını yeterli kilacak açıklamalar dipnotlarda gösterilebilir. Bu açıklamalar, yeri neresi olursa olsun, mutlaka yapılmalıdır. Diğer

yandan, sıralama tablosunda yer alan rakamların sıralandığı sütun başlıkları veya kavramları tabloya ek olarak açıklanmalıdır. Nitekim «üretimden satışlar» ve «satış hasılatı» terimleriyle neyin ifade edildiği dipnot olarak belirtilmesine karşın, bilanço kârı ve öz sermaye ile neyin ifade edildiği açıklanmamaktadır. Aslında muhasebe bilgisi olan ilgililerin bu bilgilerle neyin anlatılmak istendiğini bildiği varsayılabilir. Ancak ilgililerin çok ve çeşitli olması nedeniyle her ilgilinin bu terimleri anlayabileceğini varsaymak olanaksızdır. Diğer yandan, muhasebe alanındaki terim kargaşası içinde bir terimin herkes tarafından aynı şekilde anlaşıldığı da tartışmalıdır. Bu nedenle bilanço kârı ile vergiden önceki kârın mı, yoksa vergiden sonraki net kârın mı ifade edildiği belirlenmelidir. Aynı şekilde öz sermaye terimi ile, sadece hissedarlar sermayesinin mi, yoksa hissedarlar sermayesi ile birlikte dağıtılmayan kârların, çeşitli ihtiyaçların birlikte mi ifade edildiği açıklanmalıdır.

Yukarıdakiler, anket sonuçlarının mevcut sunuş biçimi içerisinde görüldüğümüz sözkonusu eksikliklerdir. Oysa işletme ilgililerinin çok ve çeşitli olması, daha fazla bilginin sunulmasını gerektirmektedir. Bu konuda Batı ülkelerinde aynı amaçla yapılan anketler ve yayınlanan sıralama tablolarından yararlanılabilecektir. A.B.D.'nde Fortune Dergisi tarafından yayınlanan ve A.B.D.'nin ilk 500 ve ikinci 500 büyük işletmesini belirleyen anket sonuçları bu konuda önemli bir örnek oluşturmaktadır⁽²⁾.

(2) Gerekli açıklamayı sağlamak üzere İstanbul Sanayi Odası ile yaptığımız bir telefon konuşmasında; her sıra numarasının, işletme sıralamasını, kendi sağında yer alan sütündeki bilgiler itibarıyla gösterdiği öğrenilmiştir.

(3) Fazla bilgi için bakınız: Fortune, June, 18, 1979, s. 156-184.

Bu örnekten esinlenerek, İstanbul Sanayi Odası'nın Türkiye'nin 300 büyük firması ile ilgili anket sonuçlarının sunulmasında, belli bir dönem sonunda yapılan sıralamada yer alan her işletmenin, bir önceki dönemde yer aldığı sıranın da belirtilmesi önerilebilir. Bu bilginin, işletmelerin gösterdiği olumlu veya olumsuz gelişmeyi çok genel boyutlarda göstermesi bakımından önemi vardır. Öte yandan her sektöre bir kod numarası verilmesinde ve sıralamaya giren her işletmenin hangi sektörde yer aldığından bu kod numaraları ile belirlenmesinden yarar umulmalıdır.

İşletme isimleri belirli ölçülerde sektör tayininde yardımcı olabilmektedir; yalnız isimlerden okuyucunun sektör tayini yapması yetersiz, sakıncalı ve yanıltıcıdır. İstanbul Sanayi Odası ilgililerinin, anket sonuçlarını esas alarak yaptıkları 300 büyük firmanın, mevcut sıralama tablosu bilgileri ve çeşitli oranlar itibariyle sektörlere göre dağılımlarını veren çalışmalar ise, sadece sınırlı amaçlar için yararlı olabilmekte; ancak, belirli bir sektörde belirli bir işletmenin durumunu görebilme olanağını vermemektedir. Buna rağmen 300 firma üzerinde yapılan bu ek çalışmaların, sınırlı da olsa, yararlılığını arttırmak için ayrı basılarda değil, sıralama tablosunun bir eki olarak aynı zamanda yayınlanması gerekmektedir (4).

Fortune dergisi'nin sunduğu sıralama tablosunda yer alan bilgiler ve bu bilgilerin sunulmuş düzeni Ek l'de görüldüğü gibidir. Sunulan tabloda yer alan terimlerin, kavramların ve oranların nasıl saptandığı ve sunulan bilgilerden yapılan tanımların

dışında özellik taşıyanlar, gösterdikleri ek veya eksik nitelikleri itibariyle sözkonusu bu tabloların dipnotunda açıklanmaktadır. Tabloda sunulan bilgilerden hisse başına kazanç, büyüme hızı ve pay sahiplerine sağlanan randıman bilgilerinin, özellikle sermaye piyasası ilgilileri bakımından ve sunulan diğer muhasebe bilgilerinin anlam ve yararlılığını arttırması bakımından önemi büyüktür. İstanbul Sanayi Odası'nın yaptığı anketin bu bilgilerin saptanmasına olanak verecek boyutlarda geliştirilmesi ve sonuçların Ek l'deki düzen ve kapsam içinde sunulmasıyla bu alanda yapılan çalışmalardan beklenen amaçlar belirli ölçüde gerçekleştirilebilir. Nitekim sunulan bilgilerin elde edildikleri ekonomik ortamın gerçeklerini yansıtıp yansıtmadıkları, sunulan bilgilerin yararlılığının belirlenmesini, ekonomik gerçeklere uygun bir sıralamanın yapılıp yapılmadığını, böylece amaçların gereken ölçülerde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini belirleyen en önemli ölçülerdir.

Fortune Dergisi'nin 500 büyük işletme ile ilgili sıralama tablosunda olduğu gibi, Türkiye'nin 300 büyük işletmesi ile ilgili hisse başına kazanç, büyüme hızı ve pay sahiplerine sağlanan randıman (verim) oranlarının da açıklanabilmesi için aşağıdaki yaklaşımlar izlenebilir.

Özsermayenin kârlılığı, vergiden sonraki kârların özsermayeye bölünmesi ile saptanabilir. Özsermaye rakamı olarak pasifte borçlar dışında kalan ve sermaye, yedekler olarak yer alan tüm rakamı kullanmak gerekmektedir (5).

Hisse başına kazanç ve pay sahiplerine sağlanan randıman (verim) oranlarının saptanmasında hisse senetlerinin nitelikleri büyük önem taşımaktadır. Aynı nitelikte his-

(4) Bu açıdan 1977 yılı sonuçlarının ve ek çalışmaların yayını ile ilgili zamanlama olumludur. 1978 yılında bu uygulamadan vazgeçilmesi çok zararlı olmuştur.

(5) Atilla Gönenli, İşletmelerde Finansal Yönetim, İşletme Fakültesi Yayını No. 78, II. Bası, 1978, s. 65-68.

se senetlerinin sözkonusu olduğu durumlarda yapılacak hesaplamalar oldukça kolaydır ve bu hesaplamalar rutin yöntemlerle yapılabilir. Ancak, ülkemiz uygulamasında A, B ve C gibi ayrı grup hisse senetleri bulunduğu ve hangi grubun imtiyazlı, hangi grubun ise adı olduğunun belirlenmesi hayli güç olduğundan, bu analizlerin sağlıklı ve anlamlı bir biçimde yapılması çok güç olabilmektedir. Bu nedenle her grubun kâr payının ve yatırımlarının veriminin belirlenmesi yerine genel bir kâr payı ve verim yüzdesinin saptanması benimsenebilir.

Genel olarak hisse başına kazanç veya kâr payı, Kurumlar Vergisi çıktıktan sonraki toplam dağıtılabilir kârlar tutarının, eldeki çeşitli nitelikteki hisse senetlerine belirli ağırlıklar verilerek ulaşılan hisse senedi sayısına bölünmesiyle saptanabilir. Böylece ulaşılan hisse başına kazanç bilgilerinden hareketle, istenildiği kadar yıl için büyüme hızları :

$$g = 100 \sqrt[n]{\frac{HBK_n}{HBK_0}} - 100$$

formülü ile (6) bulunabilmektedir. Formülde «g» büyüme hızını ifade etmektedir. Örneğin, 1968 yılında Hisse Başına Kazanç 141 TL., 1978 yılında Hisse Başına Kazanç 263 TL. ise, 10 yıllık dönem itibarıyla büyüme hızı; $n = 10$, $HBK_n = 263$ TL., $HBK_0 = 141$ TL. olduğundan;

$$g = 100 \sqrt[10]{\frac{263}{141}} - 100$$

$g = 6.43$ 'dür. Diğer bir ifade ile yılda % 6.43 dür.

Pay sahiplerine sağlanan randıman, yatırımların kârlılığı veya verimliliği yüzdesinin saptanmasında da aşağıdaki yol izlenebilir (7) :

$$P_0 = \sum_{t=1}^n \frac{D_t}{(1+r)} + \frac{P_n}{(1+r)}$$

$P_0 = t$ döneminde hisse senedinin fiyatını,

$n =$ dönemlerin sayısını,

$D_t = «t = 1»$ den n dönemine kadar her dönem sonunda hisse başına dağıtılan kâr payını,

$P_n = n$ 'inci dönem sonunda hisse senedinin cari fiyatını,

$r =$ pay sahiplerine sağlanan randıman (verim) yüzdesini ifade etmektedir.

Bu formülde, 300 büyük işletmenin, sıralama tablosu amaçları için bulunması gereken bilgi «r» bilgisidir. «r» değeri yıllık olarak hesaplanabileceği gibi, «n» yıllık dönemler için de hesaplanabilmektedir. Ancak formülden de anlaşılacağı gibi gerçek sonuçlara ulaşabilmek için gerçek değerlerin kullanılması gerekmektedir. Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu Batı ülkelerinde gerçek değerleri elde etme ve kullanma olanağı fazla iken; ülkemiz açısından aynı nitelikte bilgileri sağlama olanağı bazen sınırlı, genellikle olanaksızdır. Bu konuda güçlü, dağıtılan hisse başına dividant tutarlarının saptanabileceğine dair iyimserliğimize rağmen, « P_0 » ve « P_n » değerinin elde edilmesinde karşılaşılmaktadır. «r» değerini hisse senedinin satın alındığı dönemden itibaren hesapladığımızda « P_0 » değerinin elde edilmesi bir sorun olmaktadır. Ancak bunun dışındaki dönemler için gerek « P_0 » gerek « P_n » değerlerinin, sözkonusu hisse senetlerinin sermaye piyasasında sözkonusu dönemlerde işlem görmemesi halinde, gerçekçi bir yaklaşımla, elde edilme olanağı sınırlıdır. Hele, hisse senetleri sermaye piyasasında işlem görmeyen veya borsa oyunları

(6) Feridun Özgür, Ticari Hesap ve Mali Cebir, İşletme Fakültesi Yayını No. 87, V. Bası, 1979, s. 101.

(7) James C. Van Horne, Financial Management and Policy, Prentice Hall, London, 1972, s. 15-19.

ile hisse senedi fiyatlarının kolaylıkla kontrol edilebildiği ülkemiz uygulamasında gerçekçi «r» değerlerinin saptanması büyük güçlük göstermektedir. Fakat böyle bir güçlük sözkonusu bilginin saptanmasında vazgeçilmesini gerektirmemelidir. Bu konuda atılacak adımlarla, çeşitli olumlu uygulama yaklaşımlarının geliştirilebilmesi sağlanabilecektir.

İşletmeler itibarıyla sunulan sözkonusu bilgilerin sektörler itibarıyla bir değerlemesini yapabilmek için, sektör medyanlarının ek tablolarda belirtilmesi daha tarafsız yorumların ve analizlerin yapılması olanağını verecektir.

Şimdiye kadarki konuya yaklaşımımız, normal ekonomik koşullarda ve geleneksel muhasebe uygulamasının ilkelere göre yapıldığı bir ortamda Türkiye'nin 300 büyük işletmesiyle ilgili bilgilerin neler olması gerektiği ve nasıl sunulması gerektiği yönünde olmaktadır. Oysa, aslında içinde yaşadığımız enflasyon ortamında sunulan bilgilerin ekonomik gerçekleri yansıtmayı yansıtmadığı çok daha büyük önem taşımaktadır.

İkelere uygun geleneksel muhasebe uygulamasının tartışmalı olduğu ülkemizde, sunulan mevcut bilgilerin güvenilirliği tartışma konusu olabilmektedir⁽⁸⁾. Diğer yandan, ilkelere uygun dahi olsa, geleneksel muhasebe uygulamasının, enflasyon koşullarında ekonomik gerçekleri yansıtmakta yetersiz kaldığı bir gerçektir. Bu sözkonusu yetersizlik enflasyon hızının % 3 olduğu ekonomilerde bile geçerli görülüyorken⁽⁹⁾, enflasyon hızının % 70'lere ulaştığı ülkemizde aksini savunmak olanak-

sızdır. Bu nedenle, 300 büyük işletmenin seçiminde ve sıralamasında daha gerçekçi olabilmek için enflasyonun etkisinin sıralamaya esas alınan bilgilere yansıtılması vazgeçilmez bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Sıralamaya gerek toplam satışların, gerek üretimden satışların esas alınması halinde, bu bilgilere enflasyon etkisinin yansıtılarak veya yansıtılmadan yapılacak sıralama, satışların esas alındıkları dönem içinde dengeli bir dağılım gösterdikleri takdirde bir sapma göstermeyecektir. Fakat satışlar dönem içinde dengeli bir dağılım göstermiyorsa, her iki durumda ortaya çıkan sıralamada farklılık olasılığı büyüktür. Ancak enflasyonun etkisinin yansıtıldığı satış bilgilerinin esas alınması sıralamayı ister değiştirsin, ister değiştirmesin; satışlar hakkında ekonomik gerçeklerin yansıtılması bakımından önemlidir. Öte yandan enflasyon etkisinin diğer sıralama tablosu bilgilerine yansıtılması, aynı yönde, ekonomik gerçeklerin sunulması bakımından önemli iken, bu bilgiler itibarıyla yapılacak sıralamaları da her durumda büyük ölçüde etkileyecektir.

Konuya sıralama açısından çok ekonomik gerçeklerin sunulması açısından bakıldığında, sıralama tablosu bilgilerinin yanıtıcı niteliği, genel bir yaklaşım içinde, gösterilebilmektedir. Böyle genel bir yaklaşım içinde kâr bilgisine bakılacak olursa, 1977 yılından 1978 yılına toplam bilanço kârındaki artış oranı 300 işletme için % 89 dolayındadır. Özel kesim işletmeleri için aynı dönemde bilanço kârındaki artış oranının yaklaşık % 57, kamu kesimi işletmeleri için % 90 olduğu görülmektedir. Oysa aynı dönemin enflasyon oranının O.E.C.D.'ye göre % 60, İstanbul Ticaret Odasına göre % 71 olduğu ifade edilmektedir. Enflasyonun etkisi dikkate alınmadan ulaşılan nominal değerler üzerinden saptanan kâr artış oranları, enflasyonun yansıtıldığı reel değerler

(8) Mustafa A. Aysan, «Enflasyon ve Mali Tablolar Analizi», Enflasyonda Sevk ve İdare Semineri, Türk Sevk ve İdare Derneği, İstanbul 1975, s. 49.

(9) Louis Mullen and Henry A. Rifkin, «Inflation Accounting is Needed Now?», Georgia CPA, 1974-75, s. 4.

üzerinden saptanmış olursa, aslında 300 büyük işletme için toplam bilanço kârındaki artış % 19 dur. Özel kesim işletmeleri için ise % 13 dolayında bir azalış, diğer ifade ile zarar sözkonusu olmaktadır. Kamu sektörü işletmeleri için reel kâr artışı oranı, yine aynı yaklaşımla, % 830 dolayındadır. Gerek 300 büyük işletmenin tamamı bakımından, gerek özel sektör işletmeleri bakımından büyük farklılık gösteren bu sonucun nedenleri sıralama tablosunda sunulan ek bilgilerle mutlaka açıklanmalıdır.

Kaldı ki, enflasyonun etkisinin böyle genel bir yaklaşımla sonuçlar üzerine yansıtılma olanağı sözkonusu değildir. İşletmelerin farklı finansal ve ekonomik yapıları, izlenen farklı finansman ve yönetim politikaları, sabit varlıkların yaşı ve izlenen amortisman politikaları gibi birçok nedenin sonucu olarak enflasyonun faaliyet sonuçları üzerine etkisi, işletmeden işletmeye farklılık göstermektedir. Nitekim, olanaklarımız ölçüsünde bulabildiğimiz çeşitli işletmelere ait 1977 faaliyet raporlarından yararlanarak 15 işletme için yaptığımız bir araştırmanın sonuçlarına göre; 15 işletmeden 7'sinin saptanmış reel dönem kârlarının, raporlanmış dönem kârlarına göre, raporlanmış kârın % 1'i ile % 163'ü arasında değişen tutarlarda az olduğu görülmektedir. Söz

konusu 7 işletmeden 6 tanesinde reel dönem kârlarının raporlanmış dönem kârlarından az olmasına rağmen, işletmeler sözkonusu dönemi yine kârlı kapatmışlardır. Ancak bir işletmede düzeltme sonuçları zarar göstermektedir. Raporlanmış dönem kârının 100 TL. olduğunu ifade ettiğimizde, bu işletmenin enflasyonun etkisinin yansıtıldığı faaliyet sonuçlarına göre (163) TL. zarar ettiği saptanmıştır. İncelemeye konu alınan diğer sekiz işletmeden yedisinin reel dönem kârlarında, raporlanmış dönem kârlarının % 11'i ile % 50'si oranında artış görülmektedir. Bir işletmede ise (100) TL. olarak ifade edilebilen dönem zararı % 77 lik bir azalış göstererek (23) TL.'na düşmektedir⁽¹⁰⁾. Araştırmamızda incelemeye konu alınan işletmelerden bazıları 1977 yılı 300 büyük işletme sıralamasında yer almaktadır. Bu işletmelerle ilgili özet bilgiler Tablo I'de görüldüğü gibidir.

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi, sadece sözkonusu altı işletmeyi dikkate aldığımızda, hem reel bilanço kârlarında, hem de bu kâra göre sıralamada değişmeler o-

⁽¹⁰⁾ Fazla bilgi için bakınız: Ahmet Yüksel, «Gerçekte Zannettiğiniz Kadar mı Kazandınız?», Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Aralık 1979, sayı 12, s. 53.

TABLE I

1977 Yılı 300 Büyük İşletme Sıralamasına Giren 6 İşletmenin Nominal ve Reel Kâr Tutarları ve Reel Kârların Sıralamaya Etkisi

No.	Bilanço Kârı (Milyon TL)	Sıra No.	Artış-Azalış (%)	Reel Bilanço Kârı (Milyon TL)	Sıra No.
1	35.6	F	33	47.5	F
2	59.0	E	(16)	49.8	E
3	69.8	D	20	83.4	C
4	80.2	C	(27)	58.9	D
5	124.3	B	29	160.7	B
6	200.3	A	33	266.8	A

labilmektedir. 300 işletmenin tamamı için yapılabilecek bir araştırmanın, sonuçları daha büyük boyutlarda değerlendirileceği savunulabilir. Bu nedenle ekonomik gerçeklerin sıralama tablosu bilgilerine yansıtılması, hatalı yorumların yapılmasını ve hatalı yargılara ulaşılmasını önlemek amaçları bakımından vazgeçilmez olmaktadır.

Enflasyon etkisinin yansıtılması ile ortaya çıkan sözkonusu değişmelerin sadece kâr bilgisi ile ilgili olduğu düşünülmemelidir. Kâr bilgisinin esas alındığı diğer tablo bilgilerinin doğrudan değişiklik göstermesi yanında, enflasyonun etkisinin yansıtılmasının bir sonucu olarak varlıklar ve özsermaye bilgilerinin de değişmesi sözkonusudur. Özellikle varlık ve özsermaye ile ilgili olarak ortaya çıkacak değişmeler, reel değerler üzerinden yapılacak finansal ve ekonomik yapı analizlerini olumlu veya olumsuz yönde etkileyecektir. Çok genel bir yaklaşımla ortaya çıkan tablo şöyledir: 1972 yılından 1978 yılına kadar geçen dönemde yatırım malları fiyatları yaklaşık üç katına çıkmıştır. Bu sözkonusu 300 işletmenin nominal olarak gözükene yaklaşık 150 milyar TL. tutarındaki sabit tesislerini bugün yeniden kurmanın maliyetinin 450 milyar TL. tutarında olduğunu göstermektedir. Bu tutardan yedi yıllık (1972 - 1978) yaklaşık % 10 oranı ile saptandığı varsayılan 105 milyar TL.'lik birikmiş amortisman tutarının indirilmesi halinde (150 milyar TL. \times % 10 = 15 milyar \times 7 = 105 milyar TL.) 300 işletme itibariyle yaklaşık 300 milyar TL. tutarında olumsuz bir yekün ortaya çıktığı, diğer bir ifade ile sermayenin korunmadığı gibi, makro açıdan net zarar edildiği görülmektedir (11). Bununla bera-

ber tek tek işletmeler itibariyle aynı yargıya ulaşmak olanaksızdır. Ancak bu yaklaşımımız İstanbul Sanayi Odası'nın yaptığı anket çalışmasının sınırlı ve yetersiz olduğunu ifade ederken, anket sonuçlarının da yanıltıcı ve yararsız olduğunu vurgulamaktadır. Amaç, yapılan böyle bir çalışmanın belirli hedefler için değil, çeşitli ilgililer bakımından çok yönlü hedefler için yapılabilmesi ve bunun sosyal bir sorumluluk olarak benimsenebilmesidir. Bu sosyal sorumluluğun yerine getirilmesinde güçlükler vardır. Enflasyonun etkisinin tüm işletme bilgilerine tek tek yansıtılması teknik ve finansman olanaklarını gerektirmektedir.

Ancak bazı basitleştirici varsayımlarla, kullanılabilir kestirme yöntemlerle yine de gerçeğe yakın bilgilerin sağlanması olanağı bulunmaktadır. Bu yaklaşımlarla yaklaşık da olsa gerçeğin sunulması, «yaklaşık da olsa doğru olmak tamamen yanlış olmaktan iyidir» anlayışı içinde yararlı bilginin sunulmasında bir adım olacaktır. Kaldı ki, anket çalışmalarının geliştirilmesi, enflasyon etkisinin anket sonuçlarına yansıtılması ve bu alanda elde edilecek bilgilerin yararlılığının artırılmasında; ülkemizde kendilerine anket çalışmalarının yaptırılabilirliği veya bu çalışmalarda kendilerinden yardım sağlanabilecek yeterlilikte uzman kişi ve kurumlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımda sağlanacak hizmetlerin yanında, bilanço ve kâr zarar için standard örnek tabloların hazırlanması, bilanço ve kâr zarar bilgilerinin açıklanmasında yaygınlık kazandırılması için gösterilecek çabalar sözkonusu çalışmaların verimliliğini artıracaktır.

Sosyal sorumluluğun diğer bir yanı, ülkemizde henüz uygulama alanı bulamamış olan enflasyon muhasebesinin uygulanabilmesi için gerekli kamu bilincinin yaratılması ve hükümetlerin bu konuya ilgisinin çekilmesi olmalıdır.

(11) «Türkiye'nin 300 Büyük Firmasının Yayınlanan Anket Sonuçları ile İlgili Görüşlerimiz», İstanbul Ticaret Odası'nın yayınlanmamış raporu.

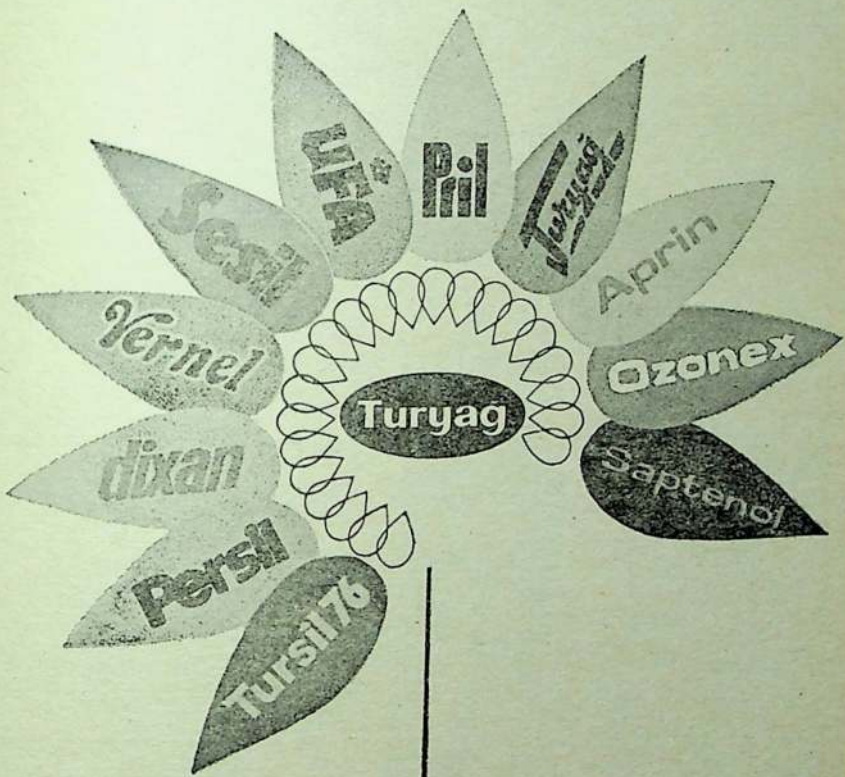
E K I
Fortune Dergisi'nin, A.B.D.'nin 500 Büyük İşletmesini Belirleyen
Anket Sonuçlarında Elde Edilen Bilgiler ve Bu Bilgilerin Sunuluş Düzeni*

Sıra No.	Firma Adı	Satışlar (000 TL.)	Sıra No.	Net Kâr	Sıra No.	Özsermaye (000 TL.)	Sıra No.	Net Kâr Oranı (%)		Sıra No.
								Satışlara Göre (%)	Özsermayeye Göre (%)	

Hisse Başına Kazanç 19 A	Büyüme Hızı (10 Yıllık) (%)	Sıra No.	Pay Sahiplerine Sağlanan Rant (%)	Sıra No.	Sektör Kod No.

(*) Tu tablo düzeni için bakınız: Fortune, June 18, 1979, s. 157.

Dergi'nin Notu: Gerçekte tabloda tüm başlıklar tek sıraya sunulmaktadır. Ancak sayfaya sığdırma güçlüğünden, tablo ikiye bölünmüştür.



nebatî yağ sanayiinde **öncü.**
yıkama maddelerinde

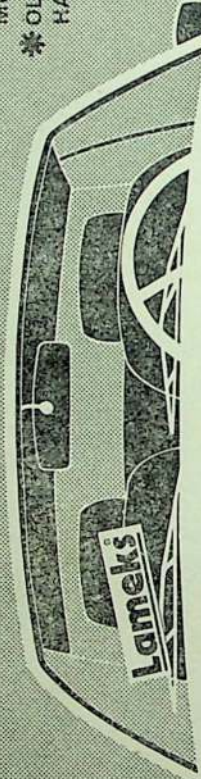
60 yılı aşkın tecrübe...

uzman kadro. **Turyag**

Türkiye Yağ ve Mamulâtı A.Ş. İZMİR

Lamexs oto camları yolda bırakmaz!

- * OPTİK KALİTE
- * YÜKSEK DARBE
DİREKTEMEYİ
- * OLCU VE KALIP
HASSASİYETİ



POLYVİNYL BUTYRAL (PVB)

CAMLA EN İYİ BİRLEŞEN BİR
PLASTİK BAĞLAYICI ELEMANDIR.
POLYVİNYL BUTYRAL YIRTIL
MAZ, KOPMAZ, ESNEKTİR,
KUVVETLİDİR, Lamexs, EMNİ
YETİNİ BUNYESİNDEKİ ULUS
LARARASI STANDART
KALINLIKTAKİ PVB FİLM'DEN
ALIR.

Sertleştirilmiş oto camları kırılınca bir anda önünüzü göremez, güç durumunda kalırsınız. Anında yumrukla kırıp, durmak için uygun bir yer bulunmaz gerekirse... ve bu saniyeler içindeki kötü ihtimalleri her sürücü çok iyi bilir.

Bundan sonrası ise bir dramdır, hele uzun yoldaysanız. Çok katlı Lamexs Oto Emniyet Camları fakıldır. Dağılmaz. Önünüzü daima göre bilirsiniz. Dağılmayı camlar arasındaki PVB koruyucu film tabakası önler. Güvenle sürebilirsiniz otonuz Lamexs sizi yolda bırakmaz.

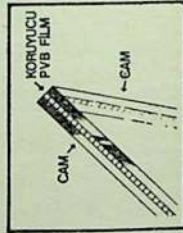
Çok katlı Lamexs Oto Emniyet Camları fakıldır. Dağılmaz. Önünüzü daima göre bilirsiniz.

Genel Dağıtım :

Lamexs
ARACINIZDA CAN GÜVENLİĞİ

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonuşu Cad. No. 73 Nişantaşı - İSTANBUL
Tel : 47 06 66 - 46 80 27



EUROMONEY

İsviçre'nin Esrarengiz Özel Bankaları

DERLEYEN : HÜLYA KABAALIOĞLU

PARASININ sağlamlığı ve tarafsız bir ülke oluşu İsviçre'yi önemli bir bankacılık ve yatırım merkezi haline getirmiştir. Az sayıda olan ve kökleri yüzyıllar öncesine giden bazı özel bankalar İsviçre bankaları arasında yer almakta ve esrarengiz bir hava yaratmaktadır. Gizlilik içinde çalışan, gösterişten kaçan ve müşterilerinin kimliklerini bir sır olarak saklayıp paraları çeşitli yatırımlarda kullanan bu bankaların, dünya bankacılığında özel bir yeri vardır. Euromoney Dergisi'nin İsviçre'ye giden muhabirleri bazı bankacılarla görüşmeyi başarmış ve 1979 Kasım sayısında bu esrarengiz dünya tanıtılarak açıklığa kavuşturulmuştur.

Gizliliğin Başlaması

İsviçre bankacılığında gizlilik Katolik Fransa'ya yakın oluşu nedeniyle Cenevre'de başlamıştır. Protestanların Fransa'dan kaçıp Cenevre'ye sığınmaları ilk olarak 1552'de olmuştur. 1685'de XIV. Lui protestanlara zulmetmeğe yeniden başladı. Protestanlar beraberlerinde altın da taşıyorlardı. Ancak, altın sınırda kolaylıkla yakalanıp el konulabiliyordu. Bu nedenle daha zekice yollar bulunması gerekiyordu. İsviçreliler Fransa'nın İsviçre'ye en yakın büyük şehri Lyon'da başpiskoposa ve valiye rüşvet ve

rerek ticarete özel haklar sağladılar. Bazen aile birbirinden ayrılıyor ve ailenin bir üyesi katolik olarak Fransa'da kalırken, diğerleri Cenevre'ye gidiyordu. Fransa'da kalan kişi para transfer işlerini düzenliyordu. Para İsviçre'ye geldiğinde ise sahipleri bir sorunla karşı karşıya kalıyorlardı. Ülkede yatırım yapacak ölçüde sanayi gelişmemişti. Daha büyük bir ülke bulmak gerekiyordu, ki bu ülke Fransa olabilirdi. Katolikler, kendilerinden gizlice kaçınan paraları birkaç Cenevreliden ödünç olarak alıyorlardı. Böylece Kral'ın yurt dışındaki askerleri için ödediği tutar, faizlerle ve komisyonlarla bir kat daha artmış oluyordu.

Ancak, diğer Cenevreliler kendilerine işkence yapan askerlerin paralarının protestanlarca sağlandığını duyunca ayaklandılar. 1702'de XIV. Lui'ye para sağlamamak için yemin ettiler; ama, aslında bu işi gizlice yapmayı sürdürdüler.

Fransa'nın uğradığı yenilgiler döviz işiyle uğraşanlar arasında birçok iflâsa ve Cenevre'deki yönetimde karışıklığa yol açtı. İflâsa uğrayan kişi meclisdeki yerini bırakmak zorundaydı. Bu tür karışıklıkları önlemek için şehrin yöneticileri ticaret kanunlarını bir sisteme bağladılar. 1713 tarihli ye-

ni bir kanuna göre; «Yatırım simsarlarının referans amacıyla bütün işlemlerin doğru olarak kayıtlarını tutması ve meclis emri olmadıkça adına iş yaptıkları kişilerin dışında bu kayıtları kimseye vermemeleri» şart koşulmuştur.

Cenevre o sırada İsviçre Konfederasyonu'na bağlı olmamakla beraber, İsviçre bankacılığında gizliliğin başlangıcı bu şekilde olmuştur. Daha sonraları bankacılıktaki gizlilik tüm İsviçre için yasallaşmıştır. Naziler için bir Alman vatandaşının yurt dışında gizli olarak varlığının bulunması büyük suçtu. Bir Gestapo ajanı 1934'de Zürih'de yerleşti ve bazı memurlara rüşvet vererek bankalarda Alman isimleriyle hesaplar açmağa başladı. Bu konuda uyarılmayan bankalar verilen isimde bir hesabın zaten mevcut olduğunu belirtiyorlardı. Birkaç gün Sonra Almanya'dan hesabın kod numarasını tam olarak veren bir telgraf gelir ve paranın geri gönderilmesi istenirdi. İsviçre Ulusal Meclisi 8 Kasım 1934 tarihli Banka Kanunu'nu kabul ederek mesleki gizliliğe aykırı hareket eden veya teşvik eden her banka personeli için 50.000 İsviçre frangı para veya altı aylık hapis cezası koymuştur.

Numaralandırılmış banka hesabı bankada sadece bir veya iki kişinin, müşterinin kimliğini bilmesi için ortaya konulmuştur. Gestapo ajanının kü-

çük memurlara rüşvet vermesi de böylece yarar sağlamayacaktır.

Ancak mevduat sahibi, mirascılar ve numarayı bilen herkes öldüğünde ne olacaktır? Aslında bu durumla İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra karşılaşmıştır. Mirascıları dikkatle araştıran İsviçre bankacıları izlerin toplama kamplarında son bulduğunu görmüşlerdir. Kanuna göre eğer 20 sene içinde sahip çıkan olmazsa para bankanın olur. İsrail'e göre yahudilerin İsviçre bankalarındaki sahip çıkılmamış paraları en azından 30 milyon dolardır. 1962'de bir kanunla işkenceye uğrayan yabancıların yatırdığı ve sahip çıkılmamış paralar hakkında bankalardan bilgi istenmiştir. Bunun üzerine açıklanan hesaplar 1050 taneyi, toplam tutar 2 milyon doları bulmuştur. İsrail tutarı gü-lünç ölçüde düşük bularak itiraz etmiştir, ancak bunu nasıl ispat edecektir?

Günümüzdeki Özel Bankalar

İsviçre'nin özel bankacılarından biri; «Biz özel bankalar değil, özel bankacılarız.» demiş ve bütün ortakların kişisel sorumluluklarının sınırsız olduğunu belirtmiştir. Bu tanım bir bankanın normal işlevlerini kapsamaktadır. Arasına müşterilerden birine kısa-vadeli likidite sorunları için verdikleri dışında kredi vermezler. Yaptıkları iş esas olarak portföy yönetimidir.

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır



Son yıllarda İsviçre'nin özel bankalarının sayısı 49'dan 23'e düşmüştür. Bunlardan biri limited şirket olmuş, biri iflâs etmiştir. Bir banka ise Swiss Bank Corporation tarafından alınmıştır. Cenevre'deki bankalardan kurucu aileler tarafından yönetilenlerin sayısı sadece 2 tanedir. Bu bankaların sayılarının azalmasına karşılık faaliyetlerindeki canlılık devam etmekte ve hatta artmaktadır. «Tablo l'de» İsviçre'deki 23 özel banka, çalışanların sayısına göre sıralanmıştır.

Euromoney Dergisi'nin muhabirleri Nicholas Faith ile Alison Macleod'un Cenevre'de görüştüğü bankacıardan bazıları, bir gazeteciyle daha önce hiç konuşmamıştı. Ancak müş-

terileri hakkında kendilerine soru sorulmayacağından emin olur olmaz serbestçe konuştular. Cenevre'deki ve Neuchatel'deki iki bankacı herhangibir açıklamada bulunmaktan kesinlikle kaçındı.

Cenevre nüfusunun yarısı katolik olmakla beraber, bankaların meydana getirdiği bir birlik olan «Groupment des Banquiers Prives Genevois»'ın bütün üyeleri protestandır. Diğer yörelerde katolik - protestan ayırımı Cenevre'de olduğu kadar belirgin değildir.

Özel bankacılar ve aile bireyleri hem iş hayatlarında hem de özel hayatlarında sade, dürüst ve ihtiyatlı kişilerdir. Bunlardan birinin iflâsı her-

EUROMONEY

Banka ve Ekonomik Yorumlar often publishes articles from Euromoney magazine. Euromoney is the leading journal of the world's capital markets. It covers all aspects of international finance. Why not order your own copy now by filling in the coupon and sending it with your cheque for US\$ 75 (one year's subscription) to

William Grandy, Euromoney Publications Limited, Nestor House Playhouse Yard, London EC4V 5EX, U.K.

I wish to become a subscriber to Euromoney magazine. My cheque for US \$ 75 (one year's subscription) is enclosed.

Name :
Company :
Address :
Country :
Signature :

EUROMONEY

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, EUROMONEY Dergisi'nden alıntılar ve çeviriler yapıp yayınlamaktadır. EUROMONEY Uluslararası Sermaye Piyasaları'nın en ünlü dergilerindedir.

Uluslararası Finansal Pazarları bütün yönleri ile ele alan bir dergidir. Yıllık abone bedeli 75 dolar olan bu dergiye abone olmak için aşağıdaki adrese başvurabilirsiniz :

William Grandy, Euromoney Publications Limited, Nestor House Playhouse Yard, London EC4V 5EX, U.K.

EUROMONEY Dergisi'ne abone olmak istiyorum. Yıllık abone bedeli olan 75 dolar tutarındaki çek ilişktir.

İsim :
Şirket :
Adres :
Ülke :
İmza :

halde istisna olarak kabul edilebilecektir. Leclerc & Cie 1977'de iflâs etmiş ve Robert Leclerc müşterilerini 400 milyon İsviçre fransı (235 milyon \$) zarara uğratmıştır. Halen tutuklu olup yargılanmayı bekleyen Robert Leclerc'in durumunu İsviçre Banka Komisyonu şöyle açıklamıştır:

Bir Cenevre özel bankası olan Leclerc & Cie daha önceden de giriştiği bazı gayri menkul yatırımları nedeniyle Komisyon'un dikkatini çekmişti. 1976 yılı sonunda ortağı Robert Leclerc'e vermiş olduğu önemli ölçüdeki krediyi geri alması bankadan istenmişti. Banka bu emre uyulduğunu resmen bildirdi. Daha sonra kredinin, müşteri fonları ile finanse edilen

yabancı bir paravan şirkete devredilmiş olduğu ortaya çıkarıldı.

Robert Leclerc'in maddi güçlükler içinde olduğu söylentileri çıkınca durumla ilgili gerçeklerin doğruluğunun saptanması Leclerc & Cie Bankası'nın yasal denetim organından istendi. Soruşturma bankanın yönetiminde bazı yolsuzlukları ortaya çıkardı ve aşırı bir borçluluk tehlikesi görülerek bankadan faaliyetlerini bir süre için durdurması istendi. Leclerc & Cie ödemelerin ertelenmesi için başvurdu. Daha sonra bu başvuru konkordatoya çevrildi ve kabul edildi.

Leclerc & Cie Bankası'nın iflâs etmesi diğer bankaları ve özellikle sorumlulukları sınırsız olduğu için tek



Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dehşetli ve hericî bütün bankacılık işlerinizde



1976 yılına

Banka : 41

tek her bankacıyı korkuttu. Bu olaydan sonraki gün bankacılar erkenden bankalarına giderek paralarını çekmeye gelecek müşterilerini beklemeye başladılar. Ancak gelen birkaç kişi iflas eden bankanın eski müşterileri oldu. Dışardan bakıldığında özel bir banka ile herhangi bir diğer İsviçre bankası arasındaki fark belirli olmadığı için, Cenevre özel bankacılarının düştüğü bu utanç verici durum müşterileri etkilememiştir. Birkaç gün sonra Crédit Suisse bir basın toplantısı düzenleyerek Chiasso şubesinin düşünülenin dört katına varan tutarda -1 milyar İsviçre frangı- zarar ettiğini açıklıyordu. Chiasso skandalı Leclerc skandalını gölgede bıraktı. Olay Cenevre dışına yayılmamıştı; ama Leclerc ortaklarından biri intihar etti. Diğer eski bir ortak Fransa'da

esrarengiz şekilde ölülmüş olarak bulundu. Leclerc'in kendisi ağır bir ameliyat geçirdi ve ancak 1978'de tutuklandı.

İsviçre Bankalar Birliği artık kurulları sıkılaştırmıştır. Yatırım yapması için parasını bankaya yatıran kişi bunu yazılı olarak yapacak ve tek kişiye değil, tüm bankaya vermiş olacaktır. Gayrimenkule, kıymetsiz maddelere ve ticari mallara yatırım, eğer müşteri bunun için özel yetki verirse gerçekleşir. Bu yollarla, müşterinin borca sokulması önlenir.

Her bankanın yatırım politikası diğerinden farklıdır. Hatta aynı banka içinde eskiden ortakların da ayrı yatırım politikalarına göre çalıştıkları söylenmiştir. Paranın kişilere değil bankalara verilmesi için getirilen düzenleme bunu önlemeye yöneliktir.

TABLO I
İsviçre'deki Özel Bankalar

Yeri	Kuruluş Tarihi	Personel Sayısı
Pictet & Cie	Cenevre 1805	300
Lombard & Odier & Cie	Cenevre 1798	250
J. Vontobel & Co	Zürih 1936	210
A. Sarasin & Cie	Basle 1900	190
	(Zürih'de Şube)	
Hentsch & Cie	Cenevre 1796	180
Darier & Cie	Cenevre 1837	140
Rüd, Blass & Cie	Zürih 1925	70
Bordier & Cie	Cenevre 1844	70
La Roche & Co	Basle 1787	60
Rahn & Bodmer	Zürih 1750	60
Tardy, Baezner & Cie	Cenevre 1914	55
E. Gutzwiller & Cie	Basle 1940	45
Piguet & Cie	Yverdon 1856	40
Wegelin & Co	Saint-Gall 1741	35
Gonet & Cie	Cenevre 1845	35
Mirabaud & Cie	Cenevre 1819	20
Chollet & Roguin & Cie	Lozan 1882	20
H. Sturzeneger & Cie	Basle 1920	20
Hofstetter, Landolt & Cie	Lozan 1780	20
Hugo Kahn & Co	Zürih 1923	15
Falck & Cie	Luzern 1875	15
Mourgue d'Algue & Cie	Cenevre 1976	10
Bonhôte & Cie	Neuchatel 1815	10



SIZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SIZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

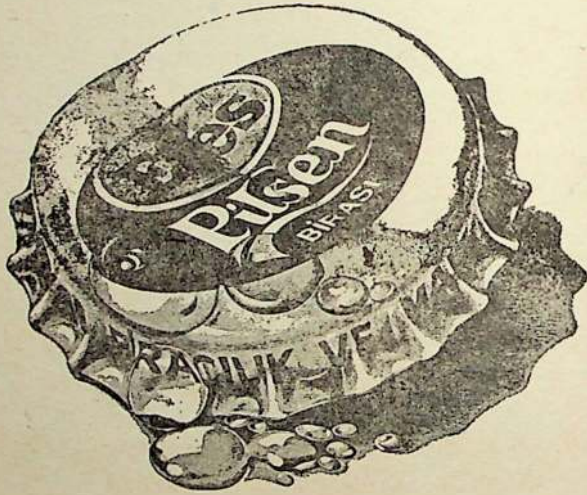
**ANADOLU
BANKASI**

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.66 2215 Tlx.22 639 Pima-TR



**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**



ASBESTLİ ÇİMENTO

YÜKSEK TAZYIKLI **BORU**' LARI
DÜZ ve OLUKLU **LEVHA**' LARI

ELYAFLI ÇİMENTO SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

MERKEZ :

Cumhuriyet Cad. 255
HARBIYE - İSTANBUL

ANKARA Bürosu :

Şehit Teğmen Kalmaz Cad.
İçel Apt. 26/4
ULUS - ANKARA

Tel: 48 41 70












Tel : 11 22 78

SERMAYESİ : 300.000.000 TL.

Kurtkaya Holding A.Ş.

Kendi sahalarında herbiri ayrı ayrı lider olan en güçlü sanayi ve pazarlama firmalarını bünyesinde toplamış gerçek anlamda bir sermaye holdingidir.

BAĞLI KURULUŞLAR

	ERKA BALATA VE OTOMOTIV SANAYII A.Ş. 1953 yılında kurulan ve bugün 27.000m ² lik kapalı alanda 30 dan fazla mühendis nezaretinde 1000 e yakın işçinin çalıştığı Erka işletmelerinde: Fren, debriyaj ve endüstri balataları, balata perçinleri, Erkalit contalık levhaları mamulleri üretilmektedir.		BASAĞ TICARET VE SANAYI LTD. ŞTİ. Oto yedek parça ve aksesuarlarını başarıyla dağıtan güçlü ve sürekli gelişim içinde olan bir pazarlama kuruluşudur.
	KURTKAYA OTO SANAYI VE TİCARET A.Ş. 15 bin çeşit mamulu, 7 satış merkezindeki 200 u aşan personeli ve Türkiye sathında yaygın ve geniş dağıtım teşkilatı şirketimiz, yurdumuzun oto yan sanayindeki en büyük pazarlama kuruluşudur.		BAŞER MADENCİLİK LTD. ŞTİ. Yurtici kaynaklarımızı üretilme acan holdingimize dahil bu kuruluş da ürettiğimiz araç ve gereçlerin en önemli ham maddesi olan amiyant istihraç edilmektedir.
	ITO KILIT VE YEDEK PARÇA SANAYII A.Ş. Konut, iş yeri, otel, motel hastahane, fabrika, celik esya ve otolar için 56 çeşit kilit yanında 40 tan fazla oto yedek parçasını, 20 yıllık tecrubesi ile, Balkanların ve Ortadoğunun en modern tesis ve makine parkında üretmektedir.		ERKA-OTO ERKA-OTO RADYATORLERI SANAYII A.Ş. Türkiye'nin ilk Oto radyator fabrikası olup, Yurdumuz Otomotiv montaj sanayinin tüm radyator ihtiyacının %70 ini karşılama üzere çeşit komple Oto radyator ve petekler üretmektedir.
	PANKURT SANAYII A.Ş. Ekonomik kalkınmamıza önemli katkıları olan bu kuruluşumuz sinai firmaları için bosta redüktoer olmak üzere komple sanziman ve diferansiyeller, dişli çarklar ve kamalı miller, elastik ve ricit kaplinler ve varyatörler gibi çeşitli üretim mamulleri ve makine parçaları imal etmektedir.		ERKATEKS ERKATEKS AMYANT TEKSTİL SANAYII A.Ş. Her tür amiyant içiğini, amiyant dokumalarını, salmastra ve fitillerini, suni plastikten iplik, serit, levha, torba, halat, ağ üreten, yurdumuzun bu konudaki tek kuruluşudur.
	BAŞKURT KABLO SANAYII LTD. ŞTİ. Oto tesisat, oto montaj, elektrikli ev aletleri radyo ve televizyon sanayisinin ihtiyacı olan kalıyılı ve kalıysız elektrik kablolarını ve oto kalorifer motorlarını, sarj armatürlerini, dinamo yastıklarını üretmektedir.		ÇELİKİYAY SANAYII ANONİM ŞİRKETİ 1956 tarihinden bu yana her çeşit taşıt araçlarının çelik makaslarını, çelik dövme parçalarını, otomotiv montaj sanayinde kullanılan çeşitli aksam parçalarını üreten bir kuruluşur.
	ŞAHİN MOTOR YATAKLARI SANAYI VE TİCARET A.Ş. GLACIER lisansı ile yurdumuzun tek motor yatakları üreticisi olan kuruluşumuz yurt ihtiyacımızın karşılanması yanında milyonlarca liralık döviz tasarrufu sağlamaktadır.		ERKAFLEKS YER DÖŞEMELERİ SANAYII LTD. ŞTİ. Modern üretim teknolojisi ile PVC esaslı yer karosu ve yapıstırcı üreten, günden güne güçlenen bir kuruluşur.
İŞTİRAKLERİMİZ			
CIHAN Batarya Sanayi ve Ticaret A.Ş.		SİMİTAŞ A.Ş.	
MIKAFOR Plastik Levha Sanayii ve Ticaret A.Ş.		BALIKESİR ÇİMENTO FABRİKASI A.Ş.	
CANAKKALE SERAMİK FABRİKALARI A.Ş.		ALTINFORMİKALAR A.Ş.	
KALEBODUR Seramik Fabrikası A.Ş.		BOZUYUK Orman Ürünleri ve Sanayii A.Ş.	



Kurtkaya Holding A.Ş. Sirkeci, Nöbethane Csd. No. 25/2 İstanbul Tel. : 28 25 98